Jan Kozák

Mariana

Editura Eminescu

Coperta colecției : Val Munteanu
Ilustrația copertei : Dan Al. Ionescu

1976
București, Piața Scînteii 1

Jan
Kozák

Mariana

În românește de
Margareta și
Jean Grosu

Editura Eminescu

MARIANA RADVAKOVÁ
Československý spisovatel
Praha, 1962

LA GURA SILOZULUI, DINCOLO de şopronul cooperativei, patru femei lucrau la sortatul cartofilor. Deşi ţineau capetele plecate adînc, nu mai conteneau cu vorba. Şirul neîncetat al unor sporovăieli surde era întrerupt, din cînd în cînd, de explozii de rîsete şi veselie. În spatele şopronului se ivi deodată Miška şi, cu sufletul la gură, strigă :

— Mămico, mămico ! Tata, a venit tata !

Femeile se îndreptară din şale şi, una cîte una, se întoarseră cu faţa spre Mariana.

— Ei, acu' o să aveţi şi voi bănişori ! spuse oftînd Julka Barániková. Michal e băiat muncitor şi, aşa cum îl cunosc, ştie să tragă, nu glumă. Degeaba n-a stat el în Cehia atîta amar de vreme. Hei, Mariano, nu te duci să-ţi întîmpini bărbatul ?

Mariana ridică braţele şi îşi netezi basmaua. „Va să zică, Michal s-a întors", îşi spuse în gînd. Chipul ei era curat şi luminos, cu toate că în jurul gurii viaţa îi săpase cîteva cute destul de adînci — ale amărăciunii. Pe chipul acesta se revărsa acum o expresie ce trăda deopotrivă emoţia şi nehotărîrea.

— De ce să nu te duci ? o îmboldi Zuzka Puškarová, dîndu-i ghiont cu cotul. Te trecem că ai fost cu noi pînă la cinci, şi gata.

În loc de răspunsul Marianei se auzi însă un glas subţire de fată, înăbuşit de chicotitul tremurător al tinereţii.

— Şi eu aş întîmpina, dacă aş avea pe cine.

— Tu să taci, că tu mereu aştepţi pe cineva ! Ce ziceţi ce afurisită s-a făcut Jlona noastră ! se răcori Barániková, apoi reluă rotindu-şi ochii în jur : Hei, Miško, ce ţi-a adus tata din Cehia ?

Dar Miška dispăruse de mult.

Mariana lăsă sacul şi, ridicîndu-se în picioare, îşi şterse mîinile de praf. În acest timp îi aruncă o privire întrebătoare Jlonei Tîrpaková. Nu văzu pe faţa ei nici umbră de răutate sau batjocură. Chipul fetei strălucea de prospeţime şi puritate, ca o dimineaţă de iunie. Mariana o înţelegea pe Jlona. Avusese şi ea cîndva şaptesprezece ani. Jlona era acum la vîrsta cînd astfel de discuţii îţi copleşesc inima de bucurie şi cînd asemenea bucurii nu-s niciodată de prisos. Şi totuşi vorbele ei avură darul s-o răscolească şi s-o întărîte mai mult decît vestea întoarcerii lui Michal, adusă în grabă de Miška.

Uitîndu-se îndelung la Jlona, pe buze i se furişă un zîmbet reţinut, trădînd întrucîtva înduioşarea. „Eşti, draga mea, plină de ghimpi şi atrăgătoare, ca o tufă de mure" îşi spuse dînsa. „Numai să nu-ţi smulgă ghimpii vreunul care nu merită. Ar fi păcat de tine".

Pe urmă însă, clătină din cap şi, regăsindu-şi firescul în glas, rosti cu nepăsare :

— Atunci, eu am plecat, fetelor.

Şi porni prin curte cu pas domol.

— Mariano ! Mîine ne ducem pe livada lui Pjan. Ştii ?

— Ştiu.

— Şi n-ai vrea să te trezim dimineaţa ?...

Aprinsă toată, Mariana o zbughi pe portiţă şi ieşi iute în drum. De aici, aruncă o privire neliniştită şi dezorientată spre pîrîu, unde, printre sălcii, se îngrămădeau cîteva cocioabe împrejmuite de curţi cu magazii de lemne şi hambare părăginite. Aici era partea cea mai de jos a Olšavei. În spatele ei însă, începeau numaidecît povîrnişurile. În timp ce dealurile, presărate încă de pete albe de zăpadă îşi înălţau vîrfurile ascuţite spre albastrul limpede al cerului, la poalele lor începea să alunece o umbră violetă, în urma căreia amurgul se strecura spre răsărit.

În urmă cu cîteva zile, o ploaie caldă muiase în vale ultima zăpadă. Marianei i se păruse atunci că în aer nu se mai simțea doar izul pămîntului jilav ce se trezea din amorțeala iernii, ci și mirosul romaniței și parfumul de miere ale poienii smălțuite de flori. În seara aceea, cînd Miška se furișase în patul ei, părul copilului mirosea a soare. Și tocmai în acele zile, pentru prima dată de la plecarea lui Michal, Mariana începuse să fie neliniștită și să nu se mai simtă în apele ei.

Michal plecase din sat acum cinci luni, cînd cooperativa terminase cu strînsul cartofilor. Și plecase departe, undeva lîngă Praga, la o fabrică de zahăr. Dar campania recoltării și a prelucrării sfeclei de zahăr se terminase de mult, și de la începutul anului Mariana a tot așteptat ziua în care bărbatul ei avea să se întoarcă în sat.

Multă vreme n-a avut habar de soarta lui și, la întrebările vecinilor, nici nu știa ce să răspundă. Pînă cînd, într-o zi, primi de la el o carte-poștală, în care îi dădea de veste că mai rămîne un timp să muncească la fabrica de zahăr din Čakovice.

La început nu prea îi dusese dorul. Acum însă, lipsea de peste cinci luni.

Dădu fuga spre podișca de lemn, sub care gonea apa înspumată a pîrîului și numaidecît se opri în fața casei lor.

Îl auzi pe bărbatul ei vorbind în odaia bătrînilor. Tot dintr-acolo răsuna și glasul lui Miška.

Buzele îi tremurară ușor și în ochi îi fulgeră o bucurie ascunsă. Dar totul nu dură decît o clipă.

Mariana stătu în cumpănă, în ochii și mișcările ei apăru din nou nehotărîrea. Mai întîi vru să-l strige. În loc de asta însă, își tîrși zgomotos picioarele și, cînd în spatele ușii zări cocoșul ciugulind boabe din ligheanul cu lături uscate, se repezi la el, gonindu-l și ocărîndu-l în gura mare.

Mîniosul cocoș bătu supărat din aripi, zbură afară cotcodăcind și, ajuns în curte, își zbîrli bătăios penele.

Mulțumită, Mariana se mai uită o dată, îndelung, prin ușa întredeschisă, apoi părăsi tinda și intră în odăița lor. Își trase la iuțeală basmaua de pe cap, începu să se clă-

tească şi, în timp ce apa clipocea sub mîinile ei, trăgea cu urechea, aşteptînd să audă zgomot de paşi în tindă.

Michal însă nu venea.

Mai avea ea destul de rînduit prin odaie, căci la amiază abia apucase să mănînce cu Miška şi a şi plecat la lucru. Vasele şi farfuriile de la prînz mai stăteau şi acum nespălate. Le strînse repede, aşeză pe masă pîinea şi sarea, pregăti ouăle şi încinse focul în sobiţă.

„Ce-i drept, nu poate să se ridice de la bătrîni în mijlocul discuţiei, ca să dea o fugă pînă aici", îşi spuse în gînd. „Ar fi fost poate mai bine să-l strig. Nici vorbă c-o fi flămînd după atîta drum".

Dar în timp ce făcea aceste socoteli, ochii îşi pierdură strălucirea. Dorinţa juvenilă, care la început îi înfrumuseţase faţa, se stinse ca prin farmec. În locul ei i se aşternu pe chip amărăciunea.

Mai clăti o dată vasele, apoi se duse în staul să deretice un pic şi s-o mulgă pe Očkana. Michal nu se afla în odaie nici atunci cînd Mariana se întoarse din staul, cu toate că în clipa în care ieşise avusese grijă să trîntească uşa, cu furie. Ar fi vrut din nou să gonească cocoşul ca să facă zarvă, dar deodată întreaga poveste i se păru nespus de stînjenitoare. La urma urmei de ce a plecat mai devreme de la lucru, şi ce aştepta ea de la reîntîlnirea cu bărbatul ei ?

Lăsă cocoşul în plata Domnului, trecînd pe lîngă el nepăsătoare, apoi, intrînd în odaie, strecură laptele şi strînse de pe masă pîinea şi ouăle.

După care se apucă să pregătească cina. Curăţă cartofii, îi dădu pe răzătoare şi încropi coca pentru găluşte. Abia în clipa în care începu să împingă cu cuţitul bucăţile de cocă de pe fundul de lemn în apa clocotită, în tindă se auzi zgomot de paşi.

Cînd uşa scîrţîi, Mariana sta întoarsă cu spatele.

— Păi..... cum e, Mariano — răsună din prag vocea lui Michal.

Femeia răsuci capul, încet.

Zări statura robustă şi îndesată a bărbatului, de pe al cărui chip, cu pometii obrajilor ieşiţi în afară, zîmbeau spre ea doi ochi ce băteau în albastru.

— Bine-ai venit, spuse ostenită. Te-ai întors de tot, Michale ?

În spatele bărbatului răsunară deodată niște sunete stridente și Miška apăru, încurcîndu-se pe lîngă picioarele lui.

— Mămico, uite ce am ! strigă, ținînd între buze o mică muzicuță de gură, cu sunet metalic. O ridică să i-o arate și în acest timp ochii îi sticleau de bucurie.

— Păi, te-am auzit, știu, e o muzicuță, spuse Mariana și se grăbi să adauge, îndreptîndu-și fața spre soțul ei : Numaidecît e gata cina, Michale.

Mulțumit, bărbatul își întinse oasele, apoi se așeză pe un scaun și se uită cercetător la nevasta lui.

— Ei, cum a fost, pe aici, pe la voi, Mariano ? Cum ai dus-o în lipsa mea ?

— Păi, știi tu cum, îi răspunse pe un ton cît se poate de firesc. Iarna am mai răsuflat și noi puțin, acum însă începem iar munca la cîmp. Încolo, slavă Domnului, toate bune.

Pe urmă, în timp ce trebăluia în jurul plitei, îi spuse bărbatului că gunoiul a și fost întins pe ogoare, iar pe imașuri au fost netezite mușuroaiele de cîrtițe și smulse tufișurile de ienuperi.

O asculta fără să scoată o vorbă. Cînd femeia termină de povestit, Michal deschise gura, își roti privirea prin odaie și în ochi îi scăpărară niște scîntei ce trădau o bucurie aprigă.

Peste tăcerea înverșunată a bărbatului se auzi oftatul Marianei. Coca fiartă căzu din mîna ei peste slănina prăjită, de la o asemenea înălțime, încît untura topită sări din tigaie și se întinse pe plită sfîrîind.

— Miška a crescut. Îi trebuie iar o mulțime de lucruri, nu mai are în ce umbla. Am așteptat să te întorci ca să i le cumpărăm.

Michal rîse forțat, mușchii de pe pometii obrajilor îi zvîcniră, iar răspunsul preferă să-l înghită în sec. În loc de asta se întoarse spre băiatul său.

— Va să zică așa, ai crescut. Ia să te văd cît ești de bărbat.

Miška își arătă trupul vînjos și începu să se fălească :

— Pe Ferko a lui Štofa îl bat oricînd.

— Zău ! ? ! Atunci ești o cruce de voinic, îl luă puțin peste picior, măsurîndu-l însă cu o privire plină de satisfacție.

— Pe mine cred că încă nu mă birui, ce zici ?

— Eee ! izbucni Miška, cercetîndu-i cu admirație pumnii ce stăteau liniștiți pe masă.

Glasul părintelui se înăspri.

— Țipi ca o muiere. Mă mir că nu ți-e rușine. În felul ăsta chiuie numai fetele și muierile.

Mariana așeză pe masă farfurile, le umplu cu ciorbă de varză reîncălzită, apoi aduse castronul cu găluște.

Flămînd, Michal își împinse feciorul într-o parte și, după ce-i aruncă o privire piezișă nevestei, începu să mănînce cu poftă.

În liniștea ce se așternuse, Mariana ascultă sorbitul zgomotos al băiatului și țăcănitul stîrnit, în răstimpuri, de lingura bărbatului la atingerea farfuriei. Michal mînca ținînd capul aplecat adînc și mestecînd încet cu gura sa neobișnuit de mare.

Își lăsă iar ochii în jos. Un fior rece ca gheața o furnica ușor pe șira spinării, dar în același timp simțea că se înăbușă. Și din nou își dădu seama, pentru a nu știu cîta oară, de strîmtoarea și întunecimea ce domneau aici. Cele două paturi, lipite unul de altul, ocupau jumătate din odaie. În fața lor sta o laviță și un sipet, pe pereți atîrna îmbrăcămintea, iar în preajma sobiței, cratițele și oalele de bucătărie. Pe urmă, se mai înghesuia aici și masa pe care mîncau, îngustă, și cu tăblia retezată, ca să încapă. Totuși, în urmă cu trei ani, cînd se mutaseră aici, din bucătărie, fusese mai mult decît fericită. Prin bucătărie treceau bătrînii spre odaia lor, și din cauza asta în casă era veșnic zarvă și tărăboi. Atunci Michal nu prea avusese chef să se mute, făcuse multe nazuri, dar pînă la urmă reușise să-l convingă. Ea însăși a trebuit mai întîi să elibereze cămara și să-i facă o fereastră, ca abia după aceea Michal să se învrednicească să-i dea o mînă de ajutor.

Din nou auzi țăcănitul lingurii. Michal terminase de mîncat și acum ștergea cu pîine untura din farfurie.

— Gata, la culcare, Miška ! îl goni Mariana pe băiat, după care începu să strîngă de pe masă.

Michal mai rămase înfipt în scaun, să-şi aprindă o ţigară. Apoi se ridică încet şi deschise pe îndelete geamantanul vechi şi jerpelit. Cotrobăi un timp prin rufăria murdară, după care aşeză pe masă, în faţa Marianei, o pungă de hîrtie.

Mariana însă nici n-o luă în seamă şi îşi văzu mai departe de spălatul vaselor. Doar muşchii din jurul gurii îi zvîcneau uşor.

Michal îşi şterse bărbia de grăsime.

— Nici nu te uiţi ? Nu eşti deloc curioasă ?

Ar fi avut chef să azvîrle cît colo pachetul din faţa ei. „Va să zică aşa, la asta se rezumă revederea noastră !“ Pe urmă însă îşi ţinu în frîu nemulţumirea.

— Multă vreme ai fost plecat, Michal, şi nu ne-ai scris. Nici eu, nici Miška n-am ştiut nimic de soarta ta. În cinci luni ne-ai trimis, cu totul, două cărţi poştale.

— Păi... ştii doar că eu cu scrisul nu mă prea omor... Am avut şi mult de lucru, se grăbi să adauge, parcă de împăcare. La fabrica de zahăr făceam uneori şi cîte două schimburi.

— Şi ai cîştigat mult ? întrebă femeia după un timp de tăcere.

Dădu din mînă plictisit.

— Păi... ar fi fost un ban de cîştigat, dacă treburile la fabrică ar fi mers mai bine. Se întîmpla de multe ori să stau şi cîte două ceasuri pînă să mi se aducă sacii de la cîntar. Înainte, cînd stăpînul era nu ştiu care baron, se spune că niciodată nu se întîmpla aşa ceva.

Marianei îi veni în minte că nu i-a răspuns cîţi bani a adus. Şi-i spusese doar de cîte lucruri are nevoie Miška. Din restul de bani, luaţi pe rînd de la cooperativă, i-a cumpărat băiatului paltonaş, iar ei şi-a luat material de-o fustă şi de-o bluză, căci nu mai avea în ce să umble. Michal a avut şi pantaloni noi şi rufărie nouă cînd ea l-a echipat pentru plecarea în Cehia. Banii rămaşi i-a dus, aşa cum hotărîse Michal, la oraş şi i-a depus pe carnetul de economii, făcut de el cu un an în urmă, cînd incasaseră primele avansuri de la cooperativă, şi depusese pe el, fără

s-o întrebe, toţi banii cîştigaţi de amîndoi. Marianei, care se pregătise atunci să plece după cumpărături îi spusese :

— Păi... şi înainte am trăit la fel. O dată o să ne fie bune la ceva coroanele astea.

Acum îi era silă să mai vorbească de bani şi în timp ce se gîndea la toate astea, desfăcu fără să vrea punga din faţa ei.

În mînă îi lunecă o basma vărgată, de culoare maro.

O cuprinse mirarea şi într-o oarecare măsură se înduioşă. Michal nu-i cumpărase niciodată ceva asemănător. Iar cînd voia să-şi ia singură ceva de îmbrăcat, obişnuia să mormăie sau să se cufunde într-o muţenie înverşunată.

Se uită la bărbatul ei cu o privire luminoasă şi plină de recunoştinţă. Îşi puse basmaua pe cap şi, după ce-i făcu nod sub bărbie, o trase mai pe spate. Îi plăcea.

Şi din nou se uită la Michal.

În picioare, lîngă ea, îşi plimbă ochii de pe basma în jos. Cum sta încordată, cu mîinile în sus, sînii ei se umflau, ţîşnind înainte ademenitor.

Mariana citi pe chipul bărbatului dorinţa nestăvilită şi numaidecît simţi pe umeri apăsarea degetelor sale.

— Hai să ne culcăm, Mariano.

— Miška încă nu doarme, îi răspunse în şoaptă.

Michal o strînse cu putere, apoi o lăsă.

Se învîrti un timp în jurul mesei, ca într-o capcană. Abia acum simţea, cu toată ardoarea, că nu mai avusese o femeie în braţele lui de atîta vreme. În gîtlej i se puneau nodurile unei pofte nestăvilite. Se aplecă deasupra lui Miška şi-i trase muzicuţa din gură.

— Dă-i drumu', eşti în stare să sufli în ea pînă o dai gata. Şi acum, dormi !

Mariana se aşeză pe scaun şi, purtată de gînduri, îşi scoase basmaua, împăturind-o încet.

În timp ce o netezea, îşi spuse în sinea ei că avea s-o poarte duminica sau la cinematograf, dacă se vor duce cînd cinematograful va veni la ei în sat. De mult n-a mai avut o basma nouă.

Deodată, îşi aduse aminte că la plecarea lui Michal fusese singură la cinema de două ori. Ar trebui să-i spună.

O dată li s-a arătat Praga, și atunci ea și-a pizmuit bărbatul.

— Doamne, că departe ai mai fost, Michal! oftă Mariana.

Ea nu fusese decît o dată la Košice; mai departe nu plecase niciodată. Și acum mai simțea emoția și uimirea ce o copleșiseră atunci. Sta pe stradă, se uita la vitrinele magazinelor și la furnicarul de oameni ce mișuna grăbit de colo pînă colo. Pretutindeni pulsa viața.

— Mariano!

Între timp Michal se întinsese.

Se uită spre patul alăturat. Miška dormea cu perna răsucită sub cap. O strîngea în brațe și Marianei i se părea că genele copilului sînt lipite de umezeală.

Stinse lumina și începu să-și scoată fusta pe îndelete...

Cînd după un timp se simți desprinsă din îmbrățișarea bărbatului și îi auzi răsuflarea liniștindu-se, o cuprinse, pe neașteptate, părerea de rău. Mai așteptase ceva.

— Michal! șopti încet.

Bărbatul tăcea.

Îi prinse mîna și făcu o mișcare ca și cînd ar fi vrut să se agațe de brațul său vînjos și să se lipească de el. Acum aștepta altă strîngere de la această mînă puternică, o strîngere calmă și drăgăstoasă, o strîngere care să trezească în ea încrederea.

— Michal!

Michal însă dormea.

Dezamăgită, Mariana se săltă în coate, se întoarse un pic, și multă, multă vreme sfredeli întunericul, uitîndu-se cu o privire ciudată la chipul bărbatului ei.

(2)

DIMINEAȚA DERETICĂ PRIN CASĂ, o mulse pe Očkana, și pînă să se trezească bărbatul din somn, fiersese și laptele. Michal ședea cu picioarele lăsate peste marginea patului, își plimba privirea prin odaie și își scărpina de zor pieptul păros. În sfîrșit, după un

căscat prelung, se ridică întinzîndu-şi oasele şi începu să se îmbrace.

Se deşteptă şi Miška.

În clipa în care copilul îşi trase ghetele, Mariana îşi aduse iar aminte că avea nevoie de altele noi şi că de fapt nu aşteptase decît întoarcerea bărbatului ca să i le cumpere. Cît timp a fost plecat nu le-a trimis niciodată, nici măcar un haler [1]. Chiar ieri, de cum venise, i-a pomenit de treaba asta.

— Dă-mi şi mie nişte bani, Michal, să-i cumpăr încălţări lui Miška ! spuse după cîteva clipe de tărăgănare. Uite şi tu cum umblă.

Se uită înainte, apoi îşi întoarse încet faţa spre nevastă. Îşi aduse aminte că ieri nu-i pomenise nimic despre intenţiile sale şi acum era curios să vadă cum avea să-i primească vorbele.

— Ştii, Mariano, o să ne apucăm de clădit... Sau poate vrei mai bine să rămîi aici, cu mama ? spuse surîzător, văzîndu-i chipul înmărmurit de uimire.

Voi să se scoale de pe scaun, dar deodată i se muiară picioarele. Michal nu vorbise niciodată despre asta de faţă cu ea. Niciodată. Înghiţi salivă iar gustul ei amar se risipi în tot trupul.

— Ce să clădim ? întrebă mirată.

Bărbatul zîmbi şi clipi vesel din ochi. Era într-o stare de voie bună cum demult nu-l mai văzuse.

— Păi... ce să clădim ?, casă, casă o să clădim, răspunse, frecîndu-şi mîinile satisfăcut.

— Aşa deodată... Michal ? rosti cu vocea sugrumată.

Michal apucase încă de ieri, de cum venise, să stea de vorbă cu Kapsal pe care-l întîlnise întîmplător în drum spre casă. Iar acum, preşedintele cooperativei, robustul şi rumenul Kapsal tocmai se ivise în pragul casei lor.

Michal se duse să-l întîmpine :

— Ei, Duri, ai adus ? îl întrebă în loc să-i dea bineţe. Ai adus hîrtia ?

Mariana se ridică în picioare. Ori de cîte ori păşea cineva în fosta cămară, se aprindea de ruşine. Nici n-aveai unde să pofteşti oaspetele să ia loc...

[1] Monedă divizionară, 1 coroană = 100 haleri.

Președintele nu-i răspunse lui Michal, în schimb îi făcu din ochi Marianei, și o împunse ușor cu cotul.

— Da. Curînd o să stați și voi altfel.

— Va să zică, ai adus ?

Mariana îl văzu pe Michal apucînd cu mîini tremurătoare hîrtia pe care Kapsal o pescuise din buzunarul pantalonilor.

— Și... n-o să avem mult de așteptat ? întrebă cu nerăbdare.

— Ce să mai așteptăm ? Aranjează treaba la raion și dă-i bătaie.

— Păi, cum văd, iar faci pe niznaiul, mormăi Michal. De parcă n-ai ști că în toate e cîte o regulă ; ca și aici, cu pădurile. Pe vremuri erau trecute în urbariu, nimeni n-avea voie să scoată un lemn din ele. Și vorba ceea, întotdeauna s-a luat, chiar și pe timpul nemților. Îți amintești ?

— Ei, drace. Iar îți turuie gura.

Michal rînji, schimonosindu-se la față.

Mariana nu mai știa ce să facă, atît era de încurcată. Din fericire își aduse aminte că nu-i dăduse încă băiatului gustarea de dimineață. Tăie o felie de pîine și se așeză lîngă el pe patul încă desfăcut și răvășit. Nici nu răsufla în timp ce-l asculta pe Michal vorbind cu președintele. De clădit o să clădească pe lotul individual al bătrînilor, de lîngă rîpa lui Bujan.

Bătrînii vor căpăta în schimb lotul lor. Cînd toate treburile vor fi aranjate, se vor apuca să sape temelia, vor aduce piatra și lemnăria necesară. Casa va fi frumoasă și încăpătoare.

Tot timpul cît Michal stătu de vorbă cu Kapsal, Mariana nu-și luă o clipă ochii de la bărbatul ei.

După ce președintele plecă, Michal își frecă obrajii îngîndurat. Se pregătea tocmai să iasă în curte, cînd Mariana se apropie de el.

— Te duci chiar azi ?

Îi zvîcniră sprîncenele. Ochii lor se întîlniră pentru o clipă — ai Marianei negri, cu pupilele mărite de bucurie, ai lui Michal albaștri și reci.

Se ridică de pe scaun.

— Mă duc.

Apucă pălăria verde şi ponosită ce atîrna într-un cui bătut în grinda de susţinere a tavanului şi porni. În prag însă se opri şi, din zbor, se mai uită odată cu ochii mijiţi la Mariana care, de atîta fericire, se înviorase de-i ardeau obrajii.

— Cred că mă întorc abia pe seară, spuse şi, privindu-şi nevasta, în ochi îi scăpărară scîntei de bucurie.

Mariana se aplecă pe fereastră.

— Fă treabă bună, Michal, strigă în urma lui, în timp ce bărbatul păşea în drum spre autobuz.

Un timp îl mai însoţi cu privirea, apoi începu să se pregătească, să iasă repede la cîmp.

— Te poţi duce afară ! îi spuse cu voce tare băiatului, care scotea din muzicuţa lui nişte sunete stridente şi tînguitoare.

Peste cîteva clipe o zbughi cu grebla pe şosea, îndreptîndu-se iute spre curtea gospodăriei. Dar nu făcu nici cîţiva paşi, şi, înălţîndu-şi trupul, încetini mersul. Se întrebă dacă n-ar fi bine să mai dea o fugă pînă în celălalt capăt al satului, să-i spună şi mamei vestea cea nouă.

Numaidecît porni grăbită pe şosea în sus. Dar mama nu mai era acasă ; aşa se face că o coti de acolo direct spre livadă.

În timp ce gonea era gata-gata să dea peste o găină care zburase speriată de lîngă picioarele ei.

— Uf, proasto ! izbucni Mariana.

Îşi făcu socoteala, cu acest prilej, că la amiază ar putea să taie cocoşul şi să-l pregătească diseară, cînd s-o întoarce Michal de la oraş, ca să aibă cu toţii o masă sărbătorească.

Pe cîmp femeile o întîmpinară cu strigăte de veselie.

— Ei... cum... e, Mariano ? o întrebă Barániková, făcîndu-i ştrengăreşte cu ochiul.

Pe Mariana o mînca limba, ar fi fost bucuroasă să le spună vestea de care era copleşită. Pe urmă însă îşi spuse că lui Michal s-ar putea să nu-i convină ca zvonul să se răspîndească atît de repede şi de aceea preferă să tacă. În schimb se apucă de lucru, cu poftă.

Ieri, în timp ce femeile sortaseră cartofii la gura silozului, bărbaţii terminaseră cu grăpatul pe cîmp. Pretutindeni zăceau grămăjoare prelungi de pir şi tulpini uscate de cartofi rămase în urma tîrşitoarelor. În toamnă nu apucaseră să pregătească ogoarele, abia pridiseră să scoată cartofii din pămînt cînd dăduse zăpadă mare. Livada Pjana era însă povîrnită şi îndreptată spre miazăzi, şi aici, pămîntul, aflat mult peste lunca mustoasă, a îngheţat şi s-a uscat mai repede ca în altă parte.

Mariana se apleca, aduna pirul cu grebla, şi, după ce scutura bine grămada în braţe, o ducea din cîmp pe o potecă, unde, nu departe, se auzea duduind un tractor. Aerul era curat şi, cu toate că vremea mai era încă răcoroasă, soarele începuse să-l încălzească puţin cîte puţin. Cînd se uită spre pădurea de fagi din apropiere, i se păru că printre crengile golaşe ale copacilor zăreşte strălucirea slabă, verde-argintie, a frunzelor ce dădeau să se desfacă. Deocamdată, însă, viaţa pulsa doar sub scoarţa arborilor, firavă, precum frunzuliţele împăturite ca nişte fustiţe ce se odihneau încă în mugurii fragezi ai alunilor.

Răzbea pînă la ea un amestec de rîs şi strigăte de veselie. Fetele se chemau între ele şi voia bună nu mai contenea.

Mariana se opri din lucru, trase adînc în piept aerul proaspăt şi-l suflă afară cu putere. Munca în gospodărie îi dădea un sentiment de uşurare.

Înainte vreme ieşea la cîmp mereu cu cîte unul dintre Radvaki şi treceau zile întregi fără să schimbe o vorbă, Bătrînii n-o puteau suferi şi tăcerea aceea era încordată şi obositoare ; pîndea din spatele ei o nelinişte de care nu se putea descotorisi nici în ruptul capului, în ciuda faptului că acest fel de raporturi se statornicise de mult între ei. Acum se simţea mai liberă, de parcă s-ar fi spart în jurul ei un cerc înăbuşitor, lăsînd să adie spre dînsa aerul proaspăt al descătuşării.

Iar acum, cînd avea în faţă imaginea neaşteptată a unei case noi, simţea de două ori bucuria binefăcătoare a eliberării.

La ceasul gustării, femeile întinseră pe răzor pînzele de cort şi se aşezară să mănînce. Încetă şi duduitul tractorului care începuse lucrul la semănat pe ogorul de alături.

Mariana auzi deodată o privighetoare cîntînd zglobie deasupra capului ei. Cîntul pasărei cobora încet spre ea şi i se strecura pe nesimţite în suflet.

Cînd, după un timp, îşi întoarse privirea, îl zări în preajma lor pe Janko Turok.

— Ascultă, Janko ! Prea mare ispravă n-ai face tu dacă te-ai da jos de pe tractor de fiecare dată cînd luăm gustarea. Căci vorba ceea, noi prea des sîntem flămînde, spuse Baránikovă plină de voioşie.

— Poftă bună, răspunse Janko liniştit şi se aşeză lîngă ele.

Mariana zîmbi. Janko fusese bărbatul celei mai bune prietene a ei, Anna Tîrpakova, care a murit în urmă cu cinci ani, în timpul naşterii. Între Mariana şi Janko se înfiripase de multă vreme o prietenie adîncă, nemărturisită.

„Lui Janko îi spun", îşi zise ea, de cum îl zări.

Şi din clipa aceea aşteptă cu nerăbdare să isprăvească toate de mîncat apoi să înceteze discuţia şi să se împrăştie din nou pe cîmp. În timp ce se îndepărtau, se auzi din nou vocea tărăgănată a Baránikovei :

— Hei, Mariana ! Nici nu ne-ai povestit cum a dus-o Michal la Praga. Pe noi astă iarnă ne-au purtat pe la teatre şi prin tot felul de expoziţii de n-am prididit să le rînduim pe toate în minte. Dumnezeule, eu una, vă spun drept, nu ştiu cum pot trăi oamenii într-un asemenea balamuc ! Pentru nimic în lume n-aş rămîne acolo. Apoi, aruncîndu-i o privire Marianei, se grăbi să adauge : Dealtfel, cred că Michal ţi-a spus el ce şi cum.

Mariana păli o clipă, îşi muşcă buzele şi numaidecît le întredeschise din nou. Parcă ar fi vrut să spună ceva, dar clătină din cap. În cele din urmă rosti totuşi :

— Michal n-a fost la Praga să se odihnească, ci la muncă, într-o fabrică de zahăr. Doar şti asta, Julka.

Se întoarse şi i se alătură lui Jan, care o aştepta. După cîţiva paşi îşi înălţă privirea.

— Știi, Janko, noi o să ne apucăm de clădit. Michal a și plecat azi-dimineață la raion.

Janko se uită la ea. În cuvintele femeii răsuna bucuria, vocea ei devenise mai caldă, și, în general, Mariana i se părea acum neobișnuit de mulțumită și fericită.

Și deodată, cu totul neașteptat, își dădu seama că vorbele ei îl făceau să simtă un ușor junghi în inimă. Dintr-un motiv neînțeles nu se bucura de bucuria Marianei, în ciuda faptului că nutrea față de dînsa gîndurile cele mai curate, iar pe Michal era deseori supărat pentru felul în care se purta cu ea.

— Va să zică așa, o să clădiți, spuse în cele din urmă.

I se păru că rostise aceste cuvinte cu glasul sugrumat de tristețe, și totuși ar fi trebuit să-i pară bine că, în sfîrșit, Michal a luat hotărîrea de a se muta de la bătrîni. În felul ăsta o să-i fie și Marianei mai ușor.

Deschise pachetul mototolit, scoase o țigară, o aprinse și trase fumul adînc în piept.

— Acum o să fi singură cu Michal.

Pe chipul Marianei se citea o ușoară tulburare.

— Îndată după nuntă i-am spus lui Michal: „Hai să plecăm de aici că, într-un fel ne-om agonisi noi traiul. Și pe frontieră ne putem duce, ni se dă acolo și pămînt, și casă". Dar n-a vrut. Aștepta partea lui de pămînt ce i se cuvenea de la bătrîni; a ținut să rămînă acasă.

— Radvakii s-a numărat întotdeauna printre oamenii cei mai înstăriți ai satului, interveni Janko distrat, lăsînd-o apoi pe Mariana să continue.

— Acum nici nu-s în stare să-mi închipui că vom fi singuri.

Știa prea bine cum merg treburile în căsnicia lor și, totuși, i se părea că prea mult îi stăruie gîndul asupra vorbelor ei.

„Ce se întîmplă cu mine?" se întrebă, dîndu-și seama că n-ar dori ca vorbele Marianei să însemne că ea se bucură să-și ducă viața mai departe alături de Michal.

Tuși să-și dreagă vocea, apoi spuse tărăgănat:

— Așa dar, scapi de bătrîni.

Femeia oftă ușurată.

Şi în el se trezi din nou acel ciudat simţământ de mînie şi părere de rău, care de la o vreme îl asalta cu stăruinţă de cîte ori se gîndea la dînsa.

Mă rog, scapă Mariana de aerul acela îmbîcsit de mucegai din cocioaba Radvakilor, dar Michal se duce cu ea — îi trecu prin minte. Şi-o să tragă mucegaiul după el, între zidurile casei noi. Cu voce tare însă rosti :

— Şi unde o să clădiţi ?

— La marginea satului. Lîngă Rîpa lui Bujan.

— În cazul ăsta o să fim vecini, Mariano, zîmbi Janko.

Se aplecă, scormoni pămîntul luminat de razele călduţe ale soarelui, frecă ţărîna în palmă şi o mirosi. Pămîntul nu era încă bine încins, dar începea să devină zgrunţuros. Bulgării sfărîmicioşi prevesteau de pe acum viitoarea recoltă.

Merseră tăcuţi pînă la marginea ogorului. Mariana se opri, Janko îşi şterse mîna cu dosul pantalonilor, o vîrî în buzunar, apoi se mai uită o dată scurt la Mariana.

— Eu.... am plecat.

Şi văzînd că nu-i răspunde, porni încet, apoi cu paşi din ce în ce mai grăbiţi spre tractorul care-l aştepta.

*

La amiază, în timp ce alerga spre casă, Mariana se opri un pic la Rîpa lui Bujan.

Lotul se afla la marginea şoselei, pe unde trecea acum, de două ori pe zi, autobuzul spre oraş. Dincolo de sat nu se mai înălţa decît centrul staţiunii de maşini şi tractoare, iar o bucată de drum, de-a lungul şoselei, şerpuia din rîpă un pîrîu, bolborosind zglobiu la vale. Primăvara şi vara, pretutindeni pe aceste locuri se unduia verdeaţa. Peste fîşia de pămînt cultivată cu ovăz, orz şi cartofi, se revărsa, de pe coasta abruptă, verdele vesel al poienilor şi fînaţurilor.

Cunoştea această bucată de pămînt, cum îşi cunoştea propriul ei trup.

An de an şi-a încovoiat pe el spinarea şi l-a stropit cu sudoarea frunţii. Acum însă, petecul acesta de pămînt devenise deodată nou pentru ea. Se uită cu alţi ochi la

ţarina cenuşie, dar bună şi mirosind a primăvară, pe care bătrînii o păstraseră ca lot individual ; îi micşoră pentru o clipă şi, ca prin farmec, zări ferestrele casei nou-nouţe, înecîndu-se în razele fierbinţi ale soarelui. Odaia era mare şi curată, nici un ungher negru sau mucegăit nu se vedea în ea. La masa, şi ea lată şi neînghesuită, stătea, pe un scaun, Michal...

Vai, de cît bănet va fi nevoie !

Se trezi din visare. De-i va fi dat să n-aibă la început decît pereţii goi şi odaia pustie, tot fericită se va socoti. Numai singuri să fie.

„Ce să fac, să tai cocoşul ?" se întrebă din nou, în drum spre casă. Apoi îi veni în minte că ar putea să-l ducă la oraş să-l vîndă, de vreme ce de acum încolo vor avea nevoie de atîţia bani. În cele din urmă se hotărî totuşi să-l taie şi să-l pregătească înăbuşit. Asta era mîncarea preferată a lui Michal. La prînz, ea şi cu Miška o să se descurce într-un fel.

Şi cînd spre seară se înapoie iar de la cîmp şi curînd după aceea sosi şi Michal, odăiţa mirosea toată a carne gătită. Mariana se uită la bărbatul ei şi-l întrebă arzînd de curiozitate :

— Ei, ce se aude ? Ne dau aprobarea ?

Se întorsese vesel de la oraş. Ochii lui erau numai zîmbet şi faţa îi lucea de transpiraţie. La întrebarea nevestei, dădu din cap în semn că da.

— De ce să nu aprobe ! ? ! Adulmecă mirosul de mîncare, sorbindu-l ca şi cum ar înghiţi un dumicat. Găteşti ? întrebă şi buzele îi tremurară de mulţumire.

— Cînd începem ? întrebă din nou femeia.

— Păi, curînd. Pînă în iarnă casa trebuie să stea în picioare.

Cu pălăria pe cap se aşeză lîngă fereastră, scoase din buzunar hîrtiile aduse de la oraş, luă creionul şi începu să socotească.

Mariana, de dimineaţă în culmea fericirii, se aşeză în faţa lui.

— Dar bani, bani o să avem destui ? Ai făcut bine toate socotelile ?

Acum îi părea rău că se grăbise să cumpere din avansul de la cooperativă materialul acela de bluză și fustă. Ar fi fost poate bine să mai fi așteptat...

Michal își înălță privirea.

— Păi..... ne mai dau și bătrînii ceva.

Undeva, într-un colț al creierului îi încolțise mai demult această idee. Dar nu-i venea a crede că, după toate cîte s-au petrecut între ei, bătrînii ar mai fi fost dispuși să-i dea bani lui Michal. Cîteva clipe o încercă un simțămînt neplăcut, pe urmă însă își spuse că bătrînii n-or să le dea niciodată atîta cît să le plătească pentru toată truda depusă de ea și Michal pe pămîntul lor. Și gîndul acesta o liniști.

Totuși simțea acum în inimă un alt ghimpe. Ieri, pe cînd își aștepta bărbatul, supărată că zăbovește prea mult în odaia bătrînilor, de bună seamă discutase cu ei despre casă.

Se ridică de pe scaun și se apropie de plită.

Michal își umezi buzele.

— Da... era să uit. Bine că mi-am adus aminte. Du-te pînă la maică-mea, voia să-ți spună ceva. Și se uită la nevastă cu coada ochiului.

Tocmai stropea carnea. Își înălță capul, dar, în același timp, umerii i se lăsară în jos. Ce să caute ea la soacră-sa, de vreme ce nu vorbeau împreună ? Se întoarse cu fața spre Michal.

— Putea să-mi spună prin tine ce vrea, rosti după un timp stînjenită.

— Hai, du-te, îi răspunse bărbatul. Schimbăm cu ei lotul și știi, pe chestia asta o să fie nițică treabă... Le dai și tu o mînă de ajutor, că n-o fi foc.

Mariana tăcu. Ghicise gîndurile bărbatului și știa acum de ce ținea el atît de mult ca ea să se ducă și să stea de vorbă cu soacră-sa. Pregeta ca omul care pipăie cu piciorul pămîntul din jurul lui, ca să nu alunece în mocirlă. Apoi își îndreptă privirea spre bărbatul ei. Sta liniștit pe scaun.

Mariana oftă ușor. În definitiv, n-o să mai dureze mult și-o să fie singuri la casa lor. Așa că... să vadă Michal ce fel de om e ea.

Trase oala cu cartofi de pe plită, îi stropi cu apă rece şi strigă la băiat, care tocmai intrase în odaie.

— Iar tu, Miško, apucă-te de-i curăţă !

— Ei... ! se împotrivi Miška, suflînd în muzicuţă.

— De ce crîcneşti ? se amestecă în vorbă Michal, uitîndu-se la Mariana, care, după ce îşi şterse pe îndelete, cu o cîrpă, mîinile ude ieşi din cămăruţă.

Străbătu încet tinda şi bucătăria, încleştîndu-şi dinţii şi strîngîndu-şi buzele pînă i se iviră pete albe sub buza de jos. După aceea scoase un suspin şi, cu băgare de seamă, deschise uşa spre odaia mare.

— Am auzit că vreţi ceva, răsună domol vocea ei.

— Hai, intră, ce stai în prag ! îi răspunse soacra.

Mariana preferă s-o privească doar aşa, în fugă. Cu toate acestea făcu un pas înainte. De mult nu mai dăduse pe aici. Într-o clipită scrută cercetător toată odaia, dar ochii i se aţintiră pe peretele din faţă, în dreptul căruia stătea bătrîna. Era încărcat cu icoanele tuturor sfinţilor. Sub ele stăteau agăţate tot felul de căni, oale şi străchini. Iar deasupra peretelui atîrna tavanul, un tavan negru şi afumat ca să nu se strice lemnul şi să nu-l mănînce cariile. Peste toate cădea acest plafon. Şi deodată, în inima Marianei se trezi un simţămînt de mulţumire. Nu. Ea şi Michal nu vor mai locui în felul ăsta. Vor locui altfel. Şi de trăit vor trăi altfel. Cu totul altfel vor trăi ei împreună de-acum înainte.

— Te uiţi, de parcă n-ai şti cum e pe aici, pe la noi... Păi, da, îşi linse bătrîna buzele. Aşa e, de mult n-ai mai fost aici. Dar pînă la urmă tot ai venit, nu-i aşa ?

Se simţi deodată stingherită. Gîndul la casă, gînd care-i umpluse toată ziua sufletul de atîta bucurie, se risipise acum cine ştie unde.

— Ai vrut ceva, mamă ? întrebă sfioasă.

— Păi da, am vrut. Altfel nu te-aş fi chemat.

Bătrînul Radvak sta lîngă vatră cu o cană de lapte bătut în mînă, îşi ştergea bărbia stropită şi, posac, îi arunca nurorii un rînjet dispreţuitor. Bătrînii nu s-au împăcat niciodată cu gîndul că Michal a adus-o în casa lor. Avuseseră cu totul alte planuri. Şi s-au purtat cu ea fiecare după firea sa : soacra se răstea şi o ocăra la tot

pasul, în timp ce bătrînul o ura cu o mînie rece, dar nețărmurită. În cei zece ani de cînd trăia cu Michal nu i-a spus o dată pe nume.

— Încă de atunci s-a pripășit la noi numai din pricina banilor, mormăi el de la gura cuptorului.

La auzul acestor cuvinte, Mariana se cutremură. În ciuda faptului că era deprinsă cu asemenea vorbe din partea lor, lăsă capul în jos de parcă ar fi primit o lovitură neașteptată. Apucă clanța, cu gîndul să plece fără să le adreseze vreun cuvînt. Pe urmă însă îi veni în minte chipul bărbatului și, de dragul lui, își înfrînse mîndria.

— Bine, mamă. Dacă ai nevoie de ceva îi spui lui Michal.

— De la tine vreau ajutor, nu de la Michal, mîrîi bătrîna. Sau poate nu vrei să stai de vorbă cu mine ?

În timp ce mai gonea încă prin tindă, Mariana auzi zburînd în urma ei cuvintele veninoase ale soacrei.

— O vezi cum e ? Da, da, știam eu de mult ce muiere și-a luat Michal. Nimic n-a avut pe ea sărăntoaca și nici să se poarte cum se cuvine nu știe, tîrfa.

— Michal ! Ai auzit Michal ? izbucni în fața bărbatului, cu inima gata să-i spargă pieptul de atîta tulburare.

Michal auzise de la bun început strigătele din odaie și fruntea i se încruntase de mînie. Bătrînii îl scoteau de mult timp din sărite. În urmă cu doi ani, cînd au intrat în cooperativă le-a spus și el ce gîndește despre ei. De mic trudise acasă din greu și pe urmă a mai muncit la ei încă opt ani, împreună cu Mariana. Își ajutase cele două surori să-și adune zestrea, în schimbul făgăduielii că pămîntul și casa aveau să fie cîndva ale lui. Și-a amenințat părinții, blestemîndu-i că l-au păcălit și l-au prădat intrînd în cooperativă. În viața lui nu fusese atît de aprig ca atunci, și nu lipsise mult s-o și lovească pe maică-sa. Răsturnase masa și o azvîrlise la picioarele ei, ca să-și verse năduful. Apoi s-a dus și s-a îmbătat criță, de n-a mai știut ce-i cu dînsul. Oamenii din sat rîdeau de necazul lui. Nu mai rămînea decît să se înscrie și ei în cooperativă. El și Mariana.

Iar atunci, în toiul certei, bătrînii i-au făgăduit niște bani.

Ieri, cînd s-a întors acasă cu hotărîrea fermă de a clădi casă, a dat buzna peste ei. Nu mai vroia să aştepte pînă cînd Dumnezeu avea să-i cheme la el, erau amîndoi încă în puteri. Bătrînii nici n-au vrut să audă de bani ; abia după ce i-or face zestre Annei, ar putea sta de vorbă despre aşa ceva. Pentru asta însă Michal le-a mulţumit frumos şi apoi a pus piciorul în prag. Fără să ţipe, dar mîrîind printre dinţi, i-a ameninţat. Aşa stînd lucrurile, bătrînii au făgăduit banii şi au consimţit şi la schimbul loturilor individuale.

Acum, auzind strigătele bătrînei, ştia că mamă-sa încerca să-şi stingă focul, ocărînd-o pe Mariana pentru faptul că el izbutise să-i strîngă cu uşa atît de bine. Se schimonosi la faţă de furie că bătrînii îşi varsă mînia pe nevasta lui. Fiind însă vorba de bani şi de lotul făgăduit, socoti cu cale să se poarte aşa fel încît să nu-i zădărască şi să nu iste între ei neajunsuri fără nici un rost. După ce-o isprăvi cu clăditul, isprăveşte şi cu bătrînii, şi gata. Iar acelora care au rîs de el o să le arate că e totuşi un Radvak.

Mariana sta pe scaun în faţa lui şi aştepta să-l audă vorbind.

Michal se scărpina în cap.

— Păi... voi două, începu în cele din urmă pe un ton plîngăreţ, voi nu ştiţi altceva decît să-i amărîţi omului zilele. Ce dracu, nu sînteţi în stare să vă înţelegeţi şi voi niţel ?

— Michal, rosti femeia în şoaptă, ai văzut bine că mi-am călcat pe inimă şi m-am dus la ea...

Chipul lui se posomorî din ce în ce mai mult ; zdrobea în mînă ciozvîrta de creion, dar îşi întoarse privirea să n-o vadă :

— Ce-i cu tine ? Mereu nu-ţi place cîte ceva, muiere fără minte ! Ce, n-ai putut să înghiţi ce ţi-a spus ? Ce-ţi pasă ţie de vorbe, oi fi poate vreo profesoară sau mai ştiu eu ce ? Isprăveşte odată cu nazurile. Ne-au făgăduit şi bani, iar lotul pe care vom clădi tot al lor e.

Continua acum iritat, temîndu-se ca nu cumva Mariana să-i strice planurile lui cu bătrînii.

— Păi, mai rabdă şi tu niţel. După ce ne-or da banii o să fie iar între noi şi ei aşa cum a fost. Ori, poate n-ai chef

să-i dai mamei o mînă de ajutor. Ce ? Nu te înduri să pui şi tu nițel umărul la treabă ? Cînd o să ne apucăm de clădit, ai să vezi cum o să ne doară pe amîndoi spinarea.

Descumpănirea lui de moment se risipise, transformîndu-se pe loc într-o furie nestăvilită împotriva Marianei.

Aceasta abia îşi mai trăgea răsuflarea, simţind în piept o durere apăsătoare.

— Ce-ţi veni iar, Michal, de-mi vorbeşti aşa ! ? !

— Dar cum să-ţi vorbesc ? Ai vrea mai bine să te mint ? Spun ce gîndesc. Şi mai isprăveşte odată să-mi tot spui numele ! Din pricina casei ai fi în stare să te şi guduri pe lîngă mine. Numai aşa trebuie să te ia omul pe tine. Vorba ceea, n-ai avut nimic, ai venit goală şi dezbrăcată, şi acum ai vrea să te umfli în pene ca un păun. Nici n-am intrat bine în casă şi gata, i-ai şi dat zor cu banii. Şi pe la cinema te duci, am aflat eu. Păi... cum ?...

Căscă gura a mirare şi încetă să-l mai asculte. Se făcu albă ca varul şi pentru o clipă îşi acoperi faţa cu palmele, dar mîinile îi alunecară numaidecît de-a lungul trupului.

— Păi...

Cuvîntul acesta, pe care Michal şi maică-sa îl folosesc atît de des, îi cotropea acum urechile şi creierul, înecînd-o ca un os rămas în gîtlej. Şi deodată în mintea ei se deschise craterul amintirilor.

Era a treia zi după nuntă.

Dormeau amîndoi în podul şureî de fîn, căci în odaia mare stăteau toţi claie peste grămadă, iar prin bucătărie se trecea.

Dimineaţa, Mariana cobora scara, cu părul încărcat de smocuri de iarbă uscată, plăcut mirositoare. Aerul de vară era cald şi spălat de roua nopţii, iar prin arinişul din spatele curţii pîrîul începuse să-şi prefire şuviţa strălucitoare. Se uita după Michal.

Pusese tocmai picioarele pe pămînt şi îşi întindea oasele, desfăcîndu-şi larg braţele.

Mai stăruia încă în nările ei praful de fîn contopit cu mirosul puternic şi plăcut al trupului de bărbat. Zîmbea şi, plină de voie bună, i-a întins mîna.

— Prinde-mă Michal, să sar şi eu.

Dar Michal nu s-a învrednicit s-o ajute.

Se înnegurase la faţă ca din senin, şi sta cu fruntea încruntată.

— Păi... a aruncat el morocănos, dă-te jos. Ce, n-ai picioare ? Oi fi vrînd poate să te duc în braţe !

Şi a plecat.

Un timp a rămas înmărmurită, cu unghiile încleştate în lemnul putregăit al scării. Pe urmă i s-au rumenit obrajii, a sărit iute de pe scară şi a luat-o la fugă pe urmele lui.

— Michal ! Ce-i cu tine, Michal ? M-auzi ? i-a spus agăţîndu-se de braţul lui.

Michal a zvîcnit din umeri şi, aplecîndu-se spre ciubărul de pe ghizdul fîntînii, şi-a turnat apă în palme şi a început să-şi frece faţa, pufăind de zor.

Sta înlemnită în spatele lui, aşteptînd momentul cînd avea să înceapă a vorbi. Nu era în stare să priceapă nimic.

Michal s-a îndreptat din mijloc, şi-a şters faţa cu mîneca, apoi şi-a petrecut degetele prin păr, să şi-l pieptene şi să-şi mai usuce mîinile.

— Spune-mi, te-am supărat cu ceva ? Hai, răspunde-mi ? l-a rugat cu vocea şoptită.

— Du-te de mulge ! Hai, mişcă ! i-a poruncit el în loc de răspuns.

Tot sîngele i-a dat năvală în obraji. Simţea că înnebuneşte, căci el fusese acela care stăruise atît de mult să mai rămînă în podul şurei, în timp ce ea de mult voise să se ridice şi să plece. S-a uitat după el uluită şi totuşi s-a mai încumetat să-l strige, de data asta cu voce tremurată ; apoi a amuţit.

Michal însă nu s-a întors.

În clipa aceea, în dreptul magaziei de lemne şi-a făcut apariţia mama lui.

— Cam mult vă tolăniţi voi, a mîrîit soacra, adunînd în braţe nişte vreascuri. Porunceşte-i, băiete, să nu stea.

— Păi... i-am spus, s-a grăbit să-i răspundă.

Atunci, stăpînindu-şi lacrimile, a luat şiştarul din tindă şi, gîrbovă de atîta umilinţă, a dat fuga să mulgă vaca. În grajd însă nu şi-a mai cruţat lacrimile şi a izbucnit în hohote de plîns.

Aşa au început lucrurile între ei, îndată după nuntă.

— Păi...

Peste un an, gravidă, s-a lovit de oiştea căruţei în timpul secerişului şi, în toiul muncilor, a fost nevoită să se întindă în pat. În chinurile unor dureri înfiorătoare, odată cu sîngele, s-a scurs din ea şi o viaţă viitoare. Jumătate de zi a zăcut singură, răpusă de ferbinţeli, jelind în acest timp pierderea copilului pe care-l aştepta cu atîta bucurie.

Înainte de amiază, bătrînii şi Michal au dat pe acasă, în drum spre celălalt capăt al satului, unde se duceau să cosească orzul de la poalele Šmajdovecului. Aici orzul se cocea mai tîrziu. Pe parcela de lîngă Rîpa lui Bujan, unde urmau acum să clădească, grînele erau înşirate, de mai bine de o săptămînă, în cruce, şi se uscau la soare după ploaia ce dăduse nu de mult. Cotropită de dureri, se simţea, sub privirile grăbite şi mînioase ale întregii familii, pierdută şi fără un rost. Se necăjea nespus că nu putea să iasă cu ei la cîmp, dar a încercat cel puţin să se ridice. N-a izbutit.

Nimeni nu scotea o vorbă.

Bătrîna Radvaková cerceta cerul şi ofta cu îngrijorare,

— Ferească Dumnezeu să vină ceva ! De-am vedea acasă măcar orzul de la Rîpa lui Bujan ! Şi întorcîndu-se apoi spre bărbatul ei adăugă : I-am spus lui Choma din Porubka să treacă pe la tine, să vă înţelegeţi. Cu cît mai repede dăm boabele din casă, cu atît mai bine pentru noi.

Choma era un sătean dintr-o comună învecinată care umbla din casă în casă de lecuia caii şi în acelaşi timp cumpăra şi vindea la negru ce se găsea.

Bătrînul i-a răspuns morocănos.

— Nu. Orzul îl predăm. Ceva trebuie să le băgăm pe gît ticăloşilor, că altfel ne mai scot chiaburi şi ne înjunghie pe la spate fără cuţit.

Mariana se uita cu atenţie la Michal. Îl vedea zîmbind batjocoritor, şi cum durerea istovitoare avusese darul s-o înduioşeze, ar fi vrut să-i arate puţină recunoştinţă.

— În felul ăsta toată comuna ar fi plină numai de chiaburi, a murmurat ea, deschizînd încet buzele uscate şi plesnite de febră. Care din sat predă cotele în întregime ?

Nici măcar comuniștii... Privește și tu în jurul tău, tată.

Bătrîna a chicotit, iar Michal, privind-o pe Mariana surîzător, a spus :

— Nu dăm nimic.

Bătrînul Radvak nu i-a răspuns Marianei, de parcă nici n-ar fi auzit-o, și, după un scurt timp de gîndire, a spus cu glas domol, dar hotărît.

— Orz le dăm. S-a făcut destul și asta știe oricine. Cu orzul le astupăm gura. De vreme ce am dat una, am da și alta dacă am putea, nu-i așa ?

— Ți-e frică ? a întrebat Michal în batjocură.

Pînă și bătrîna a crîcnit nemulțumită.

Pe Mariana o ungea la inimă această alianță, de scurtă durată, cu soacra și bărbatul, cu toate că în sinea ei i se părea că dreptatea era de partea bătrînului.

Cînd au dat să plece, l-a strigat pe Michal. Ar fi fost nespus de bucuroasă dacă înainte de a ieși la cîmp ar fi pus mîna pe ea sau cel puțin i-ar fi adresat un cuvînt, oricît de neînsemnat.

S-a oprit. Bătrîna a surprins și ea ochii rugători ai Marianei, și a izbucnit :

— Acu' nu-i timp de răsfăț. Ajunge și așa că te lăfăi și ții treaba în loc. Am pierdut și eu odată o sarcină, dar am muncit, n-am stat de pomană.

Michal s-a uitat la nevastă, nehotărît. Pe urmă s-a întors și s-a dus după maică-sa.

Mariana însă l-a auzit spunîndu-i în curte :

— De ce n-o lași în pace ? N-o vezi cum arată ?

Liniștită și bucuroasă că-i luase apărarea, s-a răsucit cu fața spre perete și, zîmbind sfioasă cu ochii închiși, a ațipit în cele din urmă.

Tîrziu, după-amiază, au trezit-o zdruncinăturile ferestrei. În ciuda tuturor așteptărilor, de afară se auzeau uruitul căruței și sudălmile sălbatice ale lui Michal, menite să îndemne caii să gonească. Căruța a intrat în curte ca o vijelie.

S-a ridicat în capul oaselor și, sprijinindu-se în coate, s-a uitat pe fereastră. Se apropia furtuna. Pe Kriva Kyčara

mai bătea soarele, dar vîrful Hrlačiva începuse să se piardă în vălmășagul norilor. Întunericul înainta cu repeziciune. Și în curtea vecinului Štofa s-a auzit deodată o căruță uruind zgomotos.

Mariana a simțit un junghi în inimă. Iar o să li se umezească orzul și-o să se strice, în timp ce ea zace în casă.

În pragul ușii s-a ivit Michal, cu fața obosită, plină de sudoare, și cu cămașa ruptă la umeri.

— Hai, Mariano ! Vino să descărcăm ; trebuie să mă duc repede înapoi la cîmp ! Fir-ar să fie de vreme afurisită ! se plîngea el blestemînd într-una.

Mariana, care la început își adunase toate puterile și își biruise durerea ca abia să se poată sprijini în coate, i-a răspuns cu voce scăzută :

— Știi doar ce am. Nu sînt încă în stare nici să mă dau jos din pat.

Glasul ei, sfîșiat de o dublă durere, răsunase molatec. Dar buzele încleștate ale bărbatului nu trădau nici pic de milă, iar ochii lui o fulgerau cu atîta mînie, încît o făceau să se cutremure.

— Dacă orzul se mai umezește o dată, face tăciune și nu mai e bun de nimic. Hai, mișcă....

Niciodată n-a trebuit s-o mîne la treabă, știa să muncească și avea putere cum puține aveau în sat. Dealtfel, pentru asta o și adusese Michal în casa lor. Acum, ghemuindu-se sub povara cuvintelor grele ale bărbatului, abia își clintea buzele :

— Mai pierd sînge....

Un fulger brăzdă cerul.

Chipul lui Michal se schimonosi sălbatic. Ochii îi ardeau de indignare.

— Păi... nu ești de zahăr... sînge pierzi în fiecare lună. Și, blestemînd, s-a năpustit în curte, ca o vijelie.

Și-a înfrînt supărarea și cu greu a coborît din pat.

Suferința smulgea viața din trupul ei istovit. Gemea de durere, dar, clănțănind din dinți, și-a îmbrăcat fusta. Picioarele, străine, alunecau sub ea, fără să le poată stăpîni. Simțea cum i se prelinge sînge cald pe coapse. Ar fi

fost însă mai bucuroasă să-şi dea sufletul decît să se mai lase ocărîtă şi umilită în asemenea hal.

În prag s-a prăbuşit.

Mai mare minunea că în clipa aceea nu s-a scurs tot sîngele din ea.

— Păi...

Odată, mai de mult, stăteau amîndoi întinşi în bezna înăbuşitoare a fostei cămări. Michal o mustra, spunîndu-i că lîngă el e rece şi lipsită de viaţă. În momentul acela glasul bărbatului era plin de amărăciune şi Marianei i se păruse atunci că inima lui s-ar fi îndulcit.

I s-a tăiat răsuflarea.

A stat întinsă multă vreme fără să scoată o vorbă, cugetînd cu emoţie şi întrebîndu-se dacă trebuia sau nu să-i spună de ce braţele ei erau lipsite de duioşie, de ce în clipele pe care el i le reproşează ea închide ochii şi îşi muşcă buzele de umilinţă. Demult încă, înainte de a se fi putut apropia de Michal, fusese nevoită să-şi tăinuiască gîndurile şi simţămintele. Le purta în ea fără să le împărtăşească nimănui. O încălzeau, dar o şi chinuiau. Cu Michal n-avea despre ce să vorbească. Şi ea se zbuciuma, frămîntată de un dor din ce în ce mai puternic. Dorea să-şi deschidă inima, dorea să iubească.

Şi acum Michal sta întins lîngă ea şi-i făcea reproşuri.

Cu băgare de seamă s-a lipit de spatele bărbatului, sprijinindu-şi capul pe umărul lui.

— Îţi închipui că eu pot numai aşa, Michal ? De cîte ori te apropii de mine te arunci asupra mea şi nu vrei nimic decît.... asta.... Of, Doamne, aşa nu vreau Michal, nu, nu vreau aşa !

Michal s-a întors cu faţa spre ea.

— De cînd sîntem împreună — a continuat ea — niciodată n-ai venit să mă întrebi : Mariano, tu ce crezi despre cutare sau cutare lucru... cum să facem asta sau asta, ca să fie bine ? Niciodată. Şi cînd încep eu, îţi baţi joc de mine. Şi totuşi, sînt nevasta ta. Michal. Da, nevasta ta...

De data asta s-a plîns, vărsîndu-şi amarul cu capul cufundat în subsuoara bărbatului.

Un timp, în cămăruţă a domnit o linişte mormîntală, chinuitoare.

L-a auzit pe Michal oftînd o dată, şi încă o dată, şi aştepta cu nerăbdare să-l audă vorbind.

— Aşa, va să zică eu te jignesc, a început tărăgănînd cuvintele. Va să zică eu sînt prea puţin pentru tine. Mă rog...

S-a ridicat în capul oaselor şi, aplecîndu-se spre el, i-a atins fruntea cu degetele şi i-a spus :

— De ce nu vrei tu să mă înţelegi şi pe mine, Michal ? Totuşi, aşa nu se poate, ţîşnea glasul ei rugător.

În clipa aceea, însă, pe Michal pusese stăpînire demonul mîniei ; i-a strîns braţul cu atîta putere, de-a făcut-o să ţipe de durere, apoi a împins-o de lîngă el.

— Păi... ce fel de nevastă îmi eşti tu ? Dacă ştiam cum ai să fii nici nu te luam în seamă vreodată. La urma urmei, ce-ţi închipui tu că ar trebui să fac pentru tine ? Fir-ai tu să fii de scîrbă afurisită ! a înjurat el în întuneric, cu o furie rece, trăgîndu-se de lîngă ea dezgustat.

De atunci ea nu i-a mai vorbit niciodată în felul ăsta, niciodată nu i-a mai fost dat lui s-o audă văicărindu-se. S-a închis în ea cu dîrză înverşunare ; acasă făcea toate treburile, iar din clipa în care a venit pe lume Miška, s-a lipit de el. Asta a fost tot. Pe scurt, s-a împăcat cu viaţa ce-i fusese hărăzită. Din cînd în cînd doar, ca laptele ce se umflă gata să dea în foc, se trezea în ea, mai stăruitor, nevoia de a iubi.

Prilejul neprovocat, în care singurătatea stîrnise această speranţă în sufletul Marianei, au fost şi cele cîteva luni de absenţă ale lui Michal. Nu se mai aştepta la dragoste, convieţuise cu el prea multă vreme şi-l cunoştea. S-ar fi mulţumit şi cu o fărîmă de viaţă adevărată.

Cu această speranţă renăscută aşteptase ea întoarcerea bărbatului, şi peste această stare sufletească venise bucuria neaşteptată cu clăditul casei...

Şi în timp ce în mintea întărîtată a Marianei, crîmpeiele amintirilor se perindau şi se fărîmiţau, Michal morfolea ţigara în gură şi bătea distrat cu degetele în tăblia mesei.

— Nu ne dai să mîncăm ? întrebă deodată.

Mariana se ridică de pe scaun şi puse pe masă farfuriile şi cratiţa cu carne. Miška şedea în faţa castronului cu cartofi cojiţi şi se uită înspăimîntat la mama lui.

Se aşeză din nou la masă, îşi puse în farfurie trei cartofi şi peste ei o bucată de carne pe care o stropi cu sos. Michal şedea în faţa ei : lua cartofi cu lingura şi mînca. Sosul avea un miros pătrunzător.

Deodată, Mariana îngălbeni.

Odată, tot aşa, stăteau aplecaţi amîndoi asupra farfuriei cu pui cu smîntînă. Se întorseseră tocmai de la biserică, şi era primul lor prînz în doi. Cu el a început de fapt şi viaţa lor împreună. Acum abia, şi-a dat seama de acest lucru.

Simţea cum îi tremură bărbia, mîinile şi stomacul. Avea senzaţia că din clipă în clipă o să se sufoce. Strînse ochii, se scutură, dezgustată de mîncarea din faţa ei, şi împinse cu scîrbă farfuria într-o parte.

Michal o cercetă cu coada ochiului.

— Nu-ţi place ?

Mariana nici nu se clinti. Îl văzu pe Michal adunînd cu lingura ultimul dumicat, apoi trăgînd spre el cu o mişcare leneşă şi farfuria ei.

Atunci se ridică şi ieşi iute din odaie.

— Mămico ! ţipă Miška, fugind după ea, cu lingura în mînă.

Michal mai înghiţi un dumicat.

Pe urmă, cu o mişcare şi mai leneşă, împinse în silă farfuria Marianei. Îi pierise şi lui pofta, pe neaşteptate.

(3)

ÎN ZORII ZILEI, MARIANA ŞI MIchal sosiră pe locul unde urmau să clădească şi traseră la o parte acoperişul de paie de pe stivele de cărămidă puse la uscat. Acoperişul, îngreunat cu pietre, avea menirea să ferească văiugile de o ploaie neaşteptată. După aceea aduseră cu doniţa apă de la pîrîu, stropiră bine lutul împrăştiat pe jos şi-l presărară cu un strat gros de paie tocate. În sfîrşit, Mariana îşi sumese fusta pînă la brîu,

Michal își suflecă pantalonii pînă mai sus de genunchi și, în picioarele goale, se apucară amîndoi să amestece lutul cu paiele.

Lutul era lipicios și greu, picioarele se afundau în el pînă la jumătatea gleznei. Munceau de zor, într-o muțenie desăvîrșită, nici unul nu rostea o vorbă, de parcă noroiul cleios le-ar fi lipit și buzele.

Abia după un timp mai îndelungat, cînd pe o anumită porțiune lutul se amestecase bine cu paiele, Michal se aplecă și, frecînd între degete pasta untoasă, răsuflă mulțumit. Apoi își înălță capul spre cer și privi cu îngrijorare crestele munților.

— Numai de-ar ține vremea... După mine, am putea fi gata cu ele pînă la cositul fînului...

Mariana își făcea socotelile în gînd.

Nici nu isprăviseră bine muncile de primăvară, cînd s-au pornit amîndoi să care piatra, să pregătească lutul și să toace paiele ; iar la începutul lui iunie, cînd soarele dogorea ca în toiul verii, s-au apucat să încropească văiugile. „Pînă la cositul fînului ar trebui să fim gata", își spunea în sinea ei. „Pe urmă ne ducem amîndoi la cosit, și facem zile din belșug. Între cositul fînului și seceriș săpăm șanțurile și punem temelia de piatră. Între timp cărămizile o să se usuce de mai mare dragul..."

— Ei drăcia dracului, blestemă Michal, cînd fundul formei încropită din niște scîndurele se desprinse și căzu. Odată cu el plescăi surd și coca îndesată în formă cu lopata. Nu vrea să țină, blestemata !

Izbi cu piciorul în lutul rostogolit, zvîrli cît colo forma spartă, și scoase alta din șira de paie tocate. O muie bine în butoiul cu apă, așa fel încît lutul să iasă din ea cu ușurință, și se apucă din nou să încarce.

Mariana se uita la el. După o săptămînă de călcat noroiul, picioarele ei erau ca bolnave. De atîta trudă, se simțea adeseori răpusă de o moleșeală fără margini. Dar numai gîndul că bătătorea lutul pentru cărămizile din care aveau să se înalțe zidurile casei lor, o punea din nou pe picioare.

Așa se scurgeau acum zilele, una după alta.

La amiază căldura era atît de zăpuşitoare, iar razele nemiloase ale soarelui atît de fierbinţi, încît, la orice mişcare, Mariana era lac de sudoare. Aerul încremenit frigea, de parcă şi-ar fi vărsat din el dogoarea un metal încins.

— Gata, ajunge, spuse deodată.

În sfîrşit veni şi Miška cu mîncarea de prînz. În fiecare seară Mariana gătea, iar dimineaţa, în drum spre locul de casă, lăsa mîncarea la maică-sa, care locuia chiar la marginea satului. La amiază Miška le aducea prînzul gata încălzit.

Se aşezară la umbra unei stive de cărămizi, şi, încet, fără prea mare poftă, începură să mestece dumicat cu dumicat. Erau atît de istoviţi, încît niciunul, în afară de Miška, nu rostea o vorbă. După ce terminară de mîncat şi Michal răzui totuşi fundul de la forma stricată, Mariana se ridică fără să spună o vorbă. Luă cratiţa, şi, abia tîrîndu-şi picioarele, porni spre pîrîu.

Nici nu ajunse bine la mal şi, cu o mişcare vioaie, îşi sumese fusta şi se afundă pînă la genunchi în apa rece şi iute. Simţind puterea curentului se înfioră un pic şi scoase un şuierat uşor. Rămase aşa un timp, privindu-şi cu voluptate picioarele care parcă i-ar fi tremurat în bătaia apei. Pojghiţa de noroi, uscată şi nesuferită, se muia şi, încet-încet, ieşea la iveală pielea proaspătă, de culoare roz-cafenie, a gleznelor.

Ţinîndu-şi fusta cu mîinile, mai merse cîţiva paşi spre stînga, în susul pîrîului, afundîndu-se în el şi mai mult. Aici apa îi apucă un colţ de fustă şi Mariana îi dădu drumul, lăsînd-o să i se zbată în jurul coapselor. Îşi spălă, sub bluza umedă de sudoare, sînii fierbinţi şi, în culmea fericirii, se stropi cu apă pe după gît. Apoi, udă leoarcă, îşi lăsă capul spre luciul apei şi sorbi din ea îndelung şi zgomotos.

Pe mal, mai spălă cratiţa, iar cînd se întoarse la Michal, se întinse la umbră, într-o totală destindere.

În timp ce ea se răcorea la pîrîu, Michal adună la un loc cărămizile uscate, apoi, sprijinindu-se cu spatele de stivă, îşi aprinse o ţigară şi acum se odihnea.

Pînă la amiază făcuseră mai bine de cinci sute de cărămizi. În căldura arzătoare, văiugile se uscau cu repeziciune.

Cînd, în timpul zilei, le ciocănea cu încheietura arătătorului, sunetul lor era de la un ceas la altul mai curat şi mai limpede. Se simţea ca un doctor ce bătea cu degetul în pieptul unui bolnav pe cale să se însănătoşească şi era copleşit de o mulţumire lăuntrică.

După un timp însă, gîndurile lui începură să fie risipite de mirosul de femeie, răspîndit de trupul proaspăt al Marianei.

Îşi întoarse capul într-acolo.

Mariana sta întinsă în voie, cu picioarele depărtate, sprijinindu-şi capul pe braţele arse de soare, puternice şi frumos rotunjite, ce ţîşneau parcă din mînecuţele bluzei cu gulerul desfăcut. Din subsuoare răsăreau în afară două smocuri de păr negru şi des, cu vîrfurile năclăite de sudoare şi poleite parcă de rugină.

Michal se uită la ea cu coada ochiului, şi muşchii obrajilor începură să-i tresalte. Se trase mai aproape de ea şi un timp adulmecă cu nesaţ mirosul înţepător, dar plăcut, ce făcea acum să-i zvîcnească nările.

Răsuflarea fierbinte a bărbatului şfichiui ceafa femeii.

Deschise ochii pe îndelete.

Michal îşi şterse cu dosul palmei gîtul ud de transpiraţie, apoi, în tăcere, dar cu o mişcare sigură şi energică îşi lăsă mîna pe sînul ei stîng.

Mariana răsufla încet. Degetele lui tari şi aspre, cu unghiile zdrelite şi cu porii astupaţi de lut, poposeau liniştite şi grele pe carnea ei, şi în clipa aceea avu senzaţia fulgerătoare că această atingere i-a trezit trupul din starea de amorţeală ce o cotropea. Dar totul nu dură decît o clipă, pînă apucă să-şi dea seama că bărbatul de lîngă ea era Michal.

Mai rămase un timp nemişcată, apoi, uitîndu-se la el cu ochii întredeschişi, se întoarse alene pe o parte. Mîna bărbatului alunecă de pe trupul ei.

— E cald, Michal, rosti Mariana cu o voce stinsă.

Bărbatul bîjbîi în preajma ei şi, cu o mişcare molatecă, îşi petrecu palma peste coapsa Marianei, pe care fusta se usca de căldură. Dar cînd îi atinse şoldul şi o trase spre el, rămase din nou înlemnit de răceala ei.

În faţa Marianei, dincolo de răzorul împrejmuit cu piatră, se înălţa lanul cu ovăz înflorit. În margine, era îngroşat de mărăcini şi de muştarul sălbatic ce-ţi lua ochii cu galbenul lui ţipător. Din spatele lanului se ridica povîrnişul însorit al Krivei Kyčara. Soarele îl lumina cu o limpezime cristalină şi în dogoarea lui aerul tresărea uşor. Iar peste liniştea aceasta binefăcătoare se auzea susurul slab dar neobosit al pîrîului. Din rîpa învecinată, năpădită toată de crînguri de fag, de ienuperi, de tufe de zmeură, de aluniş şi meri pădureţi, răsuna, din cînd în cînd, cîte un strigăt de pasăre. Dincolo de rîpă, undeva pe coasta Hrlačivei, un tăun zăpăcea, pesemne, o vacă : de departe, de foarte departe, răzbea pînă aici un dangăt de talangă.

Chiar lîngă braţul Marianei, din iarba scundă şi bătătorită se înălţa spre albastrul cerului o floare albă de volbură. Cupa ei se legăna greoi, un bondar mare şi negru, învăluit de polen, se foia în clopotul florii, poleind petala firavă şi străvezie cu vinişoare gingaşe, aurii.

Mariana îşi miji genele.

Totul în jur i se părea curat şi luminos. Numai viaţa ei se destrăma fără nici un rost. În cele trei luni, neîmplinite, de la întoarcerea bărbatului, legăturile dintre ea şi Michal reintraseră pe vechiul făgaş. Toate erau ca înainte, numai speranţele se împuţinau ca întotdeauna după fiecare strădanie neizbutită de reapropiere. Nu mai e nimic de făcut, trebuie să trăiască mai departe aşa cum a trăit şi pînă acum, sfioasă şi reţinută, o viaţă searbădă şi lipsită de orice bucurii. Dacă n-ar fi Miška, nici n-ar mai vedea vreun temei să rămînă pe această lume.

Faţă de Michal, a cărui suflare fierbinte o simţea acum în spatele ei, încerca un sentiment de dezgust. Nu mai era însă amestecată în el acea ură deznădăjduită şi plină de îndîrjire, care îi întunecase mintea îndată după întoarcerea lui, ci un fel de răceală adîncă şi înfiorătoare.

Cineva s-a oprit în dreptul ei.

Răsuci capul într-o parte, îşi şterse lacrima ce i se prelinsese fără să vrea pe obraz, şi, zărind deasupra ei un chip vioi de băieţandru cu ochii luminoşi şi părul bălai, începu să zîmbească.

— Tu erai, Andrejko ?

— Trîndăviţi ? spuse rîzînd băiatul, fratele cel mic, singurul care mai locuia acum cu mama.

— Ce vînt te-a adus pe aici ?

— Uite aşa... M-a trimis mama... zicea că eşti istovită şi cum am niţică vreme, mă gîndeam să te ajut, răspunse Andrej, uitîndu-se vesel în jurul lui.

Michal îi dădu drumul Marianei şi, sprijinindu-se în coate, îşi dezlipi ochii. Nu îndrăgea pe nimeni dintre rudele nevestei, nici unul din neamul Krajnacilor nu era pe placul lui. Şi cu atît mai puţin Andrej, care, aşa cum i se năzărise lui, avea obiceiul să presare întotdeauna tot felul de vorbe nechibzuite. Acum însă îi veni în minte că dacă Andrej ar rămîne cu ei pînă diseară, ar putea face toţi trei o treabă frumoasă. Cu acest gînd îi rînji somnoros băiatului şi se sculă încet în picioare.

— Păi, da, Andreiuşule. O să te învăţăm să faci cărămizi, ce zici ?...

Mariana simţi vocea bărbatului înviorîndu-se.

— M-am uitat cum vă bălăciţi aici, aruncă Andrei, clătinînd din cap spre sora lui. O văzu pregătindu-se să se ridice şi-i spuse : Tu stai de te odihneşte. O să încerc eu să calc pentru tine lutul ăsta fleşcăit...

Îşi scoase la iuţeală pantalonii, şi, numai în chiloţi, alergă zglobiu să-i ia locul Marianei.

— Îndată n-o să-ţi mai ardă să zburzi, Andrejko, îi spuse Mariana, rîzînd în urma lui.

Povestea asta nu-i plăcea deloc lui Michal.

Se aplecă, cotrobăi un timp prin pleava împrăştiată în jurul butoiului, apoi aruncă spre Andrej forma cu care cîndva lucrase Mariana.

— Stai ! Să-ţi dau să faci o treabă de bărbat. Şi întorcîndu-se cu faţa spre el, se grăbi să adauge : Sînt curios dacă Mariana o să ţină pasul cu noi.

„Gata, vrea să mă ridic", îşi spuse Mariana şi îşi întinse oasele încet. Numai la gîndul că ar trebui să calce lutul pentru doi, picioarele i se îngreunară pe neaşteptate.

— Iar Miška o să te ajute... Pe unde tot umblă băiatul ăsta de nu-l vede omul ?

— Pe Miška lasă-l în pace, oftă Mariana, îndreptîndu-şi privirea spre mormanul de lut. În dreptul lui, Miška îşi în-

cropise din cărămidă uscată un adăpost, adusese acolo tot felul de cioburi, iar acum, toropit de căldură, dormea atît de adînc, încît nici de venirea lui Andrej nu aflase.

Mai întîi trebuiră să aducă altă apă şi să frămînte bine coca, aşa fel încît să fie moale şi supusă. Pe urmă se apucară să lucreze în trei.

Andrej răsturnă pe pămîntul crăpat de uscăciune cîteva forme de noroi şi, ştergîndu-şi nasul asudat, rosti :

— Numai Dumnezeu ştie de ce vreţi voi să clădiţi casa din văiugi. În puţine locuri se mai clădeşte aşa. În satele de jos mai toată lumea are cărămidă arsă.

Lui Michal, care tocmai scosese lopata din maldărul de lut, îi căzură mîinile de-a lungul trupului. Îl cercetă pe Andrej cu o privire sfredelitoare, apoi spuse supărat :

— Eh, nu ştii ce spui... Da voi, voi, mă rog, cum staţi, şi cîte case din satul nostru sînt făcute din cărămidă arsă ? Casa noastră bătrînească stă în picioare de la primul război şi încă mai ţine. Ce ştii tu...

Mariana n-avea nici un chef să-i vadă luîndu-se la harţă. De aceea se grăbi să întrebe :

— Ascultă Andrejko, te-ai gîndit unde te duci ? Nu ne-ai spus încă nimic despre asta...

Băiatul tocmai isprăvise şcoala în sat, iar mama şi Mariana erau îngrijorate de viitorul lui.

— Eu ştiu unde aş vrea, răspunse băiatul.

— Ai vrea, îl luă Michal peste picior. Adică : tu crezi că o să te întrebe cineva ce ai vrea şi unde ai vrea...

— Şi unde ai vrea, Andrejko ? repetă Mariana, privindu-şi fratele peste umăr.

— Aici, în orice caz nu rămîn, răspunse Andrej, dînd din mînă plictisit. Ce să fac aici ? În cooperativa noastră sînt destui din ăştia ca voi, care n-au avut pămînt. Aici nu-i ca în altă parte. Aici au nevoie de oameni cu pămînt. De un Štofa, de un Puškár sau de unul ca Biskup. Eu aş vrea să mă duc la fabrica aceea care o să se construiască în raionul nostru.

— Dar bine, spuse Mariana cu îngrijorare în glas, dacă abia începe construcţia, gîndeşte-te şi tu cînd o să fie gata ? Şi de fapt nimeni nu ştie încă despre ce fel de fabrică e vorba.

Andrej se îndreptă din șale :

— Dar eu știu. Va fi o fabrică de macarale și de alte mașini de felul ăsta. Pînă va fi gata, se spune că vreo cincizeci de oameni vor fi trimiși în Cehia pentru calificare.

Mariana se învioră.

— Și crezi c-or să te ia, Andrejko ? Eu una ți-aș dori din toată inima. Deodată deveni visătoare : Asta înseamnă c-o să fii departe și-o să cunoști atîția oameni, și cîte lucruri n-o să vezi...

Michal își încruntă sprîncenele. Mai întîi de toate Andrej a spus că n-au avut pămînt. Așa o fi sporovăind și pe acasă — și asta îl rodea. De n-ar fi fost cooperativa, pămîntul bătrînilor l-ar fi căpătat ei. La drept vorbind încă de pe atunci era al lor.

Iar acum, cînd Andrej vorbea de dorința lui de a părăsi satul și Mariana îi cînta în strună, pe Michal îl apucară toate pandaliile și aruncă răstit :

— Voi Krajnacii sînteți cu toții o apă și-un pămînt. Nimic nu vă miroase bine. Dar nu se știe, s-ar putea ca pentru calificarea aceea să-i ia mai degrabă pe slovaci decît pe ucraineni. Iar tu, dacă te-ai gîndit să pleci din sat, n-ar fi trebuit să te dai drept ucrainean.

— Ei, asta-i bună, dădu din mînă Andrejko, nepăsător. Slovac ori ucrainean, tot un drac. De învățat vor trebui să învețe deopotrivă. Și, ca și cînd ar fi vorbit acum numai pentru sine, continuă : După ce mă calific, mă întorc. Între timp, în preajma fabricii se vor construi case, iar eu voi locui așa cum locuiește și Ivan. Ce să mă omor cu văiugile ?

— Ca Ivan al vostru, lungi mînios cuvintele Michal. Apoi, ștergîndu-și sudoarea de pe frunte cu mîneca de la cămașă, reluă morocănos : Nu te lua după Ivan. Ivan al vostru e în miliție, pricepi, e jandarm, asta nu trebuie să uiți.

— Tereza nu-i la miliție, îi replică Andrej. Muncește la fabrica de cherestea, și Palko al ei la fel. Și totuși locuiesc la oraș, într-o casă nouă. Acu' o săptămînă am fost pe la ei... Ca să vezi, își aduse deodată aminte, și întorcîndu-se spre Mariana continuă : Uituc mai sînt. Trebuia

să-ţi transmit sănătate din partea lor. Da, şi-a mai zis Tereza să dai pe la ea.

Michal tocmai dregea după Andrej o cărămidă din care se desprinsese un colţ din lutul presat.

— Păi da, mormăi nemulţumit. Ai vrea să te duci, Dumnezeu ştie unde, dar o formă s-o răstorni ca lumea nu te pricepi.

Mariana îl privea pe Michal cum umple forma cu mişcări măsurate şi sigure, cum îndeasă în ea pămîntul, iar apoi o apucă uşor şi se duce s-o răstoarne la grămadă.

Îşi dădea seama cît e de vînjos şi că, de fapt, munca asta pentru el nu era decît o joacă. Mişcările lui Andrej erau repezi, în schimb încrîncenate. Totuşi, ei îi făceau mai multă plăcere.

Şi cînd, peste vreo două ceasuri şi jumătate, Andrej îi părăsi, o cuprinse întristarea.

Erau însetaţi şi Miška le aduse de la izvorul din rîpă un ulcior cu apă rece şi gustoasă, în ciuda faptului că soarele frigea din ce în ce mai tare.

Lui Michal însă nu-i plăcu.

Îndesa lutul în formă, cu o furie atît de îndîrjită, încît metalul lopeţii suna izbindu-se de lemn. „Păi, da, de vorbă e bun", îşi spunea în sinea lui. „Gura îi merge, dar de muncă fuge cît ai zice peşte. Ce să zic, s-a omorît ajutîndu-ne."

Plin de amărăciune, îl goni pe Miška să calce pămîntul alături de Mariana.

Cu fusta suflecată, Mariana abia îşi mai urnea picioarele.

— E încă prea mic pentru o asemenea treabă. Nici la şcoală nu merge. Vrei să se istovească frămîntînd noroiul în felul ăsta ?

— Lasă. Dacă-l făceai cu paisprezece zile mai devreme acum era băiat de şcoală. Ce mare scofală. Şi-aşa se zbenguie şi ţopăie cît e ziulica de mare, de ce n-ar putea să frămînte lutul ? Hai, Miška, dă-i bătaie !

Copilul se uita, pe rînd, cînd la unul, cînd la celălalt. Nu-i ardea deloc să muncească. Mai „gustase" el din munca maică-si ; se apucase să trebăluiască chiar cu sete, căci pentru el nu putea fi decît un joc interesant. Posibi-

lităţea de a sta în noroi, de a îndesa paiele şi pleava în lutul cleios, şi în acelaşi timp, de a se bălăci şi a se mînji din cap pînă în picioare, fără teamă de a fi dojenit sau ocărît, îşi avusese la început farmecul ei neţărmurit. Curînd însă, povestea încetă să-l mai distreze.

— Miška !

Băiatul se înfioră, glasul tatei era mînios. Se mai uită o dată la maică-sa, căutîndu-i ochii, dar, negăsindu-i, porni încet şi se opri la cîţiva paşi în spatele ei.

Mariana îi simţea apropierea, dar în acest timp era nevoită să audă :

— Lasă-l, să înveţe. Tu... tu crezi că ţi-e milă de el, şi de fapt nu faci decît să-l strici. Omul trebuie să se deprindă de mic să muncească, numai aşa creşte hărnicia odată cu el. Uite la mine, eu, cînd aveam şase ani, munceam toată ziua la arat. Mă puneau călare şi trebuia să mîn calul, în vreme ce tata ţinea de coarnele plugului. Iar noaptea mă trimiteau cu caii la păscut, ca să nu cheltuiască pe nutreţ.

Auzise toate astea de nenumărate ori şi n-avea nici un chef să-l mai contrazică. Preferă să tacă.

În acest timp Miška privea cum la fiecare călcătură, printre degetele picioarelor sale, ţîşnea ţoca păstoasă. Dar pentru asta trebuia să-şi înfigă tălpile încet, cu degetele frumos răşchirate, ca să guste joaca din plin. Să calce lutul aşa cum îl călca maică-sa, era o treabă fără rost, şi pentru el n-avea nici un haz.

Pe urmă i se păru că a dat cu talpa de ceva tare şi deodată deveni curios să afle cam ce ar putea să fie. Să fie oare o pietricică sau altceva, mult mai interesant ? Ferko Štofa găsise deunăzi, pe şosea, un şurub mare şi lucios. Ce-ar fi dacă el ?...

Se aplecă deci, şi începu să pescuiască de zor cu mîinile în mocirla de sub picioarele lui.

— Îl vezi ? Vrednicia în carne şi oase ! Iar s-a apucat să scociorască şi să se joace prin noroi.

— Hai, vino lîngă mine Miško, aşa. O să călcăm frumos împreună, şi pe urmă tu o să te duci iar să te joci, vrei ? îşi îndemnă Mariana copilul.

În clipa aceea n-ar fi fost în stare să-şi învrednicească bărbatul nici măcar cu o privire. Ea, vorba ceea, trudeşte fără răgaz din zori şi pînă se lasă întunericul. Mă rog, asta aşa se cuvine. Dar Miška ? Michal se poartă cu el de parcă nici n-ar fi al lui. Tot aşa şi cu banana aceea nenorocită. Săptămîna trecută, într-una din zile plouase şi ea a trebuit să se repeadă pînă la oraş să cumpere ceva. L-a luat şi pe Miška. La un magazin cu zarzavaturi şi fructe, erau înşirate în vitrină cîteva ciorchine de banane. Mariana nu mîncase în viaţa ei aşa ceva. Miška însă miorlăia şi se tot ruga să-i cumpere măcar una, fie şi cea mai mică. Auzise de banane de la Ferko al lui Štofa.

Multă vreme a stat şi a mototolit banii în mînă, dar pînă la urmă tot au trecut pragul prăvăliei şi au cumpărat o banană mică şi storcită. Miška i-a mîncat miezul iar Mariana a lins pieliţa, ca să ştie şi ea ce gust are.

Seara s-a întîmplat ca Michal să fie bine dispus şi, cînd băiatul i s-a suit pe genunchi, s-a jucat cu el un timp, săltîndu-l şi legănîndu-l. Lui Miška îi străluceau ochii de bucurie, avusese parte de o zi fericită. Fusese în oraş, mîncase mult rîvnita banană, iar acum taică-su îl răsfăţa ca în vremurile bune.

— Nu-i aşa c-o să-mi cumperi şi tu o banană cînd o să pleci la oraş ? i-a spus pe neaşteptate.

— Ce fel de banană ? a întrebat Michal, cu mirare, şi în aceeaşi clipă l-a dat jos de pe genunchi. Eu nu ştiu ce-i aia banană, şi, vorba ceea, am treizeci şi cinci de ani. Costă o avere şi-i păcat de atîtea parale.

— Era una mică, a intervenit Mariana. N-a costat nici două coroane.

— Cu poame uscate nu s-ar fi mulţumit boierul ? s-a răstit Michal, îmbrîncind copilul.

Mariana s-a văzut nevoită să-şi muşte buzele, căci de atîta tulburare începuse să-i tremure bărbia.

— Asemenea risipă ! a mai ţinut să adauge Michal.

Acestea au fost, dealtfel, ultimele cuvinte rostite în seara aceea, în casa lor. Iar acum face pe niznaiul, de parcă nici n-ar şti ce trudă e să frămînţi noroiul ăsta des şi lipicios, în care picioarele se afundă pînă la gleznă, că abia le mai poţi scoate.

Se întreba, în sinea ei, cam ce ar putea să se întîmple dacă în clipa aceasta i-ar spune lui Miška să meargă să se joace. Deodată însă-i se tăie răsuflarea; mai-mai să se înăbuşe, nu alta. Sudoarea de pe frunte i se prelingea în ochi, iar spatele înfierbîntat de soare îi era lac de transpiraţie. De cîte ori nu se mîniase pe ea pentru că nu-şi putea birui slăbiciunea. Pentru că era lipsită de voinţă şi se lăsa mereu călcată în picioare. Dar din orice fleac se făcea totdeauna atîta zarvă şi atîta tărăboi, încît de fiecare dată prefera să înghită în sec şi să-şi păstreze amărăciunea în suflet. Certurile şi starea de veşnică încordare o oboseau şi o făceau să se înspăimînte.

Acum însă nu era vorba de ea, ci de Miška.

După felul cum răsufla, i se părea că băiatul e sleit de puteri.

Se uita în jurul ei cu nelinişte, frămîntîndu-şi neputincioasă mîinile. Năduşise toată. Sudoarea îi şiroia pe spinare, îi îneca ochii, obrajii, iar gustul sărat îi ardea buzele şi gura. Simţea cum orice mişcare, cît de molatecă în bătaia soarelui nemilos, o storcea de vlagă, iar în anumite clipe îi toropea şi creierul. Şi se gîndea cu groază la bietul Miška, în ce hal o fi, sărăcuţul !...

„Oare ce-o fi fost acolo ?“ se întrebă din nou băiatul, după ce mai călcase un timp pămîntul alături de maică-sa. Dar tatăl lui spusese că mai întîi a stat călare zile întregi. Ce bine ar fi să poată sta şi el pe cal, îi veni în minte. Sau mai bine pe tractor. Că mereu trec pe aici, venind dinspre staţiunea de maşini şi tractoare, aflată nu departe de ei. Iar unul zumzăie chiar acum în spatele lor, pe ogorul acela întins, unde la începutul primăverii mama lui însămînţase cartofi. Zumzăie ca un bondar ; îl auzi cînd de aproape, cînd de departe. Pe unde o fi acum ? Iar picioarele nici nu-l mai dor, nu le mai simte decît în partea de sus, sînt ca de lemn, nici să le îndoaie nu mai poate. Întoarse capul şi se uită înapoi spre cîmp. În clipa aceea ameţi, picioarele i se împleticiră şi îi alunecară în noroi. Se aşeză.

Mariana îi surprinse privirea deznădăjduită, din care răzbea o teamă fără margini. Se aplecă, îl scoase din noroi şi, luîndu-l pe sus, îl duse pe pămînt uscat.

— Hai, du-te de te joacă...

Lui Miška îi licăriră ochii de bucurie. Se scutură, îi aruncă lui taică-su o privire triumfătoare, dar în acelaşi timp îşi dădu seama că ar fi mai bine să dispară cît mai repede cu putinţă.

La o azvîrlitură de băţ zumzăia, vesel şi mulţumit ca un bondar, tractorul cu pricina.

Mariana aştepta cu sufletul la gură să audă ce va spune Michal. Saliva subţire a emoţiei îi năpădise gura.

Bărbatul se uită la ea înnegurat.

— Îl răsfeţi, spuse apoi încet şi cu amărăciune în glas. Într-o bună zi o să se întoarcă totul împotriva ta. Uite la el, cum îi sfîrîie călcîiele, iar aici se făcea că nu-i în stare să-şi mişte picioarele.

Uneori, cînd se simţea răpusă de oboseală, Michal se uita şi la ea cu nişte ochi plini de dispreţ. El, ce-i drept, muncea cu uşurinţă, ca un adevărat Radvak. Tatăl lui era la fel. De aceea au şi avut mai mult decît ceilalţi. Nu mult mai mult, dar totuşi. Nu degeaba erau ei arătaţi cu degetul de cei din sat, care spuneau că Radvakii au în grajd vreo cinci vaci şi o pereche de cai...

— În schimb, tu te porţi cu el de parcă n-ar fi al tău, izbucni Mariana. Nici şase ani n-a împlinit, sărăcuţul, şi tu ai vrea să facă Dumnezeu ştie ce.

— Mai bine ai tăcea. Păi... tocmai de aceea, pentru că e al meu şi vreau să iasă din el un băiat în lege, un Radvak. Dar voi, Krajnacii...

Marianei i se muiară picioarele. „Ferească sfîntul" îşi spuse cu groază în sinea ei. „Orice, numai un Radvak să nu iasă din el !"

Zgomotul plescăitor al noroiului era nesuferit, iar ecourile surde, stîrnite de lopata lui Michal în timp ce îndesa lutul în formă, răsunau ca de departe, contopindu-se în urechile Marianei cu vocea morocănoasă a bărbatului.

— Voi Krajnacii nu sînteţi niciodată mulţumiţi. Nimic nu vă ajunge, nimic nu vă place, numai Dumnezeu ştie ce-oţi mai fi vrînd...

la stație mai devreme ca de obicei. Curăți mașina și se plimbă un timp printre uneltele înșirate pretutindeni în curte. După aceea își îndreptă mulțumit spinarea și se pregăti să pornească spre sat.

Dar nu ieși bine pe poartă și privirea îi căzu asupra locului de clădit din preajma centrului de mașini.

Adeseori o văzuse acolo pe Mariana, muncind alături de Michal. Acum însă, ea trebăluia singură, alergînd de colo pînă colo printre stivele de văiugi frumos rînduite. Își aruncă ochii în jur.

Pe șosea, aproape de marginea satului, fîlfîia, în revărsarea palidă a înserării, cămașa lui Michal care se îndepărta.

De mult nu mai apucase Janko să stea de vorbă cu Mariana între patru ochi. Iar acum, se apropia de locul de casă, cu inima agitată.

În urmă cu cinci ani, după ce soția sa Anna murise în timpul nașterii, Janko plecase să lucreze la oraș, la centrul de mașini și tractoare. La trei ani după aceea, centrul înființă o stație chiar în Olšava, și așa se reîntorsese și el în satul lui de baștină, unde cunoștea bine pămîntul și oamenii. Din nou se întîlni cu vechii cunoscuți și prieteni. Multe se schimbaseră însă aci, satul arăta ca un stup de albine întărîtate. O parte din săteni, cea mai mică, intrase în cooperativă, în timp ce majoritatea dorea să trăiască așa cum trăise pînă atunci, nefiind în stare să-și închipuie viața altfel. Așa se face că Janko, deși se vedea cu mulți dintre foștii prieteni, nu mai întreținea cu ei aceleași legături ca odinioară.

În cooperativă intraseră și Radvakii. Pînă să afle motivul, Janko s-a crucit. Timp de doi ani aproape, bătrînul Radvak nu predase cotele, vînzînd grînele și carnea la negru. Amenda fixată de comisia penală a Comitetului național raional n-avea de unde s-o plătească, și astfel preferă să se înscrie cu toată familia în cooperativă.

Aici, în cooperativă, a reîntîlnit-o Janko pe Mariana.

Cu uimire și-a dat apoi seama că adeseori se gîndește la dînsa și ce bine se simte în preajma ei. Mai întîi a cre-

zut că faptul se datora asemănării ei cu Anna. Fuseseră prietene nedespărțite. După un timp însă a început să realizeze tot mai mult că, în gîndul lui, ea prindea viață singură, și o revedea pînă și în amintiri. Ori de cîte ori îl întîlnea pe Michal, ori auzea de pe la alții cum trăiesc ei împreună, strîngea pumnii. Ce viață i-a pregătit Michal Marianei !

Se opri în dreptul șantierului. Mariana se încovoia în spatele unui maldăr de văiugi, le aduna pe cele uscate în timpul zilei și le așeza în stive, clătinîndu-se sub povara lor, istovită de atîta muncă și căldură. Și totuși privind-o, i se părea că răzbate din ea soarele de mai.

Era preocupată de muncă și nu-l vedea stînd în apropierea ei.

— Stai, Mariano. Te ajut eu.

Femeia se sperie și se îndreptă din șale. Cînd îl zări, pe buze îi flutură un zîmbet firav.

— Bine, ajută... spuse simplu, fără nazuri, apoi adăugă : Ni s-au terminat paiele și Michal s-a dus să toace altele, s-avem pentru dimineață.

Cărau împreună cărămizile și le stivuiau.

— Trudești mult acum, nu-i așa ?

— Mult. Dar ce să-i faci, așa e cînd omul vrea să aibă acoperișul lui.

Din glasul ei, odată cu oboseala, răsuna și ecoul unei speranțe îndepărtate. Janko știa că se cramponase de această speranță numai în dorința de a fi la casa ei, și în felul ăsta să scape de bătrînii Radvaki. Și o înțelegea.

— Mă rog, căsuță o să ai...

Ceva rămase agățat în glasul lui.

Apoi, în timp ce Mariana sta aplecată și rînduia văiugile uscate, se apropie de ea.

— Gata, oprește-te, pregătește-ți mai bine lucrurile. Cărămizile le car eu.

— Bine... dar uite cîte mai sînt, se împotrivi femeia.

— Lasă Mariana. Nu vezi că abia te mai țin picioarele ?

Rămase descumpănită. Simțise în vocea lui compasiunea și mila, dar alta decît aceea care-l face pe om să înghită noduri. Era în această compasiune ceva ce îmbina căldura și sinceritatea omenească.

Janko ridică văiugile, în timp ce ea se îndreptă din şale şi îşi întinse un pic oasele. Apoi adună lopeţile şi vedrele şi le puse la un loc, după care strînse vasele şi le aruncă în bocceluţă.

— Te duci în sat ? Dacă aştepţi pînă îmi clătesc niţel picioarele la pîrîu mergem împreună.

Dădu din cap, în semn de încuviinţare.

După ce isprăvi cu rînduitul cărămizilor, o găsi la marginea pîrîului ştergîndu-şi cu palmele ude gleznele înglodate. Apa se prelingea uşor pe pielea ei cafenie, acoperită cu puf, sunînd vesel în timp ce picura înapoi în pîrîu. Mai sus de genunchi, sub fusta suflecată, pielea Marianei avea culoarea albului trandafiriu.

În clipa aceea Janko simţi mirosul umed şi pătrunzător al pîrîului. Aici, iarba şi tufişurile nu erau istovite de soare, creşteau sănătos şi din abundenţă. Apa, al cărei cot se şi acoperise de umbra întunecoasă a înserării, clipocea zglobie printre rădăcinile sălciilor şi răchitelor, în timp ce iarba smulsă primăvara şi care acum dădea să putrezească împrăştia în jur un miros puternic, înţepător.

Uşor ameţit de întreaga atmosferă, Janko preferă să întoarcă privirea.

— Gata... rosti în cele din urmă Mariana.

Ieşi pe mal şi îşi trase la iuţeală pantofii scîlciaţi. Picioarele ei însă erau umflate şi pantofii o strîngeau. Se aplecă din nou, îi scoase şi-i aruncă în bocceaua cu vase, după care porni desculţă alături de el. Mergea agale, abia se tîra.

Janko se uita la picioarele ei crăpate şi roşite, cu vinele umflate. Deodată îşi aminti de o noapte fierbinte de august, petrecută cu mulţi ani în urmă.

El şi Ivan Puškár porniseră în vîjîială. În vara aceea multe fete din sat lucrau la pepiniera silvică de la poalele Hrlačivului şi toată săptămîna înoptau la cabană.

Era o noapte nemaipomenit de frumoasă, uscată şi înăbuşitoare. Luna strălucea luminînd cu lucirea ei aurie drumul de pădure. Înaintau cu pistolul în mînă, căci vremurile pe atunci erau tulburi. Ţinutul era bîntuit de tîlhari înarmaţi, iar ei erau tineri şi dornici de aventuri.

La stîna de sub Culmea Lupului li se mai alăturaseră fraţii Fedor şi Vasil Chaba. Fiind patru acum, au ascuns pistoalele şi au început să fluiere de veselie, căutînd în felul acesta să trezească atenţia fetelor.

Mai tîrziu, însă, s-au înţeles să tacă, iar pe la orele unsprezece s-au apucat să bată de zor în fereastra cabanei.

Din odaia mare s-a auzit un freamăt, însoţit de o şuşoteală înfrigurată. Apoi, în tăcerea ce se aşternuse pe neaşteptate, la fereastră s-a ivit un chip de fată, buimac de somn şi înspăimîntat.

Băieţii au început să rîdă zgomotos. Chipul de la geam s-a luminat şi pe coridor s-au auzit deodată plescăind nişte picioare goale.

Flăcăii au dat buzna în cabană.

Vasil adusese cu el armonica, Fedor avea la el fluierul, iar Ivan scoase la iuţeală din buzunar muzicuţa de gură. Şi au început să cînte.

Fetele, înfofolite în păturile mitoase, stăteau întinse pe priciurile înalte şi lungi. În nişte cuie bătute în perete atîrna îmbrăcămintea fetelor. El, Janko, s-a repezit într-acolo şi, luînd rochie după rochie, le arunca pe rînd fetelor, care la semnul lui întrebător, dădeau din cap şi întindeau mîinile să le prindă. Le-a văzut cum se îmbrăcau sub pătură şi, în lumina palidă, se întrezăreau umerii şi braţele lor despuiate.

La un moment dat, în mijlocul încăperii şi-a făcut apariţia Mariana şi picioarele ei goale au început să joace vioi pe duşumea, deasupra unei sticle cu lapte de oaie. Picioarele ei erau zvelte şi sprintene, dezvăluindu-se ademenitor de sub fusta ce se înălţa în vîrtejul dansului înfocat.

Pe atunci, Janko era animat de alte gînduri şi de alte simţăminte. Şi totuşi, acum îşi amintea de clipa aceea, în ciuda faptului că Mariana era a lui Ivan, iar el, chiar în noaptea aceea s-a legat de Anna.

Abia acum retrăia intens această clipă. Şi-i reînvie în minte imaginea picioarelor frumoase şi sprintene ale Marianei, care aveau darul să însufleţească, de parcă ar fi fost de sine stătătoare, ştiind să se mişte şi să vorbească în graiul lor.

Deodată nu se mai putu stăpîni să nu-i amintească şi ei de noaptea aceea.

Privea în jos, spre cărarea îngustă şi bătătorită ca o arie de treierat. Buruienile aflate în cale erau pe alocuri smulse din rădăcini şi călcate în picioare. De-a lungul drumului se îndesau brusturi şi sălcii pitice. Brusturii erau brumaţi de praf, dar, sub frunzele lor late, sălăşluia o umbră molatecă şi jilavă. Se tîrau prin ea melcii şi, din semiîntuneric, se zăreau sclipind argintiu nişte dîre uscate.

În primul moment Mariana nu pricepu de ce-i amintea Janko de toate astea tocmai aici ; după un timp însă, începu încet-încet să-i revină şi ei în minte noaptea aceea de pomină şi nu pregetă să se întoarcă cu gîndul în trecut.

Atunci îşi trăia cele mai frumoase zile din viaţa ei. Atunci îl iubea pe Ivan Puškár.

Numai că Ivan a plecat după cîştig ; s-a dus să muncească la minele din Jachymov şi ea l-a aşteptat. L-a aşteptat un an şi încă o jumătate. Dar Ivan parcă ar fi intrat în pămînt. Pe urmă, într-un tîrziu, a aflat că s-a căsătorit şi a rămas în Cehia. Fetele cu care se jucase şi crescuse împreună se măritaseră toate. Iar ea trecuse de optsprezece ani !

În acest timp Michal o sorbea din ochi, s-o înghită, nu alta.

Fugea de el, îl ocolea. Dar povestea s-a întîmplat chiar în noaptea nunţii lui Janko şi Anna. În noaptea aceea n-a mai avut putere să se împotrivească. Tulburată de dans, răpusă de atîta tristeţe şi îndărătnicie, s-a trezit deodată, afară cu Michal Radvak. Cîntecele şi strigătele din cîrciumă, amintirile despre Ivan — toate răzbeau spre ea ca un ecou venit de departe. Era o noapte frumoasă de aprilie. Sîngele răscolit în trupul tînăr, puternic şi sănătos îi întunecase mintea, şi, pe neaşteptate, stelele prinseseră să se învîrtească ameţitor pe cerul Olšavei.

În noaptea aceea s-a dus la Michal şi a rămas cu el.

Zîmbi amar, şi din piept îi ţîşni un suspin :

— Ei, asta a fost demult, Janko.

Nu dorise ca amintirea acelei clipe să stîrnească în ea întristarea. Păşea lîngă el abia trăgîndu-şi picioarele de atîta oboseală, dar lui i se părea acum mai proaspătă şi mai frumoasă decît în noaptea aceea de demult, cînd n-avea decît şaisprezece ani. Îi cerceta capul înfăşurat în basma, vedea umbrele adînci de sub ochii ei şi mănunchiul de pistrui din jurul nasului. Cu ei parcă şi-ar fi întipărit soarele, pe acest obraz, mesajul său fierbinte.

— Spune-mi, de ce trăieşti tu aşa cum trăieşti ?

La auzul acestor cuvinte, Mariana se sperie.

Vocea lui avu darul să semene în ea neliniştea. Era o voce potolită şi caldă, avînd parcă ceva ademenitor. De ce-i pune această întrebare ? La urma urmei, nu e ea singura femeie din sat care trăieşte veşnic înnegurată.

Lăsă capul în jos. Şi mîinile îi căzură de-a lungul trupului, ca şi cînd ar fi fost apăsate de o povară grea.

Deodată se simţi bucuroasă că se apropia de podişcă, de unde se auzeau strigătele lui Miška. Grăbi pasul şi Janko rămase puţin în urma ei.

Miška sta întins pe burtă de-a latul punţii şi, sub privirile lui Ferko Štofa, lăsa în apă plutele pe care şi le împletise singur din surcele şi iarbă.

— Hai, vino acasă, îi spuse, aplecîndu-se asupra lui.

Dar în clipa în care se uită de sus spre luciul apei, zări oglindindu-se în pîrîu chipul lui Janko. Tresărea, licărea, şi ei i se părea că fuge, că alunecă odată cu apa ; totuşi chipul acela zăbovea mereu în acelaşi loc.

Nu-l mai aşteptă pe Miška. Oarecum speriată, porni iute spre casă.

Janko rămase ca ţintuit, privind în urma ei. În curte, însă, îl zări pe Michal, care tocmai ieşise din hambar cu braţele încărcate de paie.

Avusese de gînd să se abată pe la vecina Radvakilor, la sora lui, căsătorită cu cooperatorul Mikulas Puškár-Churchill, dar acum nu avea nici un chef.

Dar Puškár-Churchill, care sta în pragul casei şi pufăia din ţigară, îl văzu şi strigă după el. Porecla de Puškár-Churchill i se trăgea de mai mulţi ani, datorită faptului că avea o limbă ascuţită şi veşnic îi plăcea să-i înţepe pe cei din jurul lui. Tot satul îi spunea aşa, şi pînă şi în ac-

tele oficiale ale comunei numele lui era completat cu acest Churchill, după cum vărul său, evlaviosul Mikulas Puškár era, pentru toată Olšava, Puškár-Episcopul.

„Mda, acum nu mai am încotro, trebuie să dau pe la ei", îşi spuse Janko, plin de amărăciune.

Dar înainte de a porni, strînse fără să vrea pumnii, apoi rupse o frunză dintr-un puiet de arin şi, încet-încet, căzut pe gînduri, o strivi între degete. Mariana se făcu nevăzută.

(5)

ÎNDATĂ DUPĂ COSITUL FÎNULUI au început ploile ; a fost o vară umedă şi răcoroasă, iar secerişul a durat pînă toamna tîrziu. Nici nu terminaseră bine muncile de recoltare, la poalele Hrlačivului se mai înegrea încă ovăzul cooperativei, încolţind din snopuri direct în pămînt, iar femeile mai aveau încă zor cu topitul cînepei, cînd trebuiră se să apuce de strînsul cartofilor.

Vremea aceasta ţinu în loc şi construcţia lui Radvak.

După ce se întorceau de la cîmp, Mariana şi Michal se duceau seară de seară să sape pămîntul şi să înalţe temeliile. Munca lor însă n-avea spor. În şanţurile neclădite dădea năvală apa de ploaie, spălînd tencuiala de lut şi năruind pereţii.

Michal era mînios la culme şi înjura de toţi sfinţii.

— Ploaie blestemată, îi clocotea glasul în fiecare dimineaţă, cum făcea ochi. Dar strigătele şi supărarea lui nu-l împiedicau cîtuşi de puţin să înfrunte, cu o încăpăţînare îndîrjită, ploaia şi lutul fleşcăit.

Sta în şanţ şi aşeza pietrele pe care Mariana i le dădea la mînă. Pietrele erau reci şi alunecoase, abia le mai putea ţine.

La un moment dat, îşi scoase haina jilavă, care-i încetinea mişcările, şi din cămaşa lui se înălţară aburi.

— Ai să răceşti Michale, îi spuse Mariana. Nu sta fără haină.

Bărbatul făcu din mînă plictisit.

— Hai, mişcă odată ! strigă apoi, uitîndu-se furios la nevasta lui.

Stătea cufundată pînă la jumătatea gleznelor în noroiul vîscos şi, în ciuda faptului că era voinică, robustă şi deprinsă cu muncile grele, nu se simţea în stare să ridice de jos o piatră. Piatra zăcea lipită de lutul cleios, şi Mariana, căreia îi alunecau picioarele, avea senzaţia că o trage afară tocmai din adîncul pămîntului. Deodată picioarele i se muiară şi căzu în genunchi gemînd de durere.

— Ce faci ?

— Nu vezi ? Am căzut.

Îşi privea degetele şi le scutura să-şi mai aline durerea. De sub gîtul dezgolit începu să se înalţe un norulet uşor de aburi.

Mîniosul Michal ieşi repede din şanţ, o ajută pe Mariana să arunce cîteva pietre, apoi se întoarse şi începu să clădească.

Năclăită toată de noroi, femeia se apucă din nou de lucru.

Reveneau acasă, pe întuneric. Din pădure răzbea o ceaţă rece şi umedă. Slăbită şi trasă la faţă, Mariana se uita cu tristeţe la peisajul ce se schimbase atît de mult. Ca un trup bătrîn, înainte de a încremeni în somnul de moarte, purta pecetea degradării. Apăruseră pe el petele galben-cafenii ale scoarţei de fag atinsă de mălură şi gata să se jupoaie. Prin pîrîu nu mai curgea acum sînge proaspăt şi curat. Îngroşată de mîl, apa se întunecase, iar mlaştinile din jur se împînziseră de încîlcituri vînoase.

De mult ştia că planurile şi visele lor se duseseră pe copcă. Degeaba, anul ăsta nu mai apucă ei să vadă casa terminată. Şi acest lucru îl ştia şi Michal. Dar despre asta nici unul nu se încumeta să vorbească...

În sfîrşit, la începutul lui octombrie, în cele cîteva zile mai bune, blagoslovite de soare, temeliile răsăriră din şanţuri. Dar n-apucară bine să le întărească şi ploile nemiloase se abătură din nou, fără întrerupere. Noroiul proaspăt ce cădea peste ei din belşug, le înfunda urechile.

Într-o dimineaţă, Michal asculta neputincios susurul picăturilor de ploaie. Înjura de unul singur şi, aplecat asupra cănii de cafea, apuca între degete cuburile albe de zahăr. Aruncă în cană unul, două, dar cînd voi să arunce peste pojghiţa de caimac cafenie şi unsuroasă a treia

bucăţică, mîna lui rămase agăţată în aer. Se uită la cubul de zahăr şi amuţi. Îşi miji ochii, lăsînd peste ei perdeaua grea a pleoapelor şi în nări îl izbi deodată mirosul molcom, de dulceaţă leşinătoare al fabricii de zahăr.

Trei zile în şir s-a dus apoi, dimineaţa şi seara, pe şantier ; se uita posomorît la cer şi îşi afunda picioarele în noroi, de parcă n-ar fi ştiut cît e de îmbibat pămîntul cu apă. Umbla veşnic îmbufnat şi părea că se răsuceşte, înşurubîndu-se în el.

A patra zi ridică din umeri scîrbit şi, lăsînd baltă şantierul, merse direct la preşedintele comitetului naţional, fierarul Jačecko.

Peste zi, Mariana spălase cînepa la pîrîu împreună cu celelalte femei, iar acum sta toropită, cu mîinile pe masă, şi ochii i se lipeau de căldură.

— Isprăveşte odată ! îi strigă molatec băiatului care, întins în pat, nu mai contenea să scuture cutia cu jir.

Parcă niciodată nu fusese atît de istovită ca în aceste zile. Abia acum, după ce încetaseră să mai care pietrele, durerea i se răspîndea în tot corpul. Noaptea nu putea să doarmă, umerii îi zvîcneau, iar degetele umflate îi amorţeau. Şi, în ciuda trudei depuse, aveau să rămînă încă o iarnă în casa asta veche cu iz de mucegai. Se uită la mîinile ei chinuite de durere şi oftă.

Michal o urmărea cu privirea.

— Te plîngi ?

— Sînt frîntă de oboseală, suspină femeia.

Sprijinit cu coatele pe masă, bărbatul trăgea din ţigară, scoţînd pe gură rotogoale de fum.

— Ei, acu o să te odihneşti, rosti încet, abia mişcîndu-şi buzele. Lăsăm totul baltă. Dimineaţa acoperim bine cărămizile să nu tragă umezeală peste iarnă, iar poimîine plec în Cehia... Da, mă duc la campania zahărului.

De atîta uimire, Mariana rămase cu gura căscată.

Nu se aşteptase la asemenea surpriză. Şi era atît de ostenită, încît vorbele bărbatului o făcură să înlemnească. Conştiinţa că trudiseră împreună, că Michal se luptase atît de aprig cu vitregia vremii ca să apuce să termine casa, avu darul să înăbuşe un pic în ea un sentiment de vrăjmăşie.

— Cum adică ? Nici nu stai măcar să te odihnești ?

La auzul acestor cuvinte, el dădu din mînă plictisit.

— Și crezi c-or să te primească ? reluă Mariana după un timp. Anul trecut ai plecat mai devreme și aveai totul aranjat dinainte. Acum nu e prea tîrziu ?

— Nu. Am fost la Jačecko și l-am pus să-i întrebe la telefon. Din pricina ploilor au rămas și ei în urmă cu toate.

Oftă din nou, buzele începură să-i tremure, vrînd parcă să murmure ceva, dar pînă la urmă femeia se stăpîni. Poftim, iar a luat o hotărîre fără să-i spună și ei. E marți, joi vrea să plece și ea n-a pregătit nimic.

Socoti în gînd rufăria bărbatului.

Peste vară năduşise şi rupsese toate cămăşile ; trebuise să le spele mai des. Are nevoie cel puțin de încă două noi. Una — își spuse — ar fi bine să fie de culoare mai deschisă, iar cealaltă închisă și cu pătrățele. Trebuie să i le cumpere. Da, mîine în zori o să spele cîte ceva, iar după aceea o să plece la oraș. O să piardă, ce-i drept, nițică vreme, dar la ora prînzului o să fie înapoi acasă. După-amiază o să meargă amîndoi să rînduiască stivele și să le acopere.

Se ridică de pe scaun și începu să cotrobăiască prin ladă.

Între timp Michal se întinsese pe pat.

În ultimele zile, după ce văzuse că anul ăsta nu mai apucă să înalțe casa, în suflet i s-a deschis din nou rana vechiului dor și a nedreptății, răscolite și mai mult de sentimentul dezamăgirii.

Privea trupul slăbit, dar veșnic înalt și bine făcut al Marianei, aplecat asupra rufăriei. Răceala mîniei şí a pustietății dinlăuntrul lui o priveau, cu ochi de gheață.

Odinioară a adus-o la casa lui pentru că-l ispitise cu acest trup și pentru mîinile ei puternice și agere. Pe atunci sîngele îi năvălea în cap, lovindu-i tîmplele, ori de cîte ori o zărea alergînd pe cîmp, sprintenă și trupeșă. Îi vedea în vis șoldurile, sînii, și, în închipuirea lui, îi strivea trupul cu brațele sale vînjoase. Trebuie s-o aibă pe Mariana orice s-ar întîmpla, își spunea în gînd, în ciuda faptului că bătrînii lui se împotriveau cu încăpățînare.

A adus-o acasă şi a trăit cu ea aşa cum era obiceiul, de cînd lumea, în familia Radvakilor. Iar Mariana s-a schimbat cu repeziciune.

Se uita la ea cu uimire şi îşi pipăia muşchii puternici, plămădiţi parcă din piatră, şi nu era în stare să priceapă cum e cu putinţă ca o femeie să zacă lîngă el rece şi nesimţitoare. Se hrănea cu mînia, şi, furios la culme, îşi dorea din toată inima ca Mariana să nu mai fie atît de frumoasă şi atît de ademenitoare, în schimb să aibă mai multă înflăcărare.

Aici începea de fiecare dată să-şi aducă aminte, cu sufletul plin de amărăciune, că venise la el goală, ca un şoarece de biserică, fără să aducă un fir de aţă în gospodăria lor. Se simţea jefuit şi voia s-o facă să înţeleagă acest lucru. Mai întîi o asalta cu reproşurile. Pe urmă, zile în şir nu schimbau o vorbă, iar noaptea, cuprins de o furie întunecată, o îmbrăţişa în aşa fel, încît să-l simtă cu durere şi, închizînd ochii, asculta cu o însetată satisfacţie suspinele ei tînguitoare. Asta îl ungea la inimă. Avea, ce-i dept, şi momente cînd îi lua apărarea, dar asta foarte rar şi numai spre a le face în ciudă bătrînilor, sau cînd, mulţumit de ceva, se lăsa înduplecat de ochii ei rugători şi de trupul ei chinuit. În asemenea clipe îi cerceta trupul moale şi cald, cu un sentiment de amărăciune şi mîndrie, iar mirosul îmbietor pe care-l răspîndea acest trup avea darul să i-o apropie pe Mariana în întregime.

În rest însă, nu izbutea să se deprindă cu femeia lui, să simtă alături de ea mulţumirea bărbatului. De aceea, o privea cu dispreţ.

Pînă şi cooperativa îi mînca sufletul. Crescuse cu conştiinţa şi certitudinea că avea să moştenească pămîntul ; era singurul băiat. Îşi legase toată viaţa de gospodăria părintească, iar cooperativa a venit ca să-i spulbere toate speranţele. Cînd bătrînii l-au strîns cu uşa, n-a mai avut încotro, şi a intrat şi el în cooperativă încărcat de ură.

Avea sentimentul că toate se sfărîmau în el, şi inima se zbătea să-i spargă pieptul. Aştepta cu jind momentul în care totul avea să se năruie, începuse deja să tragă cu urechea la toate vorbele şi clevetirile, bucurîndu-şi sufletul cu ele. Nu putea însă să stea cu braţele încrucişate,

de muncit trebuia să muncească și, astfel, își înneca amarul trudind fără preget. La prima plată în gospodărie primi, împreună cu Mariana, atîta bănet, cît nu văzuse vreodată la un loc în casa părinților săi. Banii aceștia îl încălzeau, îl frigeau și-i apăsau greu palmele. Atunci, în ochii lui se ivi o licărire stranie, trădînd o răutate nemărginită.

În anul următor l-a prins o dată ploaia în pădure. Ca să nu se ude fără rost, s-a adăpostit sub acoperișul unei iesle, s-a așezat frumos pe pămîntul uscat și bătătorit de copitele căprioarelor și a așteptat în liniște.

După ce a încetat ploaia, a pornit înapoi spre sat, luînd-o pe drumul pe care fusese învățat să meargă din fragedă copilărie. Abia cînd a ieșit din pădure și-a dat seama că hatul de lîngă Gropile Viezurilor fusese întors și în fața lui se înălța acum un lan de ovăz, îngreunat din belșug de stropii mari de ploaie. S-a întors, a făcut cîțiva pași de-a lungul ogorului și, cu mulțumire, s-a uitat la boabele, încă moi, ce dădeau să se împlinească. Deodată însă, a încremenit, de parcă inima i-ar fi fost atinsă de un ghimpe veninos.

Cu tîmplele înfierbîntate și scrîșnind din dinți a luat-o la fugă peste cîmp, pe acolo pe unde odinioară ducea drumul din pădure. Simțea cum apa îi umezește îmbrăcămintea pînă la brîu și-i strînge trupul ca într-o chingă rece, dar gonea mereu înainte, călcînd cu o sete sălbatică peste ovăzul tremurător din calea lui, ovăz pe care și el îl semănase.

După ce a străbătut lanul și, ud leoarcă, s-a uitat înapoi spre cărarea croită de el, inima lui fu copleșită de beția unei satisfacții înverșunate. Îndărătul ei însă, aidoma firului de nisip ce se ascunde sub greutatea pietroiului, se cuibăreau îndoielile. Ținea pumnul strîns, de parcă ar fi vrut să astupe o gură ce încerca să-i șoptească niște cuvinte nedorite.

În cîrciumă nu se mai arăta atît de des ca înainte, îl ocolea pe Štofa, căruia cooperativa îi schimbase pămîntul și în casa căruia își petrecuse pînă atunci mai toate serile ; îi vorbea pe înfundate, așa cum îi vorbea dealtfel și lui Kapsal, președintele cooperativei. Mariana, bătrînii, cooperativa și tot satul îi mîncau zilele.

De afară se auziră alte picături de ploaie.

Își cufundă auzul în murmurul lor. Vedea în fața lui bălțoacele și noroiul în care se bălăciseră amîndoi atîta amar de vreme, și, fără să vrea, buzele i se deschiseră, gata să strecoare o înjurătură.

În clipa aceea însă își aduse aminte de plecarea lui. Și deodată se simți fericit că luase această hotărîre, iar stropii de ploaie îi sunau acum în urechi ca bănuții din sacii îndulciți de la fabrica de zahăr din Čakovice.

— Plouă, spuse cu voce tare, fără să se uite la Mariana.

„Numai de mi s-ar usca mîine rufele" își spuse Mariana în sinea ei și oftă, aplecîndu-se asupra cămășii rupte și murdare a bărbatului.

*

A doua zi, Mariana se trezi cu noaptea în cap, clăti la iuțeală rufele, apoi se duse repede să se înghesuie în autobuz. În orășelul mișunînd de țărani veniți după cumpărături, dădu fuga la magazinul de lenjerie. Prăvălioara însă era închisă ; tocmai atunci sosise marfa și vînzătoarea înfipsese în ușa încuiată un bilet prin care anunța că vînzarea va începe la ora zece.

Timp avea berechet, autobuzul pleca înapoi abia la douăsprezece. Și apoi, venise marfă proaspătă, fără îndoială că au adus și cămăși ; în felul ăsta o să aibă cel puțin de unde să aleagă. Se îmbulzi și ea în fața intrării și, lipindu-și fruntea de geamul ușii, se uită în prăvălie, unde vînzătoarea deschidea pe îndelete cutiile, ca apoi, tot pe îndelete, să facă socoteli și să așeze marfa în rafturi.

Stăteau afară de multă vreme ; pentru Mariana timpul bătea pasul pe loc dar, totodată, începu să gonească iute ca fulgerul. Se făcuse ora zece și ea încă se mai legăna de pe un picior pe altul în pragul dughenii, bodogănind în cor cu celelalte femei, care veniseră și ele la oraș între două autobuze.

Trebuiră însă să mai aştepte o bună bucată de vreme. Abia după ce izbiră cu pumnii în uşă de făcură să duduie geamul, vînzătoarea binevoi să apară în prag şi, iritată, arătă cu degetul spre acele ceasornicului. Se apropia ora amiezii şi ea ar fi vrut să deschidă abia după masa de prînz. Dădură însă cu toate buzna înăuntru şi o luară la zor care mai de care. Cine are atîta timp să plece de pomană la oraş în toiul muncilor ?

Pînă la urmă, Mariana pierdu totuşi autobuzul. Ce era să facă ? Fără cămăşi nu se putea întoarce acasă. Michal are nevoie de ele.

Acum avea în faţă două ceasuri bune pînă la plecarea autobuzului de Porubka. Pe urmă, va trebui s-o întindă cinci kilometri pe jos, pînă acasă, în Olšava.

Plătise cămăşile şi vînzătoarea i le şi împachetase. Mai aruncă o privire către vraful de baticuri de lînă din celălalt capăt al tejghelii, unde femeile trăgeau de ele, mai-mai să se încaere. O văzu pe una despăturind un batic alb, cu flori roşii aprinse, şi oftă adînc.

Nu se putu stăpîni să nu se strecoare din nou pînă la tejghea, să nu apuce şi ea un batic şi să nu-l pipîie. În clipa în care degetele ei aspre şi umflate, cu pielea plesnită şi unghiile rupte de atîta muncă, mîngîiară ţesătura moale şi fină, Marianei i se tăie răsuflarea şi în ochi începură să-i scapere scîntei.

— Ei ce faceţi, îl luaţi ? întrebă, răstit, vînzătoarea.

Tresări toată, apoi se smuci din loc şi o zbughi afară. În faţa ochilor însă îi juca mereu baticul alb cu flori roşii, iar în vîrful degetelor simţea un fior aparte, stîrnit de gingăşia catifelată a ţesăturii.

Poate că ar fi trebuit, totuşi, să-l cumpere. De mulţi ani nu mai avuseseră în magazine baticuri de lînă, iar cele aduse prin contrabandă din Polonia costau pînă la două sute cincizeci de coroane. Aici le vindeau cu nouăzeci... Şi apoi... nu e ea chiar atît de bătrînă, încît să nu-şi mai poată îngădui să poarte un batic alb, ca acela care-i plăcea acum atît de mult. La urma urmei mai vrea să fie frumoasă...

În piaţa oraşului se opri şi strînse cu putere batista în care ţinea restul de bani. Ce i-o fi dat oare prin minte ?

Deodată, se răsuci în loc, şi, cu pas grăbit, porni înapoi.

Şi din nou trebui să aştepte. Cînd, în sfîrşit, după clipe de adîncă emoţie, îi veni rîndul, baticurile dispăruseră aproape de pe tejghea. Totuşi izbuti să capete unul, ce-i drept, nu chiar atît de frumos ca acela pe care-l avusese în mînă, dar şi aşa era fericită că-l apucase măcar pe ăsta. Toate femeile îşi cumpăraseră cîte un batic. Unele ar fi luat şi două dacă n-ar fi fost celelalte să strige că şi ele vor să cumpere...

După ce părăsi prăvălia, mai petrecu un ceas în staţia de autobuz, uitîndu-se mereu în pachetul ce se rupsese la înghesuială. Şi în maşină cercetă tot timpul cămăşile şi baticul, mîngîindu-se cu gîndul că a avut noroc să cumpere din marfa care tocmai sosise.

Cei cinci kilometri dintre Porubka şi Olšava îi parcurse repede şi ajunse acasă gata obosită. Aruncă pachetul pe masă, se schimbă la iuţeală şi o rupse la fugă spre Michal.

Îl găsi rînduind cărămizile.

Cînd o zări, muşchii obrajilor începură să-i zvîcnească.

— Ştii, am pierdut autobuzul... N-am avut încotro, a trebuit să aştept să se deschidă prăvălia, se scuză Mariana, privindu-l drept în ochi.

Ar fi vrut să-i mai spună cum s-au petrecut lucrurile şi ce-a reuşit să facă, dar înverşunarea lui o făcu să amuţească.

Tot timpul cît au rînduit cărămizile şi au căptuşit acoperişul stivelor cu scîndură şi paie proaspete, Michal nu s-a învrednicit să-i adreseze o vorbă ; doar atît că, din cînd în cînd i-a poruncit, cu buzele încleştate, să-i dea la mînă sau să ţină o scîndură, ori să-i aducă un braţ de paie...

Acasă se întoarseră după lăsarea întunericului.

Mariana aţîţa focul în sobă, Michal îşi scoase ghetele îmbibate de apă şi noroi şi în timpul ăsta scotocea pachetele aflate pe masă. Zărind baticul, se făcu roşu ca para.

— Ce-i asta ? întrebă cu vocea domoală.

— Ce să fie, un batic, îi răspunse Mariana simplu, dar numai ea ştia ce furtună i se stîrnise în suflet.

Michal privi un timp cu ochi tulburi undeva departe, apoi, ca şi cînd ar fi luat o hotărîre, se ridică de pe scaun cu un picior desculţ.

— De unde ai avut bani ?

Vocea lui, deşi înfundată, era totuşi stăruitoare, ca un ecou ameninţător.

Jignită, Mariana îşi spunea în sinea ei că i se cuvine, la munca şi viaţa amărîtă pe care o duce, să-şi cumpere măcar un batic de pus pe cap, chiar dacă-i adevărat că banii nu-i dau afară din casă ; şi, iată, Michal îi ia asta în nume de rău, cu toate că peste zi trudeşte deopotrivă cu el, ca să nu mai vorbim că zilnic se trezeşte înaintea lui, iar dînsa se duce la culcare mai tîrziu, fiindcă veşnic trebuie să strîngă, să deretice, să gătească şi să spele.

— Mi-a mai rămas ceva de la plata pentru cositul fînului, rosti încet, înălţîndu-şi fruntea.

Se apropie de ea, cu ochii aţintiţi în ochii ei.

Mariana simţea cum i se strînge gîtlejul. Cu glasul sugrumat, izbuti totuşi să spună, încercînd să ajungă cu el la o împăcare.

— Eu, ţie nu-ţi iau în nume de rău nici rachiul, nici ţigările...

— Cum ? izbucni Michal cu voce răguşită, şi ridică mîna s-o lovească.

Mariana îşi acoperi faţa cu mîinile şi dădu înapoi spre plită. Cunoştea această ieşire a bărbatului şi ştia ce avea să urmeze.

O înşfăcă zdravăn şi o zgîlţîi cu toată puterea, mai-mai să scoată sufletul din ea. După aceea o îmbrînci de-o făcu să zboare cît colo ; căzu pe pat ca o pasăre împuşcată şi se lovi cu capul de perete ; rămase aşa un timp, într-o totală nemişcare. De pe laviţă se prăbuşi zgomotos o oală cu lapte acru, acoperită cu o farfurioară...

Aştepta să vadă ce avea să se mai întîmple, trăgînd cu urechea la mişcările bărbatului. Dar bătăile sălbatice ale inimii şi vîjîielile din cap o împiedicau să audă.

Abia într-un tîrziu răsună un bubuit surd.

Deschise ochii. Nimic deosebit. Michal îşi scosese şi cealaltă gheată.

Își petrecu la iuțeală degetele prin părul răvășit și își pipăi capul. Apoi, înăbușindu-și plînsul care-i sugruma gîtlejul, se ridică și se duse să adune cioburile, ferindu-se în acest timp de picioarele bărbatului.

În clipa aceea dădu buzna în odaie Miška.

— Cine a spart-o ? întrebă copilul, fericit că făptașul nu fusese el și că o asemenea treabă, pentru care de obicei încasa de la maică-sa una peste fund, i se întîmplase altcuiva.

Noroc că băiatul n-a fost acasă, își spuse în gînd Mariana.

— Mi-a scăpat din mînă... Vezi, am ajuns și eu ca tine, Miška, spuse mama cu o voce venind parcă de departe, dar pe un ton neobișnuit de blajin, uitîndu-se în acest timp la Michal.

După ce șterse pe jos, surprinse lîngă mîna ei ghetele murdare ale bărbatului. În genunchi încă, stătu puțin pe gînduri, apoi își întoarse privirea spre el. Tăcea cu îndîrjire.

Oftînd, luă ghetele, le spălă și le șterse cu o cîrpă aspră, apoi le puse pe plită să se usuce.

După cină Michal aduse din pivniță o oală de rachiu. Bău pe nerăsuflate o jumătate de cană, și numaidecît își turnă din nou. Ameți ușor și se trînti pe pat.

Mariana călca și îi așeza rufele în geamantanul jerpelit.

În colțul gurii lui Michal zvîcnea un zîmbet răutăcios. Se întreba dacă n-ar fi bine s-o cheme lîngă el, s-o strîngă în brațe. Multă vreme de-acum încolo n-o să mai aibă parte de femeie și știa cît de mult putea s-o umilească pe Mariana în această clipă. Dar, în același timp, nevastă-sa îl dezgusta. Privea în gol, fără nici o țintă.

Copilul, care simțise că acasă se întîmplase ceva, nu era în stare să adoarmă și o ademenea din ochi pe maică-sa să vină lîngă el. În sufletul lui se cuibărise întristarea. Văzînd că mama nu-l ia în seamă, începu să se sclifosească :

— Mămico !

— Ce vrei ? întrebă Mariana, întorcîndu-se spre el.

— Vino aici, să-ți spun ceva.

— Hai spune, ce vrei ?

— Nu. Nu așa. Vino să-ți spun la ureche.

— Vezi doar cîtă treabă am.

— Vino, continuă Miška s-o roage.

În cele din urmă se lăsă înduplecată și, trăgînd cu coada ochiului spre bărbatul ei, se apropie de patul băiatului.

— Ei, hai, spune, ce s-a întîmplat ?

O cuprinse cu amîndouă mîinile și se lipi de urechea ei.

— Spune-mi o poveste, vrei ?

Mariana se ridică de pe pat.

— Ai înnebunit, Miško ! Ce te-a apucat așa deodată ? Eu nu mai știu unde mi-e capul de atîta treabă și ție, băiat mare, îți arde de povești. Da' se poate ! ? !

O trase din nou spre el.

— Te rog, povestește-mi una... mică de tot.

— Vai, Miška... mă faci de rîs...

Fierbințeala răsuflării lui, atingerile gingașe cu care îi mîngîia gîtul și obrajii, avură darul s-o înduioșeze și să trezească în ea dorința de a-l strînge la piept ; atît de mult simțea acum nevoia de un pic de tandrețe.

— Zău dacă știu ce fel de poveste vrei. Nu știu nici una, îi spuse în șoaptă.

— Ba știi. Uite, de pildă, aceea cu cerul și oițele...

Vorbeau în șoaptă, în acest timp Mariana simțea cum o trec fiori de gheață pe șira spinării. Fără voia ei, aștepta momentul în care Michal avea să se facă auzit.

— Pentru asta ești într-adevăr prea mare. E o poveste pe care ți-am spus-o acum trei ani, cînd erai mic.

O strîngea de mînă cu încrîncenare și o trăgea tot mai aproape de el, iar ea se lăsa, supusă.

— Bine, încuviință Mariana. Dar pe urmă mi-o spui și tu mie, ne-am înțeles ? Ca să-mi pot da seama cît ești de atent.

Dădu din cap în semn că da, și se ghemui în poalele ei.

— Bine, atunci ascultă, spuse încet, întorcîndu-și capul spre patul alăturat, după care, cu o voce înăbușită, începu să povestească :

— Cerul e o poiană întinsă iar stelele sînt oițele păstorite de frumoasa ciobăniță — Luna. Peste noapte, oițele mănîncă toată iarba, pășunea se luminează, căpătînd o

culoare deschisă și atunci ciobăniţa le mînă la culcare. Și, în timp ce oiţele dorm, iarba creşte încet la loc și pe poiană încep să înflorească clopoţei albaştri și floricele de nu mă uita. Uneori însă, în poiană înfloresc mănunchiuri întregi de flori albe și dese...

— Și cîte oiţe sînt acolo ? o întrerupse Miška.

— Multe. Nimeni n-a apucat încă să le numere.

— De ce ?

— Pentru că sînt atît de multe, pricepi ?... Cîte una mai rătăceşte, alta se pierde, și între timp se nasc altele. Cine ai fi vrut să le numere ?

— Odată o să le număr eu.

— Tu ? se minună Mariana, și faţa ei se făcu numai zîmbet.

Și deodată se simţi copleşită de un val moale și cald, care-i umezi ochii. Îl atinse pe Miška cu gingăşie și se ridică de pe marginea patului.

Michal dormea cu gura încleştată, de parcă ar fi zdrobit între fălcile sale puternice toată supărarea și amărăciunea care-i apăsau inima. Mîna lui, înnegrită de soare, stătea cufundată în pernă lîngă păru-i ciufulit, iar degetele groase îi tremurau nervos.

Mariana își petrecu palma peste frunte. În clipa aceea îi fulgeră prin minte că în zori bărbatul ei trebuia să plece ; împachetă la iuţeală rufăria, se dezbrăcă tot atît de repede și, răsuflînd uşurată, se strecură bucuroasă sub plapuma copilului.

(6)

DUPĂ PLOI VENIRĂ CEŢURILE

Se răspîndiră ca un mucegai peste povîrnişurile din Krivá Kyčara, Hrlačiva și Rozsochatý, camuflînd depărtările și învăluind căsuţele Olšavei în tristeţea singurătăţii.

Într-o seară, Miška veni fuga acasă ud leoarcă și mînjit cu noroi din cap pînă-n picioare. Apăruse din ceaţă, chiar în dreptul gardului, și zîmbea triumfător, în ciuda faptului că pe nas îi ţîşnea un adevărat pîrîu de sînge.

— Le-am arătat noi lor, bolborosea copilul, cu capul lăsat în basmaua udă pe care, speriată, Mariana i-o pusese

la nas ; şi în timp ce îngăima toate astea, înghiţea picăturile de apă ce i se prelingeau pe buze.

Sîngele încetă curînd să mai curgă, Miška mîncă pe săturate şi se culcă. Peste noapte însă se trezi din somn, scuturat de friguri, după care îl luă cu călduri. O strigă pe maică-sa.

Mariana încremeni de spaimă văzînd cît de fierbinte era.

După aceea, două zile în şir a stat la căpătîiul copilului, frecîndu-i palmele şi tălpile cu oţet, alergînd pe la vecini să întrebe ce şi cum ; i-a pus comprese, i-a fiert ceaiuri de buruieni, dar degeaba, nimic nu i-a ajutat. Pe toate le-a făcut, numai sfatul mătuşii Tkáčová n-a vrut să-l asculte, atunci cînd, aplecată deasupra bolnavului, femeia i-a spus :

— Ascultă-mă pe mine, Mariano, dă-i să bea urină de vacă strecurată. Altceva nu-i ajută. Îţi aduci aminte de Mikluš al lui Tîrpak ?

A stat mult pe gînduri, neştiind ce să facă. Băuse şi ea în tinereţe urină de vacă, atunci cînd, după trecerea frontului, făcuse aprindere la plămîni. Urina era, în acele vremuri, leacul obişnuit împotriva pneumoniei şi a fierbinţelilor, singurul care mai ajuta, după ce toate fierturile dădeau greş. Ajuta, pesemne, tot aşa cum le ajută vacilor apa de ploaie stătută în scorbura unui fag bătrîn, atunci cînd pierd sînge în timpul căldurilor de vară.

De trei zile Miška răsufla greu, şuierător ; era sîmbătă. Mariana tocmai apucase să salte o piatră din pardoseala grajdului, cînd deodată i se făcu negru pe dinaintea ochilor. Se ridică, şi, direct din grajd, dădu fuga la comitetul naţional, unde-i ceru lui Jacečko să cheme de urgenţă un doctor prin telefon.

După aceea nu mai avu astîmpăr, ieşi mereu în faţa casei, trăgînd nădejdea că va auzi un uruit de motor.

În ziua aceea însă, vremea se nimeri să fie mai afurisită ca oricînd. Vîntul zgîlţîia sălbatic coroanele copacilor şi totul în jur vuia tînguitor. Jos de tot, aproape de pămînt, goneau valuri de nori sfîşiaţi, iar partea de sus a satului plutea rostogolindu-se printre ele. Aerul era

rece, iar pămîntul umed şi alunecos duhnea a mucegai de toamnă.

Aproape toată ziua, alergase din prag în şosea şi înapoi, pînă cînd, spre seară, doctorul îşi făcu, în sfîrşit, apariţia.

Era nou în acest sector ; îl înlocuia pe fostul său vecin, un medic tînăr, care în urmă cu o săptămînă părăsise raionul. Avea acum în seama lui două sectoare, inclusiv satele şi cătunele risipite pe dealuri şi legate între ele de nişte drumuri desfundate şi măcinate de ploaie. Pe aceste meleaguri, unde altădată oamenii nu erau învăţaţi să cheme doctorul cînd cineva făcea temperatură, maşina sanitară bătea acum drumurile în lung şi-n lat. Pînă să ajungă în casa Radvakilor din Olšava, doctorul împărţise toate tabletele de penicilină.

Îl examină pe Miška, îi făcu o injecţie, pe care bolnavul nici n-o simţi, apoi scrise în pripă o reţetă şi i-o întinse înspăimîntatei mame :

— S-o trimiteţi repede la farmacie. Eu aş lua pe cineva cu mine, dar dracu' ştie cînd ajung înapoi în oraş. Mai am de făcut un drum pînă în Kvakovce, tocmai sus, la pădurarul Sopka, şi de acolo mai am de coborît în vreo patru sate... Ce să-i faci, asta este... O să mai trec pe aici, dar dacă e ceva grav, chemaţi-mă la telefon.

Şi plecă.

Pe cine să trimită la oraş, acum, pe vremea asta cîinească ! ? ! Mariana era istovită, două nopţi nu închisese ochii, stînd de veghe la căpătîiul băiatului. Totuşi, ar fi preferat să se ducă singură. Sînt doisprezece kilometri dus şi doisprezece întors, iar mîine e duminică şi autobuzele nu circulă. Da. Dar mai întîi o să dea o fugă pînă sus, în capul satului, s-o roage pe mama să vină să vadă de Miška. Bătrîna îl trimisese pînă atunci de trei ori pe Andrej să întrebe de soarta bolnavului ; ea însă nu trecuse de ani de zile pragul acestei case. „Ah, o să meargă Andrej" îi veni în minte Marianei şi o piatră grea i se luă de pe inimă.

Dar pînă să apuce să se uite niţel prin odaie, în uşă apăru Julka Barániková. Văzuse maşina sanitară, şi venise împreună cu mătuşa Tkáčová să vadă ce se mai întîmplă.

— Ce-i cu Miška ?

În timp ce vorbeau, în ușă se ivi și capul bătrînei Radvaková. Aflînd despre ce-i vorba, bodogăni ceva și dispăru așa cum venise. În cele din urmă, Barániková luă rețeta și-i făgădui Marianei să i-o ducă ea lui Andrej.

Mariana răsuflă ușurată și, mîngîind neîncetat fruntea încinsă a copilului, aștepta cu nerăbdare ca starea lui să se îmbunătățească.

— Nu-ți fie teamă Miško ! O să te faci bine și iar o să alergi, și-o să zburzi. Ai să vezi ! îi șoptea întruna.

Bolnavul se uită la ea, dar n-o vedea. Delira.

Se vedea la marginea pădurii lovind cu nuiaua într-un tufiș, în adîncul căruia țopăiau de zor niște sticleți. Tare ar fi vrut să prindă și el unul, și treaba i se părea destul de ușoară. Avea însă mîna prea scurtă, n-avea cum să ajungă pînă la ei, și de aceea plesnea cu nuiaua ca să-i sperie și să-i gonească într-un loc potrivit, de unde să-i înșface.

Deodată, în locul sticletelui apăru o veveriță ronțăind un con de brad. Doamne și ce frumoasă era, și neagră ca smoala ! Alergă după ea. Pe neașteptate însă începu să plouă, și apa cădea peste el ca o cascadă. Miška era ud leoarcă. Apoi, ploaia se transformă în ninsoare. Dar nu o zăpadă sclipitoare, pufoasă și catifelată, ci o zăpadă zgrunțuroasă, umedă și grea, ce i se prelingea încet, pe tot corpul. Jos însă, în omătul tulbure, se deslușeau urmele vulpilor și ale cerbilor. Iarna trecută, căruțașul Šuchter omorîse un lup. Doamne, ce minunat ar fi să ucid și eu un lup ! Da, o să-l găsească și o să-l ucidă !...

— O să ucid un lup, șopti copilul cu buzele crăpate de febră, și începu să se zvîrcolească.

— Bine, Miško, ai să-l ucizi, îl încurajă Mariana, în timp ce-i netezea perna sub cap. Dar acum trebuie să dormi.

Transpira și apa curgea șiroaie de pe el.

La un moment dat se săltă un pic și, sprijinindu-se în mîinile sale plăpînde, se uită fix la perna din fața lui.

— Ce faci, Miška ?

— Mă uit să văd dacă dorm, răspunse băiatul în șoaptă.

La auzul acestor cuvinte Mariana se îngrozi, întrebîndu-se dacă, de atîta fierbințeală, copilul nu-și pierduse

cumva minţile. O cuprinseră şi pe ea căldurile şi avea senzaţia că Miška ardea acum mai rău ca înainte. Ştie oare doctorul ce are copilul ? ! ? Auzise despre doctori fel şi fel de zvonuri : că au îndopat bolnavul cu prafuri, că l-au înţepat cu tot soiul de injecţii, ca pînă la urmă să se descopere că sărmanul suferise de cu totul altă boală. Şi deodată începură s-o năpădească poveştile cele mai înfiorătoare pe care le auzise vreodată. De ce n-a lovit-o necazul ăsta pe ea ? Numai pe ea ! ? ! S-a spetit muncind cu picioarele afundate în noroi, a umblat udă pînă la piele şi totuşi nu i s-a întîmplat nimic. Ah, şi cît de bucuroasă ar fi fost să sufere ea în locul lui !

În sfîrşit, copilul adormi.

Abia acum, frămîntată de remuşcări că nu fugise după doctor îndată ce băiatul căzuse la pat, Mariana se ridică în picioare. Acoperi cu o cîrpă becul de deasupra uşii, ca lumina să nu-i bată în ochi bolnavului, şi se apucă să deretice prin odaie.

— Dar ce-o fi cu Andrejko ? îşi spuse deodată, ascultînd vîntul care şuiera la fereastră şi zgîlţîia uşa hambarului de fîn.

*

Miška dormea de două ceasuri cînd Mariana, moţăind, auzi la fereastră un lătrat de cîine şi, odată cu el, un zgomot surd de paşi în tindă. Ostenită, îşi săltă un pic capul şi se uită spre uşă. Îl aştepta pe Andrej.

Uşa se deschise, şi pe chipul mahmur al Marianei se aşternu nedumerirea : în faţa ei răsărise ca din vis Janko Turok.

Ud şi încărcat de ceaţa rece, sta în prag şi aştepta.

— Ai fost la farmacie ? izbucni Mariana după ce Janko se scotoci prin buzunar şi-i întinse pachetul cu medicamente.

— Ţine, începu el cu o voce blajină. Pe Andrej ai fi fost în stare să-l trimiţi pe jos, dar de noi, ăştia de la centrul de maşini, nu ţi-ai adus aminte. Noroc de Julka Barániková care a venit să întrebe dacă nu se poate repezi cineva pînă la oraş.

Îl văzu cît e de ud.

— Dezbracă haina s-o pun lîngă foc, să se usuce, îi spuse cu recunoştinţă în glas.

Janko o ascultă şi îşi scoase haina.

Pe prispă, înainte de a fi intrat în tindă, i se tăiase un pic răsuflarea. Acum privea în jurul lui, de parcă ar fi vrut să se încredinţeze că se afla într-adevăr aici, în casa Marianei.

Mariana se uită atentă la medicamentele pe care i le adusese ; era nedormită, şi o dureau toate încheieturile. În ochi i se citea suferinţa, stîrnită de teama pentru soarta băiatului.

— Cum îi merge ? o întrebă răguşit, dar numaidecît îşi dădu seama că e mai bine să tacă.

În schimb Mariana începu să se văicărească şi să-şi facă reproşuri că nu trimisese din timp după doctor.

— Cu ce am păcătuit oare de mă pedepseşte Dumnezeu atît de aspru ? spuse oftînd ; apoi, ştergînd laviţa cu un colţ al fustei, îl pofti să şadă.

— O să-i treacă, ai să vezi, o linişti Janko. Miška e sămînţă sănătoasă. Atîta doar că o să trebuiască să mai stea niţel la pat.

Mariana îşi petrecu palma peste frunte şi se uită la băiatul ei.

Miška tocmai se trezea din somn. Încet-încet, întoarse capul cu părul năclăit de sudoare şi se uită neliniştit în jurul său. Mama se repezi spre el. Copilul căuta ceva de băut.

Ah, cît e de neajutorată ! Uitase să-i fiarbă buruieni proaspete.

Băiatul clipea din ochi, buimac de somn. În timp ce copilul îşi clătea gîtlejul încins cu restul de ceai de podbeală, călduţ încă şi înghiţea cu lăcomie fiertura de buruieni, care prin nu ştiu ce minune nu-i lăsa pe limbă obişnuitul gust amar, Mariana arunca de zor lemne în sobă, ca să întreţină focul.

Janko se aşeză pe marginea patului, lîngă bolnav. Va să zică aici zace copilul Marianei. Şi îşi aduse aminte cum o dată cînd prăşea cartofii, pe ogorul din apropierea locului de casă al Radvakilor, băiatul venise în goană la el. L-a luat sus, pe tractor, iar puştiul, cu picioarele murdare de

noroi pînă la genunchi, ședea în brațele lui și se foia neastîmpărat, nemaiștiind ce să facă de atîta bucurie. Pe Janko bucuria copilului îl ungea la inimă, și avea senzația că brațele lui o atingeau pe Mariana.

Între timp Miška se dezmetici din visul său fierbinte. Ce-i cu mine ? De ce sînt atît de ud, și de ce ard în halul ăsta ? Scoase repede un picior de sub plapuma jilavă. Ah, ce bine ! Ca atunci cînd ți se pune pe laba piciorului o compresă moale, răcoritoare ; în afară de asta, îl vede aici și pe unchiul Janko Turok, acela care uneori îl plimbă cu tractorul. Pe buze îi flutură un zîmbet firav.

— De ce v-ați bătut ? îl întrebă Janko, mîngîindu-i obrajii aprinși.

— Of, lua-i-ar naiba de draci împielițați, răspunse Mariana în locul copilului. Așa fac ei de multe ori, chipurile, cooperatorii împotriva individualilor.

Fața lui Janko se lumină de un zîmbet larg. Așa se băteau și ei odinioară, jucîndu-se de-a haiducii lui Janošik, cînd nimeni nu voia să fie jandarm și toți se înghesuiau la haiducie.

— Cînd te faci bine te iau pe tractor și ne plimbăm puțin împreună, și dacă o să vrei, odată o să fi și tu tractorist și o să conduci singur.

— Dar o să știu ? întrebă Miška sfios, cu vocea stinsă.

Nu atît în glas, cît în felul de a-și manifesta îndoiala, se vedea cît era de istovit.

— Prostuțule, îl încurajă Janko rîzînd. Să vezi tu ce bine ai să conduci. Uite, chiar eu o să te învăț. Cînd eram de două ori mai mare ca tine, nici nu știam ce-i aia tractor.

— Zău ? ! ?

— În tot raionul era pe vremea aceea un singur automobil. Îmi aduc aminte cum o dată am fugit cu toții departe pe șosea, ca să-l vedem. Andrej Saulak aducea un doctor, nici nu mai știu cine se îmbolnăvise atunci, popa sau notarul. Da, băiete, abia acum au început oamenii să umble pe aici cu mașina.

Miška bea fiertura de buruieni proaspete plescăind din limbă și, în același timp, se minuna de spusele unchiului, după care autobuzele nu circulă la ei în Olšava de cînd

lumea, ci numai de trei ani, adică de atunci de cînd alerga el pe afară iarna în picioarele goale. Nu, Miška n-o să aştepte să se facă mare, aşa cum a aşteptat unchiul Janko.

Şade de pe acum la volanul tractorului şi uimit ascultă torsul motorului ; nici un zumzet de cărăbuş nu i se aseamănă pe lumea asta... Înaintează năvalnic şi iese din sat. Toate în calea lui se dau la o parte, iar el, Miška, merge mai departe, şi intră în pădure ; iată-l acum gonind cu tractorul vulpile şi cerbii ! Doamne, ce minunăţie !

Îşi lipi genele şi adormi din nou.

Janko se întoarse spre Mariana.

Aceasta îi ascultase tot timpul şi i se părea că în odăiţă pătrunsese o linişte care-i deschidea şi-i uşura sufletul.

Acum ştia că Janko o privea cu ochi sinceri şi plini de bunătate. Da. Dacă ar putea, Janko ar fi dispus s-o scape de toate suferinţele ce-i apasă atît de greu inima. Da, ştia, şi era sigură de acest lucru.

În schimb, acum nu mai era sigură pe mîinile ei, atît de tare se fîstîcise.

Lăsă capul în jos ; începu să se pieptene şi să-şi dreagă cosiţele ce i se desfăcuseră în timp ce veghease la căpătîiul lui Miška ; şuviţele de păr i se revărsau pînă aproape de bărbie.

Janko n-o scăpa nici o clipă din ochi. O urmărea cum îşi scoate acele şi le duce la gură, cum le apucă între dinţi, cum îşi trece pieptănul prin părul ei lung, negru şi lucios, cum întinde codiţa grea, cum împleteşte mereu alte noduri. Auzea foşnetul surd al părului, îi simţea mirosul. Şi vedea, pînă şi în lumina aceea tulbure, răspîndită de becul acoperit, chipul Marianei, cu buzele tremurînde ; îi vedea ochii încărcaţi de o lucire neobişnuit de blîndă, ochii ei mari, frumoşi şi negri ca mura.

Cînd Janko se ridică de pe marginea patului, în odaie se clătină o umbră.

Se apropie de ea molcom şi, lăsîndu-şi mîna moale pe creştetul ei, începu s-o mîngîie uşor, cu o mişcare lină şi prelungă.

Un timp, Mariana rămase aproape înlemnită, abia trăgîndu-şi răsuflarea. Simţea mîngîierea lui, şi poate

tocmai pentru că era atît de domoală şi de gingaşe o făcu să-şi îndoaie ceafa şi să-şi sprijine capul pe masă.

Mîna lui Janko alunecă încet pe grumazul ei şi Mariana simţea acum apăsarea delicată a degetelor lui în jurul gîtului.

— Strînge, rosti în şoaptă cu o voce găunoasă, ţîşnită din adîncul pieptului. Strînge, Janko, în felul ăsta, cel puţin, scap de toate...

Bărbatul se înfioră.

Simţea acest lucru prin degetele lui care acum abia o atingeau, după cum şi el simţea pulsaţia accelerată a sîngelui ei fierbinte.

Secundele se scurgeau alene.

— Mariana !...

Marianei i se tăie răsuflarea.

— Pleacă Janko..... e mai bine să pleci, izbuti să îngăime.

Trebuia să dea ascultare acestui glas tînguitor. Îşi dădea seama că era momentul să se retragă. Şi totuşi liniştea mai stărui un timp în odaie.

Apoi, deodată, Mariana simţi o nouă mîngîiere, de data asta însă zgîrcită, şi scurtă, dar plină de căldură şi înţelegere.

— Noapte bună, Janko.

Îl auzi dezlipindu-şi încet şi fără nici un chef, tălpile de pe scîndura scîrţîitoare a duşumelei, pe urmă zăbovind cîteva clipe în prag.

În odăiţă răzbi apoi răcoarea tindei şi Mariana rămase singură.

*

La două zile după aceea, Miška se simţea mai bine. Se zvîrcolea în pat şi se miorţăia, de parcă ar fi ars salteaua sub el.

Mariana opări în tindă nişte tărîţe, le amestecă bine şi duse lăturile la porci ; apoi luă găleata şi se îndreptă spre fîntînă să scoată apă.

Cînd ajunse la fîntînă, o zări peste gard pe vecina Zuzka Puškarová. O privi şovăitor o clipă, mutîndu-se de pe un picior pe altul ; după aceea însă apucă ciutura

cu nădejde şi cînd o aşează pe ghizdul fîntînii, o trase cu atîta putere, încît se udă toată de la pîntece în jos. Ciutura se smuci înapoi, vinciul începu să se zbată şi în timp ce lanţul zornăia asurzitor, Mariana alerga spre vecina ei.

— Zuzka !

Curioasă de cele ce avea să-i spună Mariana, Zuzka sta şi aştepta cu mîinile împreunate la piept.

Mariana însă, dintr-o dată descumpănită, se trezi rîcîind cu unghia mucegaiul gros de pe stîlpul gardului ce sta să se prăbuşească de bătrîneţe ; spuse cu o totală indiferenţă :

— Ai auzit, Zuzka ? Mîine trebuie să mergem la Gropile Viezurilor, să strîngem cartofii.

„Pentru asta nu m-a chemat ea, de vreme ce era gata-gata să rupă vinciul" — îşi spuse Zuzka în sinea ei. Dar, la fel de calmă şi de răbdătoare îi răspunse :

— Am auzit, cum să nu. Dealtfel e şi timpul, dacă vrem să nu rămînă iar sub zăpadă, ca acum doi ani la Kruzy.

Mariana îşi storcea îngîndurată fusta, dar nu sufla nimic despre ceva ce ar fi putut s-o intereseze pe Zuzka, de parcă s-ar fi grăbit să vină la gard, într-adevăr, numai aşa ca să mai schimbe o vorbă, cu toate că de obicei nu prea e vorbăreaţă. Aşa se explică de ce, la început, Zuzka o aşteptase plină de curiozitate, deşi stătea cu picioarele goale înfundate în noroiul rece. Văzînd însă că nu-i chip să afle de la Mariana nimic de Doamne-ajută începu ea să vorbească, făcînd ochii mari de emoţie :

— Ce zici de Justina Oleksíková ! ? !

— Justina ?....

Cu paisprezece zile în urmă murise bătrînul Andrej Oleksík, vărul lui Michal Oleksík, căruţaş în cooperativă ; de atunci pe fata lui, Justina, în vîrstă de douăzeci şi cinci de ani şi încă nemăritată, a lovit-o din senin nenorocirea. Răposatul i s-a arătat sărmanei, noapte de noapte, vorbindu-i şi băgînd spaima în ea. Se spune că nici peste zi n-ar fi avut linişte. Hrănea vacile — bătrînul îi smulgea găleata din mînă ; se ducea în podul hambarului — sărea repede înapoi ţipînd că bătrînul o prinde de picior şi o trage în fîn. În cele paisprezece zile, biata Justina se ofilise

în asemenea hal, încît aproape nimeni n-o mai recunoștea. Acasă îi cuprinsese pe toți deznădejdea, mama se ruga într-una pentru fiica ei, iar noaptea îi aprindea lîngă pat o lumînare sfințită, ca mortul să nu se mai poată apropia ; degeaba, însă, nimic nu ajuta.

Toate astea, firește, Mariana le auzise, ca mai fiecare din sat. Dar iată că în timp ce ea veghease la căpătîiul lui Miška, starea Justinei se înrăutățise și mai mult. În cele din urmă, nașul ei, Stefan Puškár, și-a adus aminte de un baci din Bodružal. Acesta a venit, și după ce a ascultat toată tărășenia i-a pus Justinei lipitori, să-i sugă sînge ; văzînd însă că nici asta nu ajută, a sfătuit-o să meargă în miezul nopții la cimitir, să tragă țărîna de pe mormîntul răposatului, să deschidă sicriul și să-i taie capul mortului cu brăzdarul de la plug ; după aceea să-l întoarcă în așa fel încît să zacă în mormînt cu burta în jos. Altfel, zicea el, n-o să aibă liniște niciodată.

Noaptea trecută, gospodarul individual Stefan Puškár și vărul răposatului, cooperatorul Michal Oleksík, au însoțit-o pe Justina la cimitir ; i-au dus brăzdarul și Justina a făcut totul așa cum o povățuise baciul din Bodružal.

În noaptea aceea răposatul nu i s-a mai arătat și, pentru întîia oară după atîtea zile, ea a dormit liniștită, ca înainte.

Zuzka povestea toate astea cu vocea sugrumată de emoție. Căci vorba ceea, asemenea lucruri nu se petrec în fiecare zi în Olšava. Cît e de cînd nu s-a mai întîmplat așa ceva la ei în sat ?

Zuzka se cutremură de groază numai cînd se gîndește la Justina. Iar în timp ce povestește o trec toți fiorii. Dar Mariana ? Ce-i drept s-a înfiorat și ea, dar așa de parcă ar fi fost cu gîndul în altă parte ; numai Dumnezeu știe unde. Unde ?

Zuzka simți cum o ia cu frig la picioare. Dezamăgită, lăsă să-i cadă mîinile de-a lungul trupului, le mai legănă o dată ca pe niște pendule, apoi își supse buzele, de se auziră cum plescăie.

— Hu... e rece al dracului ! Şi tu, Mariana, stai aici cu burta udă. Hai, du-te, du-te repede în casă, să nu răceşti şi tu ca Miška.

Ochii Marianei începură deodată să scapere de bucurie.

— Ei, slavă Domnului, acum e mai bine, se grăbi să-i răspundă.

Şi abia la despărţire îi veni, în sfîrşit, la îndemînă să-i spună vecinei de ce alergase la gard cu sufletul la gură.

— Ascultă, Zuzka... Tu ştii cine mi-a adus mie doctoriile atunci cînd lui Miška i-a fost rău de tot ?.... Janko, Janko al vostru.

Rostise numele lui cu glasul înfiorat de o bucurie mută, bucurie pe care Zuzka nu putea s-o sesizeze. Şi abia acum, Mariana se simţea uşurată cu adevărat.

— Janko ? mormăi vecina supărată. Să-l ia dracu ! L-am aşteptat să vină să ne ajute cu tractorul pe lotul individual, dar n-a venit, afurisitul.

Mariana în schimb se răsuci veselă şi porni iute înapoi spre fîntînă. Povara apăsătoare din pieptul ei se risipise.

— Vrei să te învăţ eu cum se deşartă o ciutură ? strigă deodată din uşa hambarului bătrîna Radvaková, şi din gura ei ţîşni o sudalmă grea ca un bolovan.

Pe buzele Marianei flutură însă un zîmbet spontan, rod al unei fericiri neaşteptate.

(7)

GROPILE VIEZURILOR I SE SPUnea povîrnişului pietros, aflat în adîncul pădurii de la poalele Hrlačivului. Aici pusese cooperativa în anul acela cartofii. Din păduri se mai ridicau încă aburii, peste văi se mai întindeau saltele de ceaţă reci, aerul era umed şi aspru, dar printre norii zdrenţuiţi se strecura mereu strălucirea roşiatică a unui soare obosit. Pe cîmp, de-a lungul brazdelor întoarse, se înşirau aplecate cu coşuleţul în mînă, culegătoarele. Din cînd în cînd îşi îndreptau spinarea şi se strigau între ele.

— Ei, cum a fost, Ilona? întrebă deodată Ana Baráníková.

— Ioi, ce băiat! îi răspunse o altă voce tinerească. Dar tu nu trebuie să le ştii chiar pe toate.

— Nu v-aţi mai săturat de şuşotit? Seară de seară umblaţi împreună şi chicotiţi de parcă ar fi dat strechea în voi, se răsti la ele Julka Baráníková, mama Anei.

— Dar cu cine ai vrea matale, tuşico, să umblăm noi seara? suspină aceeaşi voce tinerească şi numaidecît se stîrni o explozie de veselie, fetele mai chicotiră un timp, aruncîndu-şi priviri pline de tîlc, apoi amuţiră.

— Ce zici, Mariano, ce afurisite s-au făcut fetele astea? spuse Baráníková. Iar tu, Ana, bagă-ţi minţile în cap; pentru asta mai ai destul timp, strigă apoi la fata ei. Dacă nu te astîmperi, să ştii că-ţi smulg chica.

— Uite ce mare mi-a crescut, ripostă fata rîzînd, şi-i arătă coada lungă, de culoarea paiului. Apoi, dintr-o smucitură a capului o aruncă înapoi pe spate şi începu iar să chicotească.

— Mai bine te-ai ţine serios de muncă, dacă vrei să te găteşti şi tu ca Ilona.

Glasurile amuţiră un timp.

Mariana îşi îndreptă trupul şi se duse să răstoarne coşul cu cartofi în sacul mare, în dreptul căruia preşedintele Kapsal sta de vorbă cu căruţaşul Suchter. De undeva, din vale, ca un ecou prelung de tunet îndepărtat, se auzea slab duduitul unui tractor. În Valea Bisericii, Janko însămînţa secara cooperativei.

— Cine seamănă anul ăsta jos, în vale? Tot Čerevka? întrebă Suchter, şi chipul i se schimonosi într-un rînjet batjocoritor.

— Janko Turok, îi răspunse Kapsal.

Suchter tăcu, dar preşedintele se scărpină în creştetul capului şi reluă:

— Parcă m-aud cum i-am spus anul trecut lui Čevka: Ascultă Vasil, dacă pămîntul ăsta ţi-ar cîrpi o pereche de palme, eu unul nu m-aş mira. Asta numeşti tu semănătură? Mai mare ruşinea. Janko Turok n-ar semăna niciodată în halul ăsta...

Mariana săltă uşor sacul şi, în timp ce răsturna cartofii, se împurpură la faţă. Auzindu-i cum îl laudă pe Janko, se simţi cotropită de un val de căldură, de parcă laudele i-ar fi fost adresate ei. Deodată inima începu să-i zburde de bucurie.

Cînd porni înapoi spre şirul ei de cartofi, mai apucă să-l audă pe Kapsal spunîndu-i căruţaşului :

— I-am zis să vină încoace, după ce termină, să ne ajute la căratul cartofilor.

Şuchter scuipă în necaz ; se uită o clipă îngîndurat la spinarea lată şi musculoasă a calului, apoi pocni cu sete din bici.

Din clipa aceea Mariana se gîndi tot timpul la revederea cu Janko.

Cartofi nu se făcuseră prea mulţi în anul acela, în schimb erau destul de mari şi frumoşi. Mîinile Marianei se mişcau cu repeziciune şi uşurinţă prin brazda umedă, de parcă ar fi vrut cu graba ei să apropie sosirea lui Janko.

La un moment dat i se păru că lîngă ea căzuse pe brazdă o pietricică, dar nu dădu faptului nici o importanţă. Deasupra ei pluteau nori negri şi grei, iar jos, în vale, ceaţa rece şi vîscoasă lingea coastele abrupte ce străjuiau Drumul Ursului ; din pădurea cenuşie şi posomorîtă se auzea un strigăt de corb, dar peste Mariana bătea un vînt de primăvară.

Deodată simţi o lovitură în spinare şi îşi îndreptă trupul. Cartoful aruncat se rostogoli într-o parte, în preajma ei. Mariana îşi înălţă sprîncenele şi privi în jur mirată :

— Ce-i cu tine, de-i dai atîta zor ? Ne-ai întrecut pe toate ! o auzi din spate pe Baránikovă, care venea spre ea cu coşul plin. Nu te mai grăbi aşa, că oricum sîntem gata pînă deseară.

Cînd ajunse în dreptul Marianei, o privi drept în faţă şi începu să clipească de uimire.

— Ce-i cu tine, Mariano ? Te-ai schimbat deodată, de parcă ar fi dat peste tine o mare fericire. Nu cumva ai primit nişte bani de la Michal ?

— Cu mine ? Ce să fie ? răspunse Mariana gîngav, auzind-o pe Julka rostind numele lui Michal. Se sumeți un pic, dar numaidecît lăsă capul în jos. Descumpănirea din sufletul ei nu ținu însă prea mult ; se risipi numaidecît, pentru că inima îi era copleșită de bucurie.

În această dispoziție l-a revăzut pe Janko, pentru întîia oară din clipa în care fusese acasă la ea.

A venit după-amiază tîrziu și împreună cu Kapsal s-au apucat să încarce în remorcă sacii răspîndiți pe ogor. Femeile deșertaseră ultimele coșuri cu cartofi, și deodată cîmpul se învioră, fremătînd de glasurile lor zgomotoase.

Mariana îl zări pe Janko glumind cu Ilonka Tîrpaková. Ilona se cam întrecea în glume cu el, dar nu e de mirare, căci Janko locuia la ei și, vorba ceea, cît a trăit Anna, au fost rude.

Mariana mergea agale peste brazde, îndreptîndu-se spre căruță.

— Dă-i bătaie, Mariano ! strigau la ea femeile care între timp aruncaseră coșurile în căruță și porniseră la vale. Cînd avea să ajungă jos, pe un drum mai drept, Janko urma să le ia și pe ele cu tractorul.

Zărind-o pe Mariana, se apropie de ea, îi luă repede coșul din mînă și răsturnă cartofii printre sacii din remorcă.

— Janko ! murmură femeia, în șoaptă.

Se întoarse spre ea și cîteva clipe se uitară unul la altul în tăcere.

— Nici n-am apucat pînă acum să-ți mulțumesc, spuse, țintuindu-l cu privirea. Din glasul ei răzbea o căldură duioasă.

El o cerceta mirat, dar cu atenție. Prin ochii ei surîzători întrezărea parcă o inimă speriată și neliniștită.

Și deodată simți că-și pierde răsuflarea. Căci inima lui o luase și ea razna, grăbită parcă să ajungă cît mai repede undeva departe.

— Ei, asta-i bună ! Pentru ce să-mi mulțumești ? ?... Am auzit că Miška e aproape bine...

Mariana dădu din cap, în semn de încuviințare.

În clipa aceea, în ciuda faptului că pe cîmp era atîta forfotă, Mariana şi Janko nu mai vedeau pe nimeni în jurul lor, ca şi cînd ar fi fost acolo numai ei doi.

Jos, în vîlceaua de pe Drumul Ursului, femeile se săltară în remorcă, preşedintele Kapsal urcă lîngă Janko, şi porniră cu toţii spre sat.

Încetul cu încetul, povîrnişurile şi rîpele abrupte din preajma drumului se micşorau şi, pe măsură ce se îndreptau şi se risipeau, drumul devenea mai luminos. Cînd ieşiră din pădure, Mariana, aşezată pe un sac alături de Baránikovă, zări soarele cum apunea în aerul jilav încărcat de miresme amărui, din care răzbea izul greu de mucegai şi putreziciune al toamnei înaintate. Se ivise jos de tot, în spatele culmei Kriva Kyčara, răsfirîndu-se într-un evantai larg, de parcă ar fi vrut să îmbrăţişeze şi să dezmierde pentru ultima oară pămîntul cu razele sale trandafirii. Pretutindeni în jur, chiar şi pe ogoarele pustii şi întunecate, se întinseră deodată nişte pete grele, roşietice. Dar totul ţinu foarte puţin, doar cîteva clipe.

La început soarele se dăruise şi se mistuise parcă într-o vărsare de sînge. Pe urmă însă cerul deveni cenuşiu, iar cînd ajunseră în sat, se lăsă întunericul.

În faţa casei Radvakilor tractorul amuţi. Janko oprise motorul fără voia lui, cuprins pe neaşteptate de o tulburare lăuntrică. Zuzka Puškarová şi Terezka Chabová coborîră sprintene din remorcă.

Mariana mai rămase puţin aşezată pe sac, ca şi cînd ar fi vrut să savureze în voie ultimele clipe ale călătoriei. În scurtul răstimp de tăcere, simţurile ei răscolite surprinseră o imagine neobişnuit de clară şi de colorată a satului. Undeva, pe aproape, mugea o vacă, ceva mai încolo se auzea lătrînd un cîine ; în poarta curţii sale, Puškár-Churchill sta cu căciula trasă pe-o ureche, şi îşi aştepta nevasta să se întoarcă de la muncă ; Ferko, băiatul vecinului Štofa, mîna gîştele dinspre pîrîu. Bătrînul Štofa se întorsese tocmai de la cîmp, dar în dreptul porţii oprise căruţa şi, în locul zgomotului uruitor al roţilor, pe podişcă se auzi susurul stîrnit de urinatul cailor.

— Feteleee !... Gata, ați isprăvit cu strînsul ? Bravo ! strigă Chabová, văzînd-o pe fiică-sa care tocmai apăruse în prag.

Pe lîngă aceste sunete, văzduhul mai era străbătut și de altele, cu toate că umezeala aerului le absorbea, domolindu-le un pic stridența. Odată cu reîntoarcerea femeilor în sat, ulițele prinseseră iar să se învioreze. Mariana simțea aproape palpabil acest puternic suflu al vieții.

— Du-te de vezi, mi se pare c-a adus-o Aghiuță, se auzi din grajd vocea găunoasă a mamei lui Michal, în clipa în care Mariana sări din remorcă.

— Hei, Janko, ce stai ? De ce nu-i dai drumul ? Și noi vrem să ajungem acasă ? izbucni glasul Ilonei.

Uitîndu-se încă o dată după Mariana, Janko porni motorul.

*

Zilele Marianei erau acum ca un pom în floare.

Pe neașteptate, în suflet i se deschise o nouă primăvară. Se simțea parcă amețită de o sevă sănătoasă și dulce. Lumea, care cîndva se prăbușise în ea, reînvia acum, devenind mai încăpătoare și mai împlinită.

Duminică după-amiază i se năzări din senin să se repeadă pînă în Valea Bisericii, ca să-i arate băiatului, care strîmba din nas, secara ce prinsese să încolțească. Semănătura de toamnă răsărise ca o perie deasă, fostul pămînt bisericesc era pămîntul cel mai bun al cooperativei. În timp ce iarba din marginea drumului noroios și desfundat pălea și mucezea, săbiuțele de un verde proaspăt ale secarei încolțite străpungeau țarina, și Marianei îi veni în minte că din pămînt își croia drum spre oameni pîinea nouă, izvor de putere pentru munca viitoare.

Cînd se întoarse cu Miška de la cîmp și își trase basmaua de pe cap, se surprinse, fără voia ei, în oglinda de lîngă ușă. Se opri un pic și se cercetă cu atenție.

Din oglindă o privea chipul ei, dar un chip mai înviorat și mai plin de prospețime decît în ultima vreme. Întinerise. Pielea feței parcă fusese spălată cu un balsam binefăcător, ochii se luminaseră, iar cuta săpată de suferință, într-un

colţ al gurii, dispăruse. Chiar dacă avea un aer grav, pe buzele ei tresărea acea veşnică pînză străvezie, tăinuitoare a zîmbetului de bucurie.

Mariana se simţea atît de curată înlăuntrul ei, încît, în ziua aceea, înainte de a se întinde în pat, simţi nevoia să primenească aşternuturile.

Se întîlniră din nou, într-o duminică. Era zi de sărbătoare în Olšava ; noul preot, proaspăt hirotonisit, avea să ţină în biserică prima sa slujbă. Vremea era frumoasă, pe cerul senin soarele strălucea puternic, în ciuda faptului că aerul se răcise lăsînd să se întrevadă apropierea îngheţului.

Cu o seară înainte femeile frecaseră lună duşumeaua parohiei, proaspăt văruită şi împodobiseră biserica. Au venit s-o cheme şi pe Mariana să dea o mînă de ajutor. S-a dus cu Julka Barániková, care nu voia să fie la parohie singură printre nevestele ţăranilor individuali.

A doua zi dimineaţa, după ce au mîncat piroşti cu povidlă, Mariana şi Miška au pornit spre biserică.

În piaţa satului oamenii se şi adunaseră pîlcuri-pîlcuri : femeile, gătite sărbătoreşte cu fuste largi şi scurte, cu cizme înalte şi basmale înfrumuseţate cu cusături ; bărbaţii în haine negre, iar printre ei, mai vîrstnicii, în iţari albi.

Cu cartea de rugăciuni în mînă, Mariana trecu încet pe lîngă bătrînul Radvak, care, îmbrăcat în pantaloni de in, se legăna pe loc, mutîndu-se de pe un picior pe altul. În cele din urmă, Mariana se duse lîngă Barániková.

Ceva mai încolo, în spatele grupului compact al nevestelor de ţărani individuali, înghesuite în jurul vecinei Štofová, se îngrămădeau fetele ; Jlonka Tîrpaková, tremurînd de frig, îşi scutura faldurile rochiei albastre de silon, care-i strîngea umerii puternici şi-i scotea în evidenţă sînii rotunzi. Le spuse ceva în şoaptă Anei Barániková şi Evei Štofová, amîndouă în rochii de lînă de culoarea vinului rubiniu, şi toate îşi îndreptară privirea în sus, spre stiva de buşteni pe care stăteau înşiraţi flăcăii. Apoi, în pas de voie, din care răzbea atmosfera sărbătorească, străbătură piaţa, în mijlocul căreia tocmai îşi anunţau

zgomotos sosirea două căruțe încărcate cu credincioșii întîrziați din satul învecinat, Porubka.

Cu un zîmbet plin de duioșie și înțelegere, Mariana se uită la tinerele fete care acum chicoteau de zor, Dumnezeu știe de ce.

— La ce te gîndești ? o întrebă deodată Barániková, înghiontind-o cu cotul. Uite, vine Justina Oleksíková.

Toate privirile se îndreptară spre Justina, dar ea, rostind în liniște cuvintele de bineție : — „Lăudat fie Domnul nostru Isus Hristos“ — își văzu mai departe de drum, ca apoi să se alăture pîlcului de femei din jurul Štofovei.

În clipa aceea din casa parohială ieși noul preot, însoțit de credinciosul Štofa.

— Vino după-masă pe la noi, o pofti Julka Barániková, întorcîndu-se cu fața spre biserică.

Mariana încuviință din cap, în timp ce-și plimba ochii prin piață, deși știa prea bine că aici n-avea să-l găsească pe Janko.

Se întîlniră după-amiază la Julka. Odaia era înțesată de lume, oamenii beau și își povesteau de-ale lor.

La un moment dat se treziră amîndoi singuri în pragul ușii ce da spre curte.

Sta acolo cu basmaua în mînă, încinsă de căldură și cu obrajii îmbujorați de veselie.

Janko se uită atent în jur, îi mîngîie repede părul lucios, apoi mîna lui alunecă pe umărul ei.

Făcîndu-și vînt cu basmaua, să se răcorească, Mariana scutură din cap.

— Stai, să nu te înțepi, spuse cu vocea stinsă.

Pe urmă, cu un zîmbet izvorît din adîncul sufletului își duse mîinile la agrafele ce-i strîngeau cocul întunecat și greu.

Din căsuțele răspîndite în vale răsunau cîntece și chiote de voioșie, pe drumul ce ducea spre pădure uruia de zor una din căruțele cu musafirii ce se întorceau la Porubka, iar vizitiul, amețit de băutură, striga și chiuia de mama focului, îndemnînd caii să gonească.

— Cînd ne vedem, Mariano ? întrebă cu vocea sugrumată, așa cum îi vorbise și ea la început. Spune, cînd poți să vii ? Cînd ? repetă el, stăruitor.

Ridică din umeri, dar îl privi îndelung cu ochii ațintiți în ochii lui.

5

Acum, zilele aveau pentru el gust de pîine caldă.

A doua zi dimineața, pe cînd se îndrepta cu tractorul spre livada Pjana, acolo unde în primăvară Mariana îi spusese întîia oară că ea și Michal aveau să înceapă să clădească, o zări în fața casei.

Ducea gălețile cu apă, dar, auzind duduitul tractorului, le lăsă în prag și, cu mișcări tărăgănate, se apucă să-și frece palmele ude de șolduri. Tocmai atunci se nimeri să treacă pe acolo bătrînul Radvak ; izbi furios cu piciorul într-una din găleți și își văzu mai departe de drumul lui ; Mariana se încovoie, ridică repede gălețile și intră cu ele în tindă ; dar în clipa în care trupul ei aplecat înainte se răsuci un pic, Janko surprinse sclipirea curată a ochilor ei.

6

Sta neclintit la volanul tractorului ; colinele din jur, cu crestele tufișurilor gata să năpîrlească și povîrnișurile năpădite de fag ale Hrlačivului surîdeau încă în lumina soarelui ce cobora în asfințit ; de-a lungul drumurilor și în marginea poienilor, printre pîlcurile de ienuperi și aluni, mai sîngerau și acum scorușele și măceșile.

Pe aceste dealuri acoperite de pășuni, ce se întind pînă dincolo de Rozsochatý, îl ajutase Janko în copilărie pe tatăl său, ciobanul satului, să mîne turmele la păscut. Acum, pe aceste locuri, el ara. Nu cu unul, ci cu trei pluguri deodată întoarce brazda adîncă pe pămîntul cooperativei.

Cînd a ieșit pentru întîia oară cu tractorul la însămînțat, mulți dintre gospodarii Olšavei s-au îngrozit la gîndul că pămîntul lor avea să fie călcat de această namilă de fier. Ditamai dihanie trebuie să înăbușe orice fărîmă

de viață sub greutatea ei, își ziceau. Suferindul Tîrpak, tatăl răposatei Anna și al tinerei Ilonka, căruia Janko îi însămînțase atunci petecul de pămînt de lîngă Rubiansko, n-a mai cutezat o bună bucată de vreme să meargă să-și vadă ogorul. Într-o zi, totuși, nu s-a mai putut stăpîni și luîndu-și inima în dinți, s-a urcat pe o colină învecinată de unde, cu spaima în suflet, s-a uitat să vadă ce se întîmplă cu pămîntul lui. Spre marea sa uimire, ogorul era înverzit și, tulburat la culme, bătrînul a rupt-o la fugă într-acolo.

Arăturile se făceau acum în mare grabă, căci pămîntul cooperativei trebuia să fie lucrat mai bine decît al individualilor.

Anul trecut s-a întîmplat să însămînțeze secara cu întîrziere. Pămîntul înghețase și cînd, după o ploaie scurtă, s-au apucat totuși să semene, bobul a rămas aproape la suprafață. Îndată după aceea a venit un nou îngheț, și sămînța a degerat. Cooperativa a strîns șase sute de kilograme de secară la hectar. Recolta de orz și ovăz a fost mai bună decît a individualilor ; și cotele de lapte predate de cooperativă au fost mult mai mari decît ale gospodarilor individuali, dar aceștia au făcut caz, fălindu-se într-una numai cu secara lor. Mikuláš Štofa, unul dintre cei mai buni gospodari ai satului, s-a apucat să spună, de față cu toată lumea, că atîta timp cît pămîntul i-a aparținut, n-a scos niciodată de pe el mai puțin ca o mie șapte sute de kilograme la hectar. La orice ședință, la orice discuție cu membrii Comitetului național, individualii n-au mai pierdut de atunci nici un prilej de a lua cooperativa peste picior și de a cere socoteala pe un ton încărcat de reproș : „Să ni se fi întîmplat nouă așa ceva, eram pe copcă ! Acum sîntem nevoiți să dăm cotele în locul vostru ! De ce ne oropsiți cu asemenea cote ? ! ?“. Pînă și copiii lor își bat joc la școală de copiii cooperatorilor : „Cîtă secară ați predat voi, cîtă ?“

Altă dată, tot la o ședință, s-au luat la harță cu președintele cooperativei căruțașii. Cereau să li se dea cîte optzeci de haleri în plus de fiecare zi-muncă pentru căratul gunoiului la cîmp. Trăgeau cu toții de același capăt al funiei, și la un moment dat se părea că vor izbuti să obțină

sporul cerut. Dar iată că, în cele din urmă, președintele Kapsal i-a spus gălăgiosului Șuchter, care vorbea în numele lor : „Bine, în cazul ăsta o să ne facem treaba cu tractoriștii de la S.M.T. și o să ne revină mai ieftin."

Așa se face că socotelile nu le-au ieșit atunci așa cum se așteptaseră. Dar Janko știa prea bine că Șuchter și alții ca el continuă să-i privească pe tractoriști ca pe o veșnică amenințare.

Și totuși din gîtlejul lui țîșnește acum un cîntec; iar inima din piept dă ghes melodiei de pe buze.

„Hei, se leagănă, se leagănă frumoasa
Vin să-ți vezi drăguțule mireasa..."

Gîndul la Mariana și munca spornică aveau darul să trezească în el bucuria.

Aproape nici n-a coborît de pe mașina lui ; tractorul s-a învîrtit toată ziua dînd roată cîmpului, într-un cerc din ce în ce mai îngust.

Spre seară, după ce începuse să se lase întunericul, din pădure răsări o căruță cu lemne. În dreptul carului mergea Puškár-Churchill, trăgînd furios de hățuri, iar în spatele său pășea agale Zuzka, sora lui Janko. Zărindu-l pe Janko, Churchill opri căruța în loc ; își șterse fruntea de sudoare și, după ce-și împinse căciula pe ceafă, așteptă în liniște să se apropie tractorul.

— Hei ! Ce-i cu tine, Janko ? Ți s-a urît cu binele ? Dă-te jos ! Ajunge ! Vrei să scuturi și mațele din tine.

— Nici o grijă, bădie, se țin bine, răspunse Janko rîzînd, și se grăbi să întrebe : Ați isprăvit cu aratul la Rubiansko ?

— Ce să isprăvim, făcu din mînă cumnatul cu un aer plictisit. Avem nevoie de lemne pentru iarnă. Dar pe tine ce te-a apucat ? Vrei cumva să te vezi la gazetă, sau ce naiba ?

Janko își ridică sprîncenele și, arătîndu-și dinții sclipitori, făcu motorul să duduie și mai tare.

În clipa aceea, iapa, care se uitase tot timpul la tractor cu ochi dușmănoși, începu să bată nervos din picioare și, mușcînd zăbala, smuci deodată șleaurile și o luă din loc. Churchill se repezi spre animal și trase cu furie de hățuri.

— Trăsni-te-ar să te trăsnească, strigă Zuzka, agitînd mîinile amenințător către fratele ei.

O forță necunoscută îl făcu însă pe Janko să ridice din umeri nepăsător. Apoi aprinse farul și fîșia de lumină galbenă mîngîie încă multă vreme pămîntul rece și umed.

(8)

MARIANA MĂTURA CURTEA.

Din pricina ploilor căzute în ultima vreme și a muncilor grabnice, pentru întîmpinarea iernii, ce au urmat după aceea, curtea rămăsese neîngrijită. Peste tot zăceau în neștire vreascuri și paie răvășite, iar groapa de gunoi, transformată acum într-o băltoacă, era acoperită cu un coș de nuiele stricat.

Aerul aspru răsuna de trosnete puternice ce se izbeau de peretele casei, ca apoi să se frîngă pe rînd în ecourile unor pocnete surde.

Într-un colț din spatele hambarului, bătrînul Radvak se omora să despice niște butuci de fag. În fața hambarului, înfofolită în șoale groase, bătrîna Radvaková sorta un maldăr de cartofi ; prin bătătură se zbenguia micuțul Miška, iar cîinele Dunčo se gudura pe lîngă el, mîrîind și dînd din coadă în semn de mulțumire.

La un moment dat, bătrîna își ridică privirea de pe grămada de cartofi și, zărind-o pe Mariana cum netezește pămîntul de-a lungul gardului ce-i despărțea de Štofa, îi veni în minte că vecina varsă lăturile lîngă gard și acestea se scurg în curtea lor ; căci altfel bucata aceea de curte ar fi trebuit și ea să se zvînte pînă acum. „Ei, drăcia dracului — mormăi pentru sine — o să trebuiască să fiu cu ochii în patru, s-o prind pe vecină cu mîța-n sac."

După intrarea Radvakilor în cooperativă, între vecini s-a iscat vîrtejul gîlcevii și al învrăjbirii. Mikuláš Štofa era curatorul parohiei și cînta în biserică. Chiar și pe vremea cînd n-aveau popă în sat, oamenii se duceau duminicile și în zilele de sărbătoare la biserică, unde se închinau și cîntau rugăciuni. Cînd actualul președinte

Kapsal, împreună cu fierarul Jačecko au întemeiat în Olšava cooperativa agricolă, toţi individualii s-au strîns în jurul lui Štofa. Era un bun gospodar, respecta cu desăvîrşire predarea cotelor, iar autorităţile n-aveau nici un motiv să-l strîngă cu uşa. Štofa a cioplit atunci din lemn de trandafir o păpuşă, iar femeile din sat i-au cusut veşminte din nailon american, i-au tivit fusta cu dantelă şi au împodobit-o cu trandafiri de aţă. Bătrînul invalid de război Pavel Šuhaj şi mătuşa Tkáčová au îmbrăcat apoi pe rînd hlamida preoţească şi au pornit să colinde seară de seară casele credincioşilor. Masa, aşternută cu un ştergar alb, pe care aşezau păpuşa, era împinsă spre geamul de lîngă drum, şi după ce aprindeau cîte două lumînări sfinţite de-o parte şi de alta a micului altar, cu păpuşa născătoarei de Dumnezeu frumos împodobită, începeau să se roage :

„O, tu Marie,
din flori de trandafir împurpurată,
ţie ţi se închină
creştinătatea toată...“

În seara următoare treceau cu altarul improvizat în altă casă.

Aşa se „întăreau“ pe atunci sătenii în rezistenţa lor împotriva cooperativei, aşa se închina şi ea, bătrîna Radvaková, în rugăciunile fierbinţi pe care i le înalţa Atotputernicului. Pe urmă însă, s-au abătut peste ei contractările şi achiziţiile oficiale şi s-au temut să nu piardă totul. De aceea şi-au zis că e mai bine să intre în cooperativă, iar de atunci blajinul şi tăcutul vecin îi priveşte de sus, în timp ce Štofová se pricepe de minune să învenineze atmosfera împotriva lor, atît în rîndurile individualilor cît şi ale cooperatorilor.

Pe bătrîna Radvaková o pişca limba, şi tare ar fi avut chef să-şi verse puţin năduful. Dar de faţă cu Mariana nu se încumeta niciodată să-i vorbească de rău pe vecinii lor. În schimb îl zări pe Miška, fugărind găinile prin bătătură.

— Poftim, îl lasă să le gonească şi pe urmă ne mirăm că nu se ouă. Astîmpără-te, împielitatule, lasă găinile în pace ! se răsti la el.

Mariana își ridică privirea.

Ce i s-a mai năzărit, își spuse în sinea ei. Ce-i drept, nici ea nu l-ar fi lăsat pe Miška să zburde printre găini dacă ar fi băgat de seamă acest lucru. Iar acum, colac peste pupăză, băiatul mai zădărea și cîinele. De obicei îl urmărea cu atenție, căci o dată, pe cînd era mai mic, l-a surprins cum gusta cu poftă dintr-un găinaț de pasăre uscat. Ah, purcelușul ăsta de Miška...

Văzînd însă chipul întunecat de mînie al soacrei, nu-l mai dojeni. Buzele începură să zvîcnească, iar în ochi îi scăpărară scîntei :

— Acum tot nu se ouă.

Se miră singură de calmul cu care spusese aceste cuvinte. Nu le rostise pentru a-i lua apărarea băiatului, ci pentru a-i da a înțelege bătrînei că de acum încolo nu mai are de gînd să se lase călcată în picioare, așa, cu una cu două.

Încerca un simțămînt de plăcută ușurare. Tăcerea înverșunată ce stăruia între ea și soacră încetă pe neașteptate să mai fie o tăcere sîcîitoare, iar muțenia iscoditoare, care înainte vreme o chinuia pînă la istovire, se risipi, deodată, ca prin farmec.

Mînioasă, bătrîna își înfipse degetele în lutul lipicios :

— Cum văd, ți-ai cam luat nasul la purtare. Păi știu eu de ce ! Curînd o să vă duceți la casa voastră și nu te mai interesează să te ai bine cu mine. Nu-i așa ? Nimic de zis, frumoasă recunoștință pentru că v-am ținut și v-am hrănit atîta vreme... Da, ați mîncat din pîine străină... Dar nu-i nimic, o să vezi tu cum o să fie cînd o să vă gospodăriți singuri ! îi spuse bătrîna ca s-o sperie.

Mariana n-o asculta ; tăcea, și în colțul gurii i se înfiripă un zîmbet de bucurie.

— Hei, Citróna, pleacă de aici ! Înapoi ! strigă ea, alungînd vaca bătrînilor care tocmai ieșise din grajd.

Între timp, la gardul dinspre șosea își făcu apariția Baráníková. Trecuse întîmplător pe acolo și zărindu-le în curte, se opri să mai schimbe o vorbă :

— Ei, cum o mai duceți, oameni buni ?

— Păi, mă mir că mai pui asemenea întrebare ! i-o reteză scurt bătrîna Radvaková, îndreptîndu-se puţin din şale : Cum s-o ducem ? ! ! Ca în cooperativă !

— Ei, lăsaţi... că aveţi de toate. Ce vă lipseşte ? răspunse calm Baráníková.

Se ţinea cu mîinile de ostreţele crăpate ale gardului şi cerceta curtea unde, în jurul groapei de gunoi, forfotea un cîrd de gîşte şi găini. Printre ele zări un cocoş mare şi voinic şi se desfătă privindu-l. Cocoşul avu darul să-i mute gîndurile pe alt făgaş.

— Doamne, spuse cu însufleţire, ăsta zic şi eu cocoş ! Am avut şi noi unul la fel, ceva mai mic parcă, dar un ticălos fără pereche. Dimineaţa, cum se trezea, zdup la groapa de gunoi a vecinului Šuchter. La găinile lui nici nu se uita, secătura. Afurisiţii ăştia de bărbaţi ! Toţi sînt la fel, chiar dacă abia îşi ţîrîie picioarele, nu-i aşa, Mariano ?

Mariana rîse cu poftă.

Baráníková se dezlipi de gard şi dădu să plece, dar pe urmă îşi mai aduse aminte de ceva şi se întoarse.

— S-aude că astă-seară o să avem cinematograf. Toată vara n-au dat pe aici, păcătoşii, chipurile n-avem timp de aşa ceva. După atîta trudă, ar mai găsi omul o dată pe săptămînă ori în zilele de sărbătoare o clipă de răgaz ca să vadă un film. Vii diseară, nu-i aşa, Mariana ?

— Cum să nu, abia aşteaptă prilejul să poată pleca de acasă, o înţepă bătrîna cu limba ei veninoasă. În timp ce Michal se omoară muncind, dumneaei îi arde să umble după zorzoane şi găteli.

Aha, va să zică i-a spus despre basmaua aceea cu cîntec, gîndi Mariana şi, în aceeaşi clipă îşi întoarse faţa spre Baráníková :

— Viu, rosti cu hotărîre, şi îi făcu veselă din ochi Julkăi, care se îndepărta.

Miška se ivi din nou în dreptul gropii cu gunoi. La început, cînd bunica se răţoise la el, băiatul dispăruse fără urmă. Acum se omora de zor să scoată din botul cîinelui un băţ, pe care acesta îl strîngea cu străşnicie ; Dunčo mîrîia, îşi arăta colţii, dar coada lui mătura pămîntul de bucurie.

Bătrîna trecu pe lîngă Mariana cu coșulețul încărcat și fusta ei foșnî, ca prinsă și ea de mînia femeii. Mariana, cu măturoiul în mînă, își întinse oasele mulțumită și își înălță privirea spre crestele munților.

În ochi îi licărea o bucurie mută, plină de duioșie. Aștepta cu nerăbdare să se apropie seara, să meargă la cinematograf. Era sigură că avea să-l vadă acolo pe Janko, pentru că el se ducea la film de fiecare dată. Chiar și atunci cînd se întîmplă să fie în oraș, la centrul de mașini, și-i mai rămîne puțin timp, intră întotdeauna într-un cinematograf ; chiar el i-a povestit.

Seara, trebui să-l culce pe Miška mai devreme ca de obicei. Din fericire era istovit de atîta joacă și adormi numaidecît.

Între timp, Mariana se învîrti sprintenă prin odaie. Se spălă, își trase fusta pe ea, dar cînd să plece, mișcările ei se moleșiră ca din senin. Stătu o clipă pe loc, cu sprîncenele încruntate, gîndindu-se la ceva. Pe urmă însă, fața i se lumină de o dorință nestăvilită și ochii începură să-i scapere. Se aplecă asupra lăzii de zestre și prinse să cotrobăiască repede prin ea.

Abia pe fundul lăzii degetele ei descoperiră ceea ce căutau.

Mărgelele !

Le ținea în mînă, albe, înșirate pe un șnur lung și bine răsucit. De cînd nu mai pusese pe gît acest șirag ! ? !

Se uită la el, îl cîntări în palmă, apoi îl încercă. Printre cele două șiruri de mărgele, din oglindă strălucea ademenitor gîtul ei cafeniu.

Să le pună, să nu le pună ?

Se simțea cu ele oarecum stînjenită, în ciuda faptului că odinioară le purtase cu plăcere, știind cît de bine o prindeau. Zăbovi un timp ; ce să facă ? Să le scoată și să le arunce înapoi în ladă sau să le lase pe gît ? Oare ce-ar spune Michal dacă ar vedea-o așa gătită ?

Dar tocmai de aceea, pentru că își aduse aminte de Michal, scuturâ din cap cu îndărătnicie. Le lăsă pe gît !

Și, bineînțeles, o să-și pună și basmaua cea nouă, pentru care se făcuse atîta tărăboi. Da, și-o pune, căci lui Janko o să-i placă, fără îndoială.

Se mai uită o dată la Miška ; băiatul dormea dus ; o zbughi repede afară şi după puţin timp se strecură în curtea şcolii.

O cuprinse un val de bucurie. Janko o aştepta.

Sta de vorbă în dreptul intrării cu preşedintele Kapsal. Trecu pe lîngă ei, dar în clipa aceea îl văzu pe Janko luîndu-şi rămas bun de la preşedinte şi venind după ea.

Mariana intră în clasă. Spectacolul începuse. Îşi plimbă repede privirea prin întuneric, apoi făcu cîţiva paşi spre stînga. Prea bine nu se vedea din acest loc, căci în faţă se afla aparatul de proiecţie care îngreuna vederea ecranului. Dealtfel, aşa se şi explică de ce mai erau aici atîtea scaune libere.

Se aşeză în aşa fel încît, dinspre uşă, să rămînă lîngă ea un loc liber. Tremura toată, cuprinsă de fiorul unei tulburări mute. Oare nu bate la ochi că s-a aşezat tocmai aici, cînd putea foarte bine să-şi mai găsească un loc în primele rînduri ? De ce-a făcut asta ?

Dar n-apucă să întoarcă bine capul, cînd auzi un scîrţîit uşor. Prezenţa lui Janko o tulbură profund.

El se aşeză şi îşi răsuci trupul spre ea, atingînd-o încet cu umărul. Cînd a zărit-o trecînd prin preajma lui şi-a dat seama încă o dată cît de mult se schimbase. Era de la o vreme plină de prospeţime, se mişca mai uşor, iar glasul i se limpezise şi răzbea din el o căldură mîngîietoare. Uneori i se părea că glasul ei are sunetul cristalului. Şi ceilalţi începuseră să observe că se făcea din zi în zi mai frumoasă. Auzise acest lucru azi-dimineaţă, de la prietenul său, tractoristul Čerevka, în timp ce se pregăteau să iasă cu maşinile la cîmp. Janko n-a scos o vorbă, dar numai gîndul că schimbarea Marianei i se datora lui, îl ungea la inimă.

Acum şedea lîngă ea şi simţea din nou ceea ce simţise de atîtea ori, de fiecare dată cînd se afla în preajma ei sau cînd îi fugea gîndul la ea. Un amestec de duioşie şi caldă recunoştinţă, dar în acelaşi timp şi dorinţa nestăvilită de a o strînge cu putere la pieptul lui. De la o vreme odată cu inima i se deschideau şi braţele, şi cu tot mai multă îndîrjire trebuia să-şi stăpînească dorinţa de a o cuprinde pe după umeri sau de mijloc, în văzul tuturor.

Mariana știa că el o urmărește din ochi și zîmbi fără să-și întoarcă privirea.

Janko îi surprinse zîmbetul și o atinse ușor cu cotul.

Pe neașteptate, sala se cufundă într-o beznă neagră. În aparatul de proiecție se auziră niște pîrîituri și pe pînză se ivi deodată o lumină tremurătoare, în care imaginile se învălmășeau unele peste altele. După un timp, Mariana își dădu seama, cu uimire, că pentru ea imaginile continuau să fugă și să se contopească, în ciuda faptului că lumina proiecției se statornicise. Pe ecran apăreau chipuri necunoscute și străzi cu case înalte. Cineva cobora treptele unei scări, o mașină gonea pe un drum străjuit de niște arbori stufoși, un tren înainta duduind zgomotos...

Acesta era întotdeauna momentul în care uita de lumea înconjurătoare și trăia prin imaginile de pe ecran, lăsîndu-se răpită și transportată în alt univers.

De data asta însă, simțămîntul acela o părăsi. Între timp mașina se oprise, iar bărbatul care coborîse din ea era așteptat de o femeie. Ei, — își spuse Mariana, cutremurîndu-se — de fapt, habar n-am ce se joacă ! Și deodată îi veni în minte că omul n-are nevoie să călătorească sau să plece nu știu unde ca să trăiască ceva măreț ; că poate cunoaște și aici, în locul care pînă acum i s-a părut pustiu și searbăd, o trăire mai adîncă și mai puternică decît aceea de care s-ar bucura dacă ar călători și ar zăbovi luni în șir în orașe și țări îndepărtate. Acest simțămînt îl cuprinde pe om așa, din senin, fără să știe cum, iar viața din jurul lui capătă deodată un anume sens și e pătrunsă de cele mai dulci arome, numai pentru că o ființă bună și dragă îi zîmbește încurajator.

I se iuți răsuflarea și, încet-încet, dar din ce în ce mai stăruitor, un fior puternic îi cotropi tot corpul ; o lua cu ameteli.

Un hîrîit prelung, și se făcu lumină. Mirată, Mariana oftă din adînc.

În scurtul răstimp al pauzei, avură prilejul să stea un pic de vorbă, dar la cuvintele lui Janko Mariana rămînea mută. Era cuprinsă de neliniște și răsuflă ușurată cînd, în sfîrșit, lumina se stinse din nou. Era fericită că pe întuneric Janko nu avea cum să vadă ce se petrece cu ea.

înghiţi în sec şi i se păru că înghiţitura fusese atît de zgomotoasă, încît se sperie.

Dar iată că nici întunericul n-avu darul s-o liniştească.

Deşi în sală nu era prea cald, Janko îşi scoase paltonul, îl aruncă peste genunchi şi în felul acesta acoperi şi poalele Marianei. Îşi furişă apoi mîna pe sub palton şi cu palma sa vînjoasă apucă mîna ei fierbinte.

Mariana îşi miji ochii.

Şi deodată nu mai şedea pe un scaun într-o sală de cinematograf ; în jurul ei se întindea acum întunericul străluminat al cunoscutelor nopţi de munte, cu aerul înmiresmat de răşină, cînd sus pe cer străluceşte luna, iar omului îi vine să se înalţe deasupra pămîntului şi, urcînd pe Calea Lactee, să ajungă dincolo de stele. Ah, Dumnezeule, Janko !

De data asta nu mai uruia aparatul aflat la cîţiva paşi de ea, ci îi vîjîiau urechile sub presiunea năvalnică a sîngelui. Tremura din tot corpul. Mîna cealaltă, rămasă liberă, se juca neliniştită cu mărgelele. Degetele numărau bobiţele ca la mătănii şi le ducea la gură, fără voia ei.

Se lipi cu şoldul de Janko, dar îi era teamă. Teamă de oameni. Se îngrozea la gîndul că o să-i vadă cineva şi o să înţeleagă ce se întîmplă cu ei. Dar, mai cu seamă, era înspăimîntată de ceea ce se petrecea în ea, de suferinţa şi voluptatea pe care le trăia, deopotrivă, cu atîta intensitate.

Filmul se termină şi porniră amîndoi spre ieşire. Erau mereu unul lîngă altul, dar în dreptul uşii îi despărţi şuvoiul de oameni ce se îmbulzeau să părăsească mai repede sala.

Torentul de trupuri o scoase afară înaintea lui. Dar Janko mai apucă să-i surprindă privirea. Şi citi în această privire o tulburare adîncă, vecină cu panica.

Se înghesui şi el, strecurîndu-se iute prin mulţime, şi cînd, în sfîrşit, ajunse la aer curat, răsuflă cu inima uşurată. Se răsuci un timp pe loc, căutînd-o din ochi. N-o găsi.

Ieşi din curtea şcolii, se opri şi se uită din nou în jurul lui. Nimic.

Dădu fuga pînă în cotul şoselii şi de acolo o zări.

Ajunsese în piața satului și mergea grăbită, spre casă. Deodată, lui Janko i se îngreunară picioarele.

— Aha, aici erai, i se adresă din întuneric prietenul Čerevka. Hai acasă !

— Du-te singur ; eu mai am niţică treabă pe aici ; vin numaidecît, îi răspunse bosumflat și îi întoarse spatele.

Brusc realiză că vîntul nemilos jumulise de frunze coroanele stufoase ale fagilor, că arborii se legănau acum cu crengile golașe. Stelele pe cer ardeau, dar strălucirea lor era rece ca gheața. Și în clipa aceea, Janko simţi, cu o durere mai ascuțită ca oricînd, toată tristețea apăsătoare a situației lor atît de complicate.

(9)

DE O SĂPTĂMÎNĂ UMBLA MARIANA ca hipnotizată, cu capul aplecat sub povara gîndurilor, cu mîinile stîngace.

Atunci, cînd după clipele acelea fierbinţi petrecute în bezna cinematografului a ajuns acasă cu sufletul la gură, s-a prăbușit pe pat ca secerată. L-a auzit pe Janko străbătînd șoseaua, dar să iasă afară ori să-l cheme în casă n-a fost în stare. Ca o grindină ce se abate din senin peste zilele fragede de iunie, a zguduit-o gîndul că dacă i s-ar dărui lui Janko și pe urmă ar veni Michal... Nu ! Nici prin minte nu-i trecea că s-ar putea împărţi între doi bărbaţi. Pe Janko îl iubea, dar mai era și Michal, tatăl lui Miška. Iar să-și ascundă dragostea, nu se pricepea.

Mustrările de cuget și îndoielile îi otrăveau sufletul, iar nesiguranța punea stăpînire pe mintea ei ca un vîrtej dezlănțuit. Ele o chinuiau cu atît mai mult cu cît în ultimele săptămîni îi înflorise în inimă floarea parfumată a speranței. Cu ani în urmă îl iubise pe Ivan Puškár, după aceea a vrut să-l îndrăgească și pe Michal... Dar nimeni, niciodată, n-a stîrnit în ea dorința apropierii bărbatului și nevoia mîngîierii curate, plină de căldură și gingășie, așa cum a stîrnit-o Janko. Pînă în adîncul sufletului i-a

pătruns, şi tot ce era femeiesc în ea se dezgolea în faţa lui, întîmpinîndu-l cu braţele deschise.

Totuşi nu putea să fie a lui.

Încet-încet, începu să se ascundă de el şi să-l ocolească.

În urmă cu două zile, la amiază, era gata-gata să-l întîlnească în piaţa satului. Ieşea tocmai din cîrciumă. Zărindu-l, se zăpăci de tot şi dădu buzna ca o vijelie în prăvălia de peste drum.

Janko o văzuse şi începu să se plimbe de colo pînă colo prin faţa dughenii.

Mariana sta în dreptul tejghelii cu picioarele ţintuite în podea, născocind tot felul de poveşti, ca să mai cîştige timp ; şi nu părăsi dugheana decît tîrziu de tot, împreună cu mătuşa Tkáčová, în clipa în care Janko dispăruse de pe şosea.

În seara aceleiaşi zile, abia izbuti să fugă şi să se ascundă în grajd, în timp ce el o urmărea cu privirea din curtea vecinului Puškár-Churchil.

Ziua următoare, însă, află că tractoriştii de la S.M.T. urmau să plece, ca în fiecare iarnă, la oraş.

Pleacă Janko !

Tocmai începuse să sufle un vînt rece şi gerul şfichiuia obrajii Marianei care aduna nişte vreascuri din grămada frumos rînduită în curtea gospodăriei. Din spatele gardului, de acolo de unde cu o seară înainte o privise Janko, auzi glasul Zuzei. Şi asta fu de ajuns ca să lase din mînă mănunchiul de vreascuri şi să dea fuga înapoi în odaie.

Curînd după aceea porni tîrîş în susul satului, spre casa părintească.

Găsi uşa deschisă. Intră în odaie şi se uită în toate ungherele. Nimeni. Se aşeză pe laviţa din dreptul plitei, pe care fierbea un cazan cu rufe, şi aşteptă.

Peste puţin timp mama se înapoie din grajd şi îşi scutură deasupra lăzii pleava de pe şorţul slinos.

— Tu eşti, Mariano ? De mult n-ai mai dat pe aici.

Nu-i răspunse ; îşi întinse doar, cu o mişcare domoală, mîinile spre plită, ca să-şi încălzească degetele amorţite de frig. Se uită apoi la maică-sa, care trăgea cu

coada ochiului sub capacul cazanului, în timp ce învîrtea rufele cu o lingură mare de lemn. De pe tuciul încins al plitei aburii se rostogoleau sfîrîitor.

— După mine, Andrej ar fi trebuit de mult să muncească la pădure ; iar tu, Mariano, ca soră mai mare, ai putea să-l faci să înţeleagă atîta lucru, începu să murmure bătrîna. Veşnic e cu gîndul la fabrica ceea, dar toată lumea spune că în zadar. Chiar şi preşedintele Jacečko mi-a spus. Ehei, cîţi n-ar fi din ăştia !...

Ochii Marianei alunecau prin odaie ; acum se uitau peste cazanul aburind şi peste chipul abătut al mamei, spre vatra cuptorului.

Cînd era mică, obişnuia să se întindă acolo cu sora ei Tereza. Pe atunci nici o durere nu ţinea prea mult şi nici o durere nu era atît de adîncă. Iar azi, cînd a învăţat să înţeleagă viaţa, cînd ştie ce ar avea de făcut, cum ar trebui să trăiască şi cu cine ar putea să-şi îmbogăţească şi să-şi înfrumuseţeze viaţa, e prea tîrziu.

Îşi frecă fruntea cu palma.

Abia acum băgă de seamă bătrîna că fiica ei era palidă la faţă, de parcă s-ar fi scurs tot sîngele din ea : da, şedea gîrbovă, amărîtă şi parcă sleită de puteri, iar sub pleoapele ei roşii şi umflate lacrimile parcă stăteau s-o podidească.

— Ai vreun necaz cu Michal ? Pe cîte ştiu, e plecat, începu mama speriată, iscodindu-şi fata cu ochi sfredelitori.

Arăta ca în urmă cu ani, după pierderea sarcinii, cînd îşi tîrîse pînă aici trupul istovit de durere.

— Nu cumva te-a pus iar să trudeşti la casa aceea ? reluă bătrîna.

Mariana dădu din cap.

— Asta mai lipsea ! spuse oftînd.

— Atunci ce-i ? stărui mama.

Îşi şterse cu mîinile obrajii înfierbîntaţi.

— Ce să fie, nimic, rosti apoi, în şoaptă. Am rămas aşa după spaima pe care am tras-o cu boala lui Miška.

Şi îşi muşcă unghiile, îngrozită de minciuna ei. Se simţea stînjenită. De fapt, pentru ce a bătut drumul pînă aici ? Voia să vadă în preajma ei măcar pe cineva apro-

plat, dacă nu-i în stare să îndure singură chinurile care o apăsau. Căci de împărțit n-are cu cine să le împartă.

Mama se liniști.

În urmă cu ani, cînd aflase că de capul Marianei se ținea unicul fecior al Radvakilor, mai întîi înlemnise. Îi cunoștea și știa ce le poate pielea. Dorea însă ca fata ei să ducă o viață mai bună, altminteri ce fel de mamă ar fi fost ? Adulmecase de mult mirosul ce răzbea din grajdul Radvakilor. Doamne, Dumnezeule ! Cinci vaci, doi cai și o turmă întreagă de oi ! Aveau și cu ce să îngrașe pămîntul, ca să rodească mai mult. Vorba ceea, unde este și Dumnezeu mai dă. Trei butoaie de varză puneau Radvakii la murat pentru iarnă ! Și povestea asta se întîmpla la un an după seceta cea mare. Mai toți din sat trăgeau mîța de coadă, numai Radvakii aveau de toate.

Pe urmă, ani în șir a măcinat-o gîndul că fiica ei locuiește la Radvaki, într-o cămară întunecoasă, mai rău decît locuise la ea ca fată. Și s-a jurat să nu pună piciorul în ograda lor pentru această jignire, pentru felul cum o ține Michal pe Mariana ei. Abia în primăvara asta i s-a ușurat inima, atunci cînd tinerii s-au apucat să clădească.

— Mai rabdă și tu puțin, încercă să-și mîngîie fiica ; la primăvară o să fiți în casa voastră. Unii au și început să vă pizmuiască. Nu de mult am auzit pe Šuchterová spunînd : „Nu-s decît trei, și ce palat își înalță !"

Cu obrajii sprijiniți în palme se uita uluită la mama ei, și îi crescu inima de bucurie cînd ușa se deschise și în odaie dădu năvală Andrej, cu un mănunchi de nuiele în brațe.

— Aaa... Mariana.

Se așeză pe laviță și începu să-și încălzească degegetele înțepenite de frig, suflînd în ele și frecîndu-le de zor.

— Am nevoie de degete agere și îndemînatice, pentru munca la fabrică. Cu nuielele astea îmi fac de joacă și, vorba ceea, mai iese și un bănuț.

De bună seamă, știa el de ce trebuie să vorbească cu soră-sa de față cu mama.

Bătrîna oftă nemulțumită.

— Ce treabă e asta ? Unde s-a mai pomenit un flăcău în toată firea, să stea să-şi piardă vremea împletind coşuleţe ? Cît despre fabrică, n-ai să ai parte de ea, uite, întreab-o pe Mariana, şi ea zice la fel.

— Aşa crezi ? o întrebă fratele.

Mariana îşi înălţă privirea.

Ce vor de la ea ? Despre ce o întreabă mama şi Andrej ? Deodată îi fu greu şi silă să se mai gîndească la altceva decît la durerea ei. Îşi dădu seama, în clipa aceea, cît de cumplită era dorinţa ei de a fi singură în singurătatea ei. Se ridică în picioare.

— Ce-i cu tine ? întrebă din nou bătrîna alarmată. Eşti tare palidă...

— Ei, nimic mamă... Acum trebuie să plec.

Încet, ca într-un vis urît, străbătu odaia. Din mersul ei răzbea o tristeţe fără margini.

Afară, pasul îi deveni şi mai greoi, în bătaia năpraznică a vîntului rece ca gheaţa.

Se înserase şi peste sat se întindea o umbră întunecată. Ciori croncănitoare dădeau tîrcoale clopotniţei. Cu pas domol, Mariana cobora îngîndurată spre piaţa satului ; deodată cineva îi ţinu calea : Janko.

Răsărise în şosea din spatele hambarului dărăpănat al lui Jačecko, preşedintele comitetului naţional şi fierarul cooperativei. Sta în faţa ei, înalt, puternic şi hotărît.

— Janko !... i se smulse cuvîntul de pe buze, fără voia ei. Dar în clipa următoare se făcu şi mai palidă ; încremeni şi sîngele îi îngheţă în vine, să-l tai cu cuţitul, nu alta.

— Spune-mi, începu el apăsat, ţintuind-o cu privirea. Spune-mi, s-a întîmplat vreun necaz ?

Sta albă ca varul şi nu era în stare să-şi desprindă ochii de pe vîrful pantofilor.

— Credeam, reluă el cu vocea scăzută, credeam că... aşa cum trăieşti tu acum... nu e viaţă.

Îşi dădea seama ce-i spune şi ce-i oferă. Şi deodată lumea toată începu să se învîrte cu ea ; cuprinsă de o ameţeală cumplită, se clătina pe picioare şi i se tăie răsuflarea. Nu se încumeta să-şi ridice privirea. În cele din urmă, însă, buzele i se dezlipiră :

— Să nu mă mai aştepţi, Janko, murmură în şoaptă. Renunţă la mine. Eu...

Bărbatul se apropie şi mai mult şi îşi lăsă încet braţele pe umerii ei.

Mariana înghiţea noduri.

Janko sta aici, în faţa ei, la fel de dîrz şi aprig ca Michal, şi totuşi, cîtă deosebire! Puterea ce sălăşluia în el era cu totul alta, părea mai firească, mai gingaşă. Simţea că această putere îi aparţinea şi ei, că ar putea să se bizuie pe ea. Janko îi insufla sentimentul siguranţei, al liniştii şi libertăţii, tot ce răzbea din el era simplu, pe înţeles şi bun. Îi venea să se întindă la picioarele lui sau să-l ia de braţ şi să meargă împreună prin sat, lipiţi unul de altul, ca soţ şi soţie. Ah, şi cît de fericită ar fi!

Îşi umezi buzele uscate şi aprinse, ar fi vrut să spună ceva, dar glasul i se frînse în gîtlej.

În clipa aceea, îl zări mai jos, în spatele unui tufiş pustiit de frunze, pe fierarul Jačecko, care, cu toporul în mînă, dădea tîrcoale unei sănii scoasă tocmai de sub şopron. Acum se uita spre ei. Mariana se cutremură.

Janko lăsă mîinile să-i cadă de-a lungul trupului. Îi venea greu să vorbească.

— Păcat, Mariano. Credeam că tu şi cu mine...

— Janko! izbucni Mariana, ridicîndu-şi spre el ochii deznădăjduiţi — două lacrimi de o tristeţe neţărmurită tremurau în ei.

Cu o mişcare domoală, Janko se răsuci în loc, apoi, schiţînd un zîmbet amar, porni în sus pe şosea.

Un val puternic, venit nu se ştie de unde, o săltă pe Mariana în sus şi se rostogoli peste capul ei împroşcîndu-i ochii cu picăturile lui sărate. Lumea din faţă se întuneca şi se mistuia în beznă.

Împleticindu-se, îşi tîrî din greu picioarele pînă în dreptul unui gard pe jumătate dărăpănat; ajunsă acolo trebui să se ţină, să nu se prăbuşească.

Cînd, în sfîrşit, îşi veni în fire şi izbuti să mai înainteze cîţiva paşi, se întoarse.

Janko înainta acum pe coama şoselii şi, pe fundalul alb al colinelor înzăpezite, Marianei i se părea că aduce cu un uriaş ce creştea, înălţîndu-se semeţ spre bolta cerească.

(10)

LA ÎNCEPUTUL LUI FEBRUARIE, zăpada înaltă cotropise toate întinderile, iar pădurile de fag de pe Krivá Kyčara, Hrlačiva şi Rozsochatý, ce se ridicau pustii spre cerul cenuşiu, păreau neobişnuit de rare şi lipsite de viaţă. Din Rîpa lui Bujan bătea peste Olšava un vînt rece ca gheaţa ; Mariana, care acum ieşea mai rar din casă, trebuia să întreţină veşnic focul în sobă, căci în odăiţă vîntul şuiera ca afară.

La gura sobiţei se uscau ghetele lui Miška, răzbite de umezeala zăpezii. Băiatul stătea în genunchi pe laviţă şi cotrobăia de zor prin nuielele din care maică-sa împletea coşuleţe. Se apucase de această treabă, peste iarnă, cînd nu mai era nici o muncă de făcut pe cîmp. Nuielele i le adusese Andrejko.

La început lucrul n-a prea mers. Pe vremea cînd săpase şi clădise cu Michal temeliile casei, degetele îi înţepeniseră, se umflaseră, şi multe săptămîni după aceea au mai stăruit în ele greutatea şi tăria pietrei. Mai tîrziu, cînd, de bine de rău, i s-au mai dezmorţit, nuielele erau uscate, şi a fost nevoie să le moaie ca să fie mlădioase şi să nu se frîngă la îndoit. Mariana îşi amintea cu nostalgie de vremurile cînd la ea acasă şedea serile cu vecinii, în jurul mesei, şi împleteau cu toţii coşuleţe, la şezători cu cîntece de veselie.

În ultima iarnă, înainte de a se căsători, venise în permisie fratele Ivan, pe atunci militar.

A stat cu ei în jurul mesei, i-a ajutat Marianei la împletitul coşuleţelor, şi în timpul ăsta povestea. Venise acasă de departe, de la oraş, şi ei i se părea oarecum schimbat. Mai tîrziu au condus-o amîndoi pînă în poartă pe Anna Tîrpaková. Era ger, noaptea domnea liniştită şi întunecată, şi numai ici-colo, prin căsuţele oamenilor, ardeau lămpile cu gaz ; pe vremea aceea în sat n-aveau

încă lumină electrică. Dar sus, pe cerul Olšavei, stelele tresăreau scînteietor.

Pașii Annei s-au stins în beznă și Mariana s-a simțit deodată însingurată. Anna se pregătea atunci de nuntă.

Cu toate că aerul ciupea, a mai rămas un timp în poartă. O putere necunoscută a îmboldit-o să ridice privirea spre bolta înstelată.

Ivan și-a aprins o țigară.

— Ei, care-i a ta ? a întrebat el cu o voce veselă, dar ușor ironică.

Și totuși, ea i-a arătat-o. Și-o alesese pe cea mai mare și mai strălucitoare, care împroșca o lumină orbitoare, albă-albăstruie.

Fratele a slobozit încet fumul de țigară și a spus îngîndurat :

— Stai, Mariana, nu-i chiar așa. Ca să întruchipezi o asemenea stea, ar trebui să fii numai foc și lumină.

Mariana a tras adînc aerul în piept, a stat o clipă pe gînduri, apoi, cu o notă de melancolie în glas, a spus :

— Aș vrea să întruchipez o astfel de stea, chiar dacă ar fi să ard și să mă sting curînd. Și, rostind aceste cuvinte, s-a zgribulit, pătrunsă de frig.

— Ești o proastă, a dojenit-o fratele, și bocancii lui au început să scîrțîie prin zăpada înghețată.

Mariana a mai rămas puțin afară, pe urmă a pornit după el, suspinînd ; în odaie însă a dat buzna iarăși veselă și zglobie.

Acestea au fost visele ei de fată. După aceea a urmat viața cu Michal... Și din nou suspină, de data asta mai adînc.

— Nu mai trage de nuiaua asta, Miška, că zău te ating cu ea, își amenință după un timp feciorul, care veșnic cotrobăia cu mîinile prin coșuleț, încercînd să scoată din el nuielușa pe care Mariana tocmai o împletea.

— Da' ce fac ? Mă uit și eu, se apără băiatul.

— Dacă te-ai uita, nu mi-ai frînge nuiaua. Vezi ce-ai făcut ? Mai bine te-ai apuca și tu de împletit că, slavă Domnului, ești băiat mare. Fă și tu un coșuleț, și cînd ne-om duce la oraș o să punem în el cumpărăturile. Vrei ?

— Și ce-o să cumpărăm ?

— De toate. Ce se poate cumpăra ?

— O banană, spuse băiatul, foindu-se pe laviță. O să-mi cumperi o banană, s-o pun în coșuleț, nu-i așa ?

— Ah, Miška. N-ai uitat de banana aceea...

— Spune, o să-mi cumperi ?

— Mai întîi împletești un coșuleț, îl vindem, și cu banii căpătați pe el îți cumperi o banană.

Se așternu o clipă de tăcere. În acest răstimp îl văzu pe Miška frămîntîndu-se și lingîndu-și buzele.

— Dar dacă nu știu...

— De ce să nu știi ? Uite ce ușor e.

— Mamă, începu Miška, lingîndu-și din nou buzele. Spune-mi, de ce nu cresc bananele aici la noi ? Le-aș rupe din pom, și gata.

— Ar fi prea ușor — să le rupi și gata. Iar de crescut nu cresc pentru că la noi n-au destul soare. Vezi și tu ce frig e afară.

— Și acolo unde cresc bananele nu-i frig niciodată ?

— Se pare că nu.

— Așa... atunci o să mă duc acolo și-o să culeg un coș întreg.

Mariana zîmbi.

— Bine Miška, o să te duci cînd o să te faci băiat mare. Pînă atunci însă, învață să împletești un coșuleț, dar să fie așa mai mărișor, ca să încapă în el cît mai mult.

— Mai întîi ai spus că sînt băiat mare. Și așa este. Pe Ferko Štofa l-am vîrît cu capul în zăpadă și nu l-am lăsat să-l scoată, cu toate că se zbătea și dădea din picioare. Nimic n-a putut să facă.

— De ce te bați cu copiii, Miška ? Dacă te mai prind o dată să știi c-o pățești ; o să-ți ard o mamă de bătaie, de-o să mă pomenești.

— El a început, nu eu. Mi-a băgat zăpadă pe gît, și pe urmă i-am plătit-o și eu. Doar n-o să mă las călcat în picioare...

De data asta Mariana oftă și ochii i se întristară.

— Ai dreptate, Miška, bătut să nu te lași de nimeni, niciodată. Dar n-ai voie să fi tu acela care dă cel dintîi.

Miška era cu gîndul mereu la Ferko Štofa.

— Cu mine însă, nu se poate el măsura, spuse cu trufie, auzind cuvintele de încuviințare ale mamei. Eu sînt un Radvak.

Degetele Marianei încetară să mai lucreze ; se uită la fiul ei şi îşi şterse fruntea cu palma. Trecură cîteva clipe pînă izbuti să rostească încet, cu o voce neobişnuit de scăzută :

— Ce zici... Miška, împleteşti coşuleţul acela. sau nu ?

Stătură apoi un timp, privindu-se faţă în faţă, şi nici unul nu scoase o vorbă.

Deodată Mariana se înfioră şi mîinile îi căzură pe masă, înţepenite.

Din spatele uşii se auzi glasul lui Michal.

*

Coborîse în capătul de sus al satului şi, de la autobuz, se dusese direct pe şantier, să vadă cum mai arătau temeliile pe care le clădiseră astă toamnă. Visase mereu la ele în timp ce sta întins pe priciul din baraca fabricii de zahăr : simţea în mîini atingerea pietrei pe care înaintea plecării o aşezase cu grijă în pămînt, ca să răsară din ea casa cea nouă. Casa lui, a unui, Radvak. Acum o să le arate el tuturor că n-a aşteptat pămîntul şi casa părintească decît atîta timp cît a mai fost o speranţă ; la nevoie însă a ştiut el să se descurce, fără să stea prea mult pe gînduri ; şi de vreme ce gospodăria lor s-a dus de rîpă, se pricepe el pînă şi pe bătrînii lui să-i strîngă cu uşa. Da, o să le arate tuturor că e un Radvak adevărat !

Dar abia străbătuse o bucată de şosea şi se opri cu ochii holbaţi de mirare. Mai întîi crezuse că vîntul îi tulburase vederea. Pe urmă se dumiri.

Chiar în marginea satului, alături de vechea cocioabă părăginită a lui Michal Oleksík, se înălţa o grămadă de piatră adusă de curînd.

Bănuiala că alde Oleksík aveau să-şi clădească o casă nouă îl făcu să se înfioare. Sta cu gura întredeschisă şi prin ea parcă s-ar fi prăvălit în adîncul lui tot mormanul acela de piatră adunat de Oleksík. Clocotind de mînie îşi aduse aminte cine fuseseră odinioară aceşti Oleksíci.

Odată, pe cînd era încă un băieţandru, venise la ei în odaie bătrîna Oleksíková. Şedea pe laviţă şi nu prea avea chef de vorbă. Încet-încet însă au stors din ea toate bîrfele

satului, ca pînă la urmă, să iasă în vileag şi scopul pentru care venise. Aveau nevoie de cartofi, nu mai mult de o jumătate de sac. Peste iarnă îi mîncaseră pe toţi, şi cum se anunţa primăvara, n-aveau ce să pună în pămînt. Radvakii, nici vorbă, trebuie să aibă ceva rezerve.

Bătrînul bătea cu degetele darabana în tăblia mesei şi tăcea mîlc ; în schimb mamei nu mai contenea să-i turuie gura :

— De ce n-aţi păstrat ? De ce ? Oricine are grijă să păstreze, dar, deh, lui Oleksík îi place să tragă la măsea.

— Ferească Dumnezeu, se căina Oleksíková, făcîndu-şi semnul crucii. Ce să tragă la măsea, Doamne, nici gînd de aşa ceva... Mă rog, din cînd în cînd, ce-i drept, mai trage şi el cîte un păhărel ; vorba ceea, ce fel de bărbat ar fi, dacă n-ar bea ?

— Ei, ce zici, a întrebat în sfîrşit bătrîna, uitîndu-se la bărbatul ei.

Michal o vedea pe Oleksíková tremurînd din tot corpul ; poate că în clipa aceea, de frică, nici nu răsufla. Chipul milog al femeii avea darul să trezească în el o mulţumire ce-i desfăta inima. De atunci a început el să-i privească de sus pe toţi Oleksícii. Acum, Oleksíkova e îngrijitoare la ferma de reproducere a cooperativei, iar Oleksík mînă caii lor, ai Radvakilor. Numai gîndul că şi ei aveau să-şi înalţe casă nouă, îl făcu să se încrînceneze.

În sfîrşit, cu aceste frămîntări în suflet, ajunse la locul de casă.

Pipăi şi ciocăni văiugile acoperite. Sunau bine. Şi totuşi încă nu era în stare să răsufle în voie. Deodată băgă de seamă că pe acoperişul ce ferea văiugile de umezeală se adunase un strat gros de zăpadă, şi-l cuprinse o furie nestăvilită împotriva Marianei. Toată mînia ce clocotise pînă atunci în el se îndrepta acum asupra ei. Afurisita, nu i-a dat prin minte să cureţe zăpada de pe acoperiş ! Cînd o să înceapă dezgheţul, apa o să pătrundă prin crăpături şi, la un nou îngheţ, ne macină văiugile ! Ce mai, nici vorbă că în timpul iernii zăpada s-a muiat de cîteva ori...

Şi porni spre sat, pus pe gîlceavă.

— Ești acasă, Mariano ? strigă, nerăbdător, din tindă. Ușa se deschise larg și se lipi de perete.

— Fir-ai tu să fi de muiere, spuse Michal răcorindu-și sufletul. N-ai putut să mături zăpada de pe acoperișul văiugilor ? Puțin am trudit noi oare pînă să le dăm gata ? Dar ție, cum văd, ți-e tot una. Puțin îți pasă că apa ar putea să le moaie și gerul să le macine — numai Dumnezeu știe ce clocești tu în căpățîna ta de muiere... Păi, da, adăugă după o clipă, furios pe el însuși ; ar fi trebuit să mă gîndesc că așa ceva ție n-avea cum să-ți dea prin mintea ta de muiere.

Își freca mîinile și din ochii lui holbați răzbea o răceală ce o făcea să încremenească.

— De noi, începu ea anevoie, cu vocea întretăiată, în clipa în care își veni un pic în fire, de noi nu întrebi nimic ? Ți-am scris că Miška a fost bolnav, dar cum văd nici nu-ți pasă, de vreme ce nu întrebi de el...

— Păi... văd că zburdă.

Mariana își încleștă dinții. Michal sta în fața ei, mînios la culme și ochii lui erau aprinși de o lucire rece.

— Voi, începu el rînjind, voi nu vă pierdeți, știți să vă descurcați și singuri. Dar tu, tu ce-ai făcut ?... M-am gîndit eu... da, m-am gîndit că ar fi putut să-ți treacă prin minte să-l duci pe Miška la bunică-sa, iar tu... tu să fi venit după mine la fabrica de zahăr...

Gîndul ăsta l-a frămîntat și l-a chinuit încă din timpul campaniei de zahăr. Cînd și-a dat seama pentru întîia oară de acest lucru și-a făcut în sinea lui socoteala cam cît ar fi putut să cîștige amîndoi în această iarnă ; și s-a necăjit. Dealtfel, a vrut să-i scrie Marianei să vină la el, dar cînd și-a adus aminte era mult prea tîrziu.

— A cui e piatra de lîngă casa lui Michal Oleksik ? întrebă, văzînd că nevasta nu-i răspunde.

— A cui vrei să fie. A lor.

— Ei, drăcie....

Bănuise, mai bine zis era sigur. Dar vorba rostită e totuși altceva. Tresări, apoi îi aruncă o privire cercetătoare Marianei, care tocmai strîngea de pe masă, și în ochii lui începu să apară o licărire răutăcioasă.

— Pune mîna pe mătură şi du-te de dă jos zăpada aceea. Hai, mişcă !

Picioarele Marianei parcă ar fi prins rădăcini în pămînt.

— Michal... murmură ea, cu sfială.

— Gata, am zis,... i-o tăie scurt, cu un aer de stăpîn ; după care se grăbi să adauge : Dar ceva să mănînc nu-mi dai ?

Mariana răsufla precipitat şi nările îi zvîcneau nervos de atîta tulburare. Deodată totul se încordă în ea şi în ochi îi scăpărară scîntei rău prevestitoare ; înecîndu-se de furie, rosti încet, dar cu glasul încărcat de o ură întunecată :

— Nimic nu-ţi pregătesc, Michale ; ia-ţi singur. Da, singur să te serveşti, acoperişul de pe văiuge nu se pricepe la aşa ceva !

Michal căscă gura, uluit.

Pe faţa Marianei nu se mai citea nimic din timorarea de altădată ; părea, mai curînd, că se pregătea să-l înfrunte într-o încăierare crîncenă.

Se apropie de ea.

Sări sprintenă spre uşă, smulse din cui broboada de lînă, îi mai aruncă bărbatului o privire fulgerătoare şi trînti uşa în urma ei, de-o făcu să duduie. În clipa aceea, băiatul, care tot timpul stătuse ghemuit, cu ochii arzînd de înfricoşare, sări ca fript din ungherul lui.

Michal se opri în loc, descumpănit ; îşi şterse fruntea năduşită şi începu să înjure, gîfîind de furie. Miška încercă să se furişeze pe lîngă picioarele lui şi s-o zbughească afară, după maică-sa. Atunci Michal se dezmetici şi, aducîndu-şi deodată aminte de ceva, se scotoci prin buzunare, scoţînd un briceag strălucitor pe care i-l întinse băiatului.

— Tu stai aici, nu te du nicăieri, spuse obosit. Uite ce ţi-am adus.

Miška însă profită de clipa în care tatăl său se răsuci un pic, şi, strecurîndu-se pe lîngă el, dispăru fără urmă.

Michal rămase un timp năuc cu briceagul în mînă, apoi se aşeză încet pe scaun, răpus parcă de o povară grea. Avea sentimentul că Mariana, Miška şi Oleksícii i-au pus piedică şi el s-a răsturnat.

În acest timp, Mariana, sugrumată de furie, alerga în sus, spre marginea satului.

Vîntul dobora fuioarele de fum ce țîșneau din coșurile caselor, stîrnea zăpada, spulberînd-o, se opintea cu putere în faldurile fustei ei. Șoseaua era aproape pustie ; doar în fața dughenii sta, amețit de băutură, căruțașul Șuchter ; zărind-o îi strigă plin de voioșie :

— Hei, Mariano, ți-a venit bărbatul acasă, nu-i așa ? Ce-ți pasă...

Se pregătea s-o însoțească, dar ea trecu vîrtej pe lîngă el, fără să-i adreseze o vorbă.

— Ei, fir-ai tu să fi... bolborosi Șuchter, mîhnit de comportarea Marianei ; se întoarse apoi cu spatele în bătaia vîntului, își răschiră picioarele ca să nu cadă și, lăsînd în jos capul cu țigara în gură, încercă încet, dar zadarnic, s-o aprindă stricînd chibrit după chibrit. Flacăra era înghițită, de fiecare dată, de vîntul năprasnic.

Alerga prin preajma casei părintești, dar nici aici nu se uită. Nu se opri decît în dreptul temeliilor viitoarei lor case.

Zări în zăpadă urmele lăsate de bocancii lui Michal. Strîmbă din nas cu dispreț, se bosumflă și în ochi i se ivi o lucire aspră. După aceea își înălță privirea. Acoperișul de deasupra văiugilor frumos rînduite era, în partea vîntoasă, curat ca lacrima, scîndura și paiele aproape dezgolite. Numai în partea cealaltă, adăpostită de vînt, zăcea pe el o pojghiță de zăpadă veche și întărită.

Mariana se aplecă și, apucînd din grămada de lemne adunate în jurul stivei de văiugi un par înghețat, începu, și mai bosumflată și cu nările tremurînde, să dea jos zăpada de pe acoperiș.

Cînd isprăvi, pospăită toată cu pulbere de zăpadă, aruncă parul într-o parte, își șterse cu dosul mînecii obrajii umeziți și se răsuci în loc.

În clipa aceea zări în fața ei curtea stațiunii de mașini, părăsită și înecată de zăpadă. Tresări. Stătu un timp neclintită în tăcerea aceea mută, îndesîndu-și sub broboadă șuvițele de păr ; apoi, cu o privire stranie, se uită îndelung și concentrat la pereții stațiunii.

Zăpada se închidea la culoare şi devenea tot mai grea. În ciuda faptului că din norii coborîţi şi cenuşii mai continua să se presare o ninsoare apoasă, pe drumuri şi pe ogoare ea nu mai apuca să sporească. Stratul de nea se lăsa şi se încreţea, iar la suprafaţă începea să se aburească. Trunchiurile şi crengile copacilor se umezeau şi se întunecau, şoselele pe alocuri se desfundaseră şi în pojghiţa de zăpadă se înfipseseră primele şuvoaie de apă. Văzduhul mirosea deodată a primăvară.

Mariana se întorcea acasă cu autobuzul de amiază, în care, ca de obicei, era înghesuială mare. A avut însă noroc că s-a dus în staţie mai devreme. Şedea pe banca din spate, cu taşca de cumpărături în braţe, şi, întrucît vînduse toate coşuleţele, asculta liniştită hărmălaia din jurul ei. Oamenii bodogăneau, nemulţumiţi de fleşcăraia de afară, un glas tînguitor de femeie se plîngea că, pe nepusă masă, le-a fost transferat din comună preotul, un bătrîn blajin şi cumsecade, care nici unei găinuşe n-ar fi în stare să-i facă rău.

— Mare pui de lele a fost, se amestecă în vorbă cineva. Au ştiut ei de ce l-au mătrăşit. A aţîţat oamenii împotriva cooperativei...

Femeia care şedea lîngă Mariana îşi făcu, speriată, semnul crucii.

În autobuz se răspîndi deodată o zăpuşeală jilavă, neplăcută, şi, fără voia ei, Mariana îşi aduse aminte de maşina de gătit.

O văzuse de mult în magazinul cu articole de fierărie. Era o maşină scundă, cromată, cu două lădiţe pentru cărbuni. S-a gîndit la ea atunci cînd a început să împletească coşuleţele. O mai aveau şi acum, fusese s-o vadă. Numai de-ar coace bine cuptorul. Nu-şi poate îngădui s-o cumpere orbeşte, trebuie mai întîi să întrebe pe cineva, care se pricepe, înainte de a da pe ea atîta bănet ! 720 de coroane ! Dar pe cine să întrebe ? La ei în sat, toate casele au şi acum sobe cu vatră. Ce bine că nu se mai clădesc asemenea sobe ! Odaia lor o să fie mai spaţioasă şi mai luminoasă.

Se liniști cînd își dădu seama că, înainte de a se duce să cumpere mașina, putea trece pe la sora ei, Tereza, să se sfătuiască.

Michal a hotărît că vor începe să clădească de îndată ce se va topi zăpada. Era bucuroasă, cu toate că după dezgheț trebuiau să iasă și ei la muncă pe cîmp. Despre asta Michal nici n-a pomenit. Dar poate că e mai bine așa ; să isprăvească o dată cu casa și pe urmă să recupereze și munca în cooperativă. Își miji ochii. Pereții albi și curați ai casei nou-nouțe erau, în afară de Miška, singurul lucru neprihănit pe care se mai putea bizui în viață.

În seara aceea, după sosirea lui Michal, Mariana s-a întors acasă noaptea tîrziu ; a vrut să se strecoare încet în patul copilului, dar bărbatul a prins-o și a tras-o lîngă el. Și din nou i-a cedat țeapănă și rece. „Dacă mă vrei neapărat, atunci numai cu acest preț, ticălosule !“ și-a spus în sinea ei, și sufletul i s-a cutremurat de scîrbă și umilință.

Dar, după un timp de aprigă și zadarnică împotrivire, a răpus-o oboseala. O oboseală cumplită, fără margini, nătîngă și grea. Și astfel a început să i se supună, îndeplinindu-și cu o pasivitate mută toate îndatoririle conjugale.

Într-o zi, Michal a găsit în buzunarul paltonului o pungă cu dulciuri, de care uitase atunci cînd venise din Cehia. I-a dat-o lui Miška, dar i-a oferit și ei :

— Na, ia și tu o bomboană.

— Nu vreau. Mi-e și așa viața destul de dulce, i-a răspuns fără a-l învrednici cu privirea. S-a uitat la ea cu ochi sfredelitori, arătîndu-se însă satisfăcut de mîhnirea ei amară.

Și din nou Mariana ciuli urechea.

În autobuz se iscase între timp o discuție aprinsă cu privire la fabrica despre care se vorbise în ultima vreme atît de mult, dar ale cărei lucrări de construcție nu mai începeau o dată. Și totuși, la Comitetul național orășenesc s-a și adunat o sumedenie de cereri de angajare. Dar cîți oameni vor putea găsi de lucru în această fabrică ? ! ? Și ce fel de fabrică va fi ? De fapt, mîinile lor nici nu sînt învățate să rostuiască mașinile. Ei sînt deprinși să mînuiască securea, plugul. Dar cu cîștigul, cum va fi ? Vor putea să cîștige atît cît se cîștigă și în Cehia ?...

— Fabrica se va numi *Transporta,* răsună deodată peste celelalte glasuri o voce cunoscută. Deocamdată nu angajează decît vreo mie două sute de oameni.

Marianei i se tăie răsuflarea. Undeva în față se afla Janko.

Se ghemui pe scaunul ei și strînse cu putere sacoșa între genunchi.

Janko vorbea înainte, și din vălmășagul de glasuri Mariana deosebea glasul lui, care, pur și simplu, venea rostogolindu-se peste ea. Pe neașteptate, se trezi din nou în sufletul ei regretul, însoțit de tristețea atîta vreme înăbușită și care o asalta ori de cîte ori se gîndea la Janko.

Mulți dintre călători coborîră în Porubka.

Mariana se uita țintă pe fereastra aburită, de teamă să nu-și arunce privirea înainte. Cînd, în sfîrșit, întoarse puțin capul, văzu că între timp Janko se așezase. Din clipa aceea începu să tremure de emoție, cu gîndul la următoarea oprire a autobuzului.

Mai ședea încă pe scaun, cînd în piața Olšavei coborîră aproape toți călătorii și autobuzul se pregătea să plece mai departe. În clipa aceea o zbughi și ea afară, de parcă abia atunci și-ar fi dat seama că ajunsese la destinație. Oamenii se și împrăștiaseră, iar în dreptul ușii nu se mai afla nimeni, în afară de Janko.

Nici n-apucase bine să se vadă pe șoseaua înecată de zăpadă fleșcăită, cînd autobuzul porni.

O clipă stătură față în față. Mariana nu era în stare nici să răsufle.

Janko se legăna, mutîndu-se de pe un picior pe altul. Cînd să deschidă gura, un bulgăre de zăpadă zbură prin preajma lor, și numaidecît se auzi un hohot năvalnic de rîs.

— Mamă ! strigă Miška.

Mariana se întoarse într-acolo. Janko scrîșni din dinți.

— Fugi, mamă, că te dobor, țipa băiatul, gonind spre ei cu alt bulgăre în mînă.

Înainte de a se smuci din loc, ca s-o rupă la fugă, îi mai aruncă o privire lui Janko și își dădu seama că, fără voia ei, zîmbise. Dar în zîmbetul acesta sălășluiau deopotrivă deznădejdea, părerea de rău, mîhnirea și jalea.

— Hai s-o doborîm pe mama, vrei ? îl îndemna Miška pe Janko, înghiontindu-l și trăgîndu-l de mînă. Hai, stărui copilul, dezvelindu-și dinții cu un zîmbet de bucurie ; obrajii îi ardeau de sănătate.

Janko sta pe loc, ca împietrit.

În cele din urmă se aplecă, turti în palmă nițică zăpadă fleșcăită și o aruncă ușor. Bulgărul atinse umărul Marianei.

— Ce mi-ai adus ? strigă Miška, repezindu-se la sacoșă, cînd o ajunse din urmă.

Nu-i răspunse.

Mergea alene, ceva o silea să-și întoarcă privirea. Dar nu se uită decît la zăpada de pe umărul ei, care se topea pe îndelete, risipindu-se încetul cu încetul.

Cînd ajunseră în fața casei, îl găsiră pe Michal în prag ; își desfăcea gulerul de la cămașă, de parcă s-ar fi sufocat de căldură.

— Vezi ? Începe dezghețul. Noroc că ai măturat zăpada de pe cărămizi, altfel ce ne făceam... ?

Zîmbea, era bine dispus și mulțumit. Dimineața se înțelesese cu pădurarul ca a doua zi să coboare amîndoi în pădure, după lemne.

Mariana se furișă pe lîngă el, tăcută, cu buzele strînse într-o încleștare convulsionată. Michal se uită un timp după ea, apoi bătu pașul pe loc și-i întoarse spatele. Avea de gînd să se ducă în magazia de lemne, dar tocmai atunci îl zări pe Janko Turok trecînd șoseaua.

Zîmbetul de pe fața lui se mistui ca prin farmec. Odinioară, Janko păzea vacile lor pe islazul comunal, iar acum umblă cu tractorul, în timp ce el, un Radvak, e nevoit să se omoare muncind cu furca în grajd sau pe cîmp.

Stătu puțin în cumpănă, pe urmă însă se opri și-l aștepta.

— Încotro ? La surioara ? îl întrebă liniștit, biruindu-și stînjeneala care însoțea întotdeauna întîlnirile lor.

Janko n-avea nici un chef să intre în vorbă cu el. Trase adînc aerul în piept și își aprinse o țigară. Abia după aceea îl învrednici cu privirea. Se simțea și el stingherit, dar totodată cuprins de fiorul tăios al urii, știind că în fața lui se afla Michal Radvak, acel ce o avea pe Mariana și-i înăbușea viața așa cum înăbușe buruiana semănăturile.

Fără să-i adreseze un cuvînt se întoarse cu fața spre casa învecinată.

În clipa aceea însă surprinse în spatele geamului ce sta să se dezghețe, chipul tulburat al Marianei, estompat de mișcarea ei fulgerătoare.

— Ești necăjit că trebuie să începi aratul ? reluă Michal, frecîndu-și obrajii cu palma. Păi... ce să-i faci, anul ăsta primăvara a venit cam repede.

Janko încuviință din cap și zîmbi încurcat.

— Mă duc la Churchill, îi spuse apoi cu mulțumire în glas.

Și lui i se păru deodată că prin văzduh zburda zglobiu un vînt călduț, prevestitor de primăvară. Pîrîul din spatele Radvakilor își răspîndea susurul cristalin, avîntîndu-se într-un dans vesel, primăvăratec.

(11)

LA ÎNCEPUTUL LUI MARTIE, PE crengile bătrînului păr din curtea stației de mașini mugurii se arătară destul de mari. Pe urmă, însă, vremea se răcori din nou, și timp de aproape două luni se abătură peste regiune cînd ninsorile, cînd ploile ; aerul era jilav și nesuferit de aspru. Se părea că anul acesta primăvara nici n-avea să vină, că lumea s-a întors cu dosul în sus. Oamenii blestemau acum vremea urîtă, șușotindu-și între ei că toată nenorocirea se trage de la experiențele atomice despre care citiseră în ziare și auziseră la radio.

Abia pe la sfîrșitul lui aprilie izbucni pe neașteptate un val de căldură și zilele se arătară senine, cu aerul străveziu. În sfîrșit se deschidea primăvara.

Pîrîul gîlgîia vijelios, rostogolindu-se în valuri lungi și tulburi. La deal îl adăpa din belșug zăpada jilavă și poroasă, din care, odată cu lăsarea înserării, se răspîndea peste sat o boare umedă. În jurul mlaștinilor însă sălciile începuseră să înmugurească. Din iarba veche, vîscoasă și răvășită, răsăreau proaspete și grase căpățînile galbene ale florilor de podbal. Pretutindeni stăruia mirosul călduț și amărui al fînețelor îmbibate de apă și al pămîntului neastîmpărat, trezit din somnul odihnitor al iernii.

Prin văzduhul călduț al Olšavei zburdau ciocîrliile, cîntînd ca inima dezlănțuită a primăverii.

În aceste zile, cînd totul în sat se dezmorțea sub asaltul căldurii, începură în sfîrșit și muncile. Pămîntul, însă, a mai rămas multă vreme cleios după atîta umezeală, și abia în prima săptămînă a lui mai s-au făcut însămînțările de primăvară, în timp ce cartofii încă nu se aflau în cuibul lor. De atîta zor, tractoriștii nici n-aveau răgaz să doarmă.

Într-o dimineață, Janko se afla singur la stația de mașini, și, după schimbul de noapte, se pregătea să iasă din nou la cîmp ; deodată sună telefonul ; de la centru li se anunța că, în sfîrșit, sosiseră mașinile de însămînțat cartofi și cereau să vină numaidecît cineva să le ridice.

Janko se luă cu ei la harță, spunînd că mașinile trebuiau să fie de mult la destinație ; să facă deci bine cel puțin să le trimită. Cine are timp acum, în toiul muncilor, să bată drumul pînă la oraș ?

La centru, însă, situația nu era cu nimic mai bună ; în cele din urmă Janko trînti furios receptorul și trimise vorbă la cooperativă că va ieși la cîmp abia după-amiază, asigurîndu-i că întîrzierea va fi recuperată cu ajutorul mașinilor de însămînțat.

Acum se întorcea de la oraș.

De-o parte și de alta a șoselei, care veșnic urca și cobora în serpentină, ogoarele alternau cu pădurile. Bătea o adiere călduță ce-i șfichiuia obrajii, iar din mugurii făgetului frunzulițele țîșneau verzi și fragede. Printre copaci zburdau, neobosiți, pițigoii.

Umezeala călduță a aerului, făgetul înmugurit și păsările jucăușe de deasupra capului îi amintiră de Mariana și deodată Janko văzu în fața lui ochii mari, scînteietori, de culoarea murei, sub fruntea ei dreaptă și luminoasă.

Asta i se întîmpla adeseori.

Odată, pe cînd sta în fața unui magazin de încălțăminte, privirea i-a alunecat spre celălalt capăt al vitrinei, și atras parcă de o forță nestăvilită s-a dus într-acolo și s-a uitat cu jind la o pereche de pantofi. Ăștia sînt sigur că ar fi pe placul Marianei — și-a spus în gînd și în închipuirea lui vedea pantofii mișcîndu-se în picioarele ei...

Frămînta banii în buzunar, şi un timp a trebuit să lupte cu ispita de a-i cumpăra.

Altă dată, plecase să stea de vorbă cu Kapsal, la grajdul cooperativei, — şi, în timp ce se întorcea spre casă, şi-a dat seama că mototolea în palmă un pai. S-a uitat îndelung la spicul gol şi fărîmiţat şi deodată i-a venit în minte cît de deşarte şi de zdrobite au fost planurile lui şi ale Marianei... Peste iarnă s-a repezit de cîteva ori în sat, şi de fiecare dată cînd şi-a aruncat privirea spre casa Radvakilor a fost năpădit de acelaşi sentiment de caldă compasiune şi de aceeaşi strîngere de inimă.

Cînd a întîlnit-o atunci în autobuz şi i-a surprins zîmbetul acela dureros al deznădejdii, l-a cuprins pe neaşteptate dorinţa crîncenă de a o lua de la Michal, şi totodată de a-l stîlci în bătaie pe ticălos. Această dorinţă, alături de sentimentul puternic de gingaşă duioşie faţă de Mariana, se împleteau cu furia sălbatică şi primitivă pe care veşnic era silit s-o îmblînzească în sufletul său. Şi, pe lîngă toate astea, acum începea să-şi dea seama că, în ciuda necazurilor şi a firii închise, Mariana îl copleşea, pur şi simplu, cu frumuseţea ei. Niciodată nu-i plăcuse atît de mult, niciodată nu realizase, ca acum, cît de adîncă şi cît de dureroasă era dragostea lui pentru ea. Strivea numele ei între dinţi, şí, ca să-şi cheltuiască energia bărbătească, se avînta în muncă fără preget.

Arau şi semănau pînă noaptea tîrziu, căci trebuia recuperată întîrzierea de o lună a muncilor de primăvară, iar el, vrînd să-şi stingă în muncă focul gîndurilor stîrnite de amintirea Marianei, aproape nu mai cobora de pe tractor. Dar, pretutindeni în jur, se întindea pămîntul reavăn, scormonit şi întors de plugul lui, şi acesta avea darul să-i aţîţe şi să-i răscolească simţurile.

Drumul continua.

Dincolo de Porubka intră pe neaşteptate într-o curbă şi numai cu mare greutate izbuti să ocolească o căruţă ce i se ivise în cale. Blestemă de mama focului şi începu să fie mai atent la cele ce se petreceau pe şosea. Ceva mai încolo cineva înainta încet, întorcînd mereu capul. În clipa aceea, Janko încremeni cu mîinile pe volan.

Mariana !...

Plecase dimineața din sat, cu autobuzul. Michal o trimisese la oraș cu o listă întreagă de lucruri de care acum, după ce ridicaseră zidurile, aveau neapărată nevoie. Plecase împreună cu Andrej. Acestuia îi turuise gura tot drumul ; era fericit că pleacă în Cehia, la Chrudim, și ei i se părea că frățiorului îi surîdea tot norocul de pe lume.

— Vezi, i-a spus el. Tot timpul v-a fost teamă că n-o să plec, pentru că sînt ucrainean. Și iată, a venit și acest moment atunci cînd nimeni nu se mai aștepta.

Bucuria lui o stînjenea un pic. În autobuz era cald și și-a descheiat toți nasturii de la bluză, sub jacheta goasă.

— Spune-mi Andrejko, l-a întrebat la un moment dat, ție n-o să-ți fie dor ?

Băiatul a zîmbit.

Mariana a socotit în gînd că frățiorul ei n-avea decît cincispreze ani. Ce n-ar da să aibă și ea atît ! Unde s-ar duce ? Nu, nicăieri. Doar plecarea unei ființe dragi făcuse să răbufnească din ea dorința înăbușită și neclară de a fugi undeva. Da, să fugă. Cît de bucuroasă ar fi să se ducă undeva departe, să fie liberă și să poată începe o viață nouă.

În oraș și-a adus aminte că, înainte de toate, trebuie să se repeadă pînă la magazinul de fierărie.

— Așteaptă-mă Andrejko, mă întorc îndată și te conduc.

I-a întins vînzătoarei lista și a ieșit repede afară.

Apoi au pornit amîndoi spre gară. Pe șosea era forfotă mare. Tineri și tinere, cu raniță în spinare și geamantane în mînă, mergeau în aceeași direcție. Trecătorii se opreau și-i întrebau :

— Încotro, fraților ?

— Hei, Andrejko ! Ce zici, ai să te descurci ? a strigat cineva rîzînd din curtea fabricii de cherestea. Vezi, ai grijă, să nu vii înapoi ministru !

L-au recunoscut pe Palko Bela, cumnatul lor.

Andrej i-a răspuns cu zîmbetul pe buze :

— De ce nu ? Ce, e rău să fii ministru ?

— Doamne, cum era să uit ! s-a întors cumnatul către Mariana. Spune-i mamei să se pregătească. Tereza așteaptă din zi în zi...

— Bine, Palko, i-a răspuns cu blîndeţe Mariana, oprindu-se din mers. Şi ce vreţi, băiat sau fată ?

— Băiat, Mariano, băiat. Nici nu ne gîndim la altceva.

— Cred şi eu, a încuviinţat ea oftînd. Ar avea mai puţin de suferit pe lumea asta. Cu bine, Palko, şi sănătate Terezei. Păcat că n-am vreme, m-aş fi abătut puţin pe la ea.

I-a părut rău că nu putea da o fugă pînă la sora ei, dar ce era să facă dacă avea atîtea treburi în oraş ? De fapt, trebuia să se grăbească.

În gară şi-a luat rămas bun de la Andrej şi a pornit iute înapoi.

Toată dimineaţa a alergat prin prăvălii şi pe la autorităţi. În drum a mai întrebat şi de ţigla pentru acoperiş pe care o comandaseră mai de mult. Le-o făgăduiseră pentru săptămîna asta şi Michal voia să vină cu căruţa s-o ridice. Iată însă că domnişoara de la birou pretindea acum că mai trebuie să aştepte încă paisprezece zile, căci, vorba ceea, nu sînt ei singurii care clădesc în acest raion, şi ţiglă e puţină.

A ieşit furioasă şi abătută. De ce-a fost nevoie atunci să dea atîta zor şi să se spetească amîndoi muncind ? În ultimele zile au lucrat patru. L-a rugat pe Andrej să le dea o mînă de ajutor şi, din cînd în cînd, mai venea să pună umărul şi bătrînul Radvak. Nici la cîmp nu s-au dus, cu toate că preşedintele Kapsal nu pierdea nici un prilej să le dea ghes. Şi acum să stea iar să aştepte !

În vîltoarea oraşului nici nu simţise cît de repede s-a scurs timpul.

Spre amiază s-a dus iute la magazinul de fierărie să-şi ridice cumpărăturile. Dar iată că şi aici a trebuit să mai aştepte. Nefiind de faţă, vînzătorii uitaseră de ea şi se ocupaseră de alţi clienţi. Se muta nerăbdătoare de pe un picior pe altul şi-i asudau palmele de nervi, văzînd cu cîtă încetineală îi număra cuiele vînzătorul. Ce mai, în felul ăsta va pierde cu siguranţă autobuzul. Dar maşina de gătit, maşina ei, pe care şi-o alesese mai de mult, era încă acolo.

Cînd, în sfîrşit, i-au pregătit toată comanda, autobuzul plecase din staţie.

A stat în fața prăvăliei și a cumpănit, neștiind ce să facă. Sacoșa era încărcată și grea, coșulețul la fel. Putea să aștepte autobuzul de seară, sau să meargă pînă la Porubka, așa cum făcuse atunci cînd cumpărase cămășile pentru Michal, și de acolo s-o întindă cinci kilometri pe jos. Își dădea seama cîtă trudă și cîtă oboseală avea s-o coste povestea asta. La un moment dat i-a venit în minte să se întoarcă în magazin, ca să-l roage pe vînzător să-i ducă sacoșa la autobuzul de seară. După-amiază ar mai putea face cîte ceva pe acasă, urmînd ca seara să aștepte autobuzul în piața satului. Se și răsucise în loc, gata să intre... Dar cine știe, vînzătorul ar putea din nou să uite și...

Un fior rece ca gheața i s-a furișat pe șira spinării numai la gîndul vorbelor urîte pe care ar fi putut să le audă.

În cele din urmă s-a hotărît totuși să coboare la Porubka, căci cine știe, poate întîlnește acolo pe cineva s-o ducă și pe ea cu căruța pînă în sat.

Și iat-o acum, de mai bine de o jumătate de oră, tîrîndu-și picioarele pe șosea ; mîinile o dureau cumplit, iar sacoșa îndesată i se izbea de gleznă la tot pasul.

Se uita mereu înapoi, să vadă dacă nu cumva apare cineva în urma ei cu vreun mijloc de locomoție. Dar parcă dinadins șoseaua era pustie. Numai din direcția opusă a trecut cineva cu bicicleta. La un moment dat a avut impresia că-i surîde norocul. În spatele ei se auzea uruitul unei căruțe. Cu un oftat de ușurare a lăsat povara pe marginea drumului, și sprijinindu-se de bornă a așteptat. După un timp, însă, și-a ridicat privirea dezamăgită : uruitul roților s-a stins pe neașteptate. Căruța cu cai o cotise pe un drum de cîmp.

A suspinat descurajată apoi a cotrobăit prin desagă și, după ce a rînduit frumos pachetele, a pornit din nou la drum. S-a mai chinuit așa alte cîteva sute de metri, pînă cînd a auzit din spate un hîrîit de motor. La auzul acestui zgomot i s-a luat pe neașteptate o piatră de pe inimă. A întors capul.

La volanul tractorului ce înainta în urma ei pe șosea se afla Janko.

Sentimentul de ușurare se transformă pe loc într-o apăsare grea ca de plumb, care-i paralizează mîinile și pi-

cioarele. Așadar, acum nu mai are încotro, trebuie să-l întîlnească !

Rămase un pic în cumpănă, întrebîndu-se dacă n-ar fi mai bine să se abată din drum și astfel să-l ocolească.

Se uită speriată în jurul ei, apoi își aținti privirea în dreapta spre un colț întunecat de pădure. În apropiere nu erau decît ogoare pustii. Nu. Nu voia să dea ochii cu Janko aici în singurătate.

Strîngea cu încrîncenare sacoșa și înainta mereu fără să privească în urmă.

Pășea nesigur și țeapăn, și dîndu-și seama de acest lucru se vedea silită să-și concentreze gîndul asupra mersului. Ce-ar fi să treacă pe lîngă mine fără să oprească ? îi fulgeră deodată prin minte.

Între timp însă zgomotul motorului și duduitul roților se apropiau tot mai mult. Mariana schimba fețe-fețe ; se făcea cînd rumenă, cînd galbenă, și de emoție i se tăia răsuflarea.

La un moment dat avu impresia că tractorul o depășește ; dar tocmai în clipa aceea auzi o zdruncinătură puternică și mașina încremeni chiar în dreptul ei.

— Mariana ! strigă Janko.

Se uită la el năucă, pe urmă lăsă ochii în jos.

— Merg singură, Janko, îi spuse cu o voce pierită.

— Deci, nu vrei să te duc ? întrebă deodată, pe un ton iritat. Sări iute de pe tractor, îi smulse cu sila sacoșa și coșulețul și le așeză în remorcă, printre mașinile pe care le transporta.

Mariana sta ca înlemnită.

— Hai, urcă, o îndemnă Janko.

Ea însă nu se clinti din loc.

Își petrecu palma peste frunte, ca și cînd ar fi vrut să șteargă ceva din el, apoi, apropiindu-se de ea, o luă în brațe și o săltă ușor în remorcă. După aceea se întoarse brusc, sări iute la volan și motorul porni într-o clipită.

Ședea cu mîinile și picioarele împietrite. Știa bine de ce se temea să-l întîlnească pe Janko în singurătate.

În acest timp, Janko își strîngea dinții într-o încleștare îndîrjită și sîngele învolburat dădea să-i spargă tîmplele.

Revedea în fața lui momentul în care o apucase în brațe și o așezase în remorcă. Momentul acesta pătrundea

acum în adîncul lui ca o lamă de cuțit. Obrajii ei zvîcneau ușor și ea se uita la el stăruitor, cu ochii holbați de groază. Și totuși ochii aceștia aveau în ei o strălucire gingașă, iar pupilele lor întunecate se revărsau peste irișI, înecîndu-i.

Îl copleșea un simțămînt sălbatic și haotic, în care se contopeau, deopotrivă, duioșia și dorința nestăvilită de a fi stăpîn pe trupul ei.

Treceau acum prin pădure.

În dreptul unui fag înalt, acolo unde drumul începe să coboare în pantă abruptă spre Olšava, Janko suci deodată volanul, îndreptînd tractorul către marginea șoselii, apoi cu o mișcare bruscă opri motorul.

Mariana își auzea inima bătînd încet și greu. Descumpănită, cu răsuflarea aproape tăiată, îl văzu pe Janko sărind de pe tractor și apropiindu-se de ea.

Cînd ajunse în dreptul ei, se prinse cu mîinile de oblonul remorcii și o țintui cu privirea.

— Ascultă, Mariana, tu nu mai ai nimic să-mi spui ? Într-adevăr, nu merit să strici o vorbă cu mine ?

Mariana se lupta din răsputeri să nu-și piardă răsuflarea.

— Într-adevăr ? repetă Janko, și ochii lui scăpărau scîntei, în ciuda faptului că ea sta în fața lui gîrbovă și abătută, incapabilă să rostească un cuvînt.

În sfîrșit, rosti :

— Parcă n-ai ști, Janko ! spuse cu o voce înăbușită, din care răzbeau tristețea și părerea de rău.

Și din nou avea în fața lui ochii aceia întunecați, cu pupilele revărsate peste irișI ; iar de data asta îi simțea și tulburarea lăuntrică, trădată de zvîcnetul nestăvilit al trupului ei înfiorat. Îi cuprinse șoldurile și le strînse cu putere.

— Mariana !

Își auzi glasul frînt și își dădu seama că se contopeau în el toată amărăciunea ce i se adunase în suflet din pricina despărțirii lor, toate simțămintele de adîncă duioșie pe care le nutrea pentru dînsa și dorința aceea fierbinte care-l ardea ca o văpaie.

Tremurînd din tot corpul, Mariana abia izbuti să șoptească :

— Oare tu nu ştii ce-i cu mine ? Oare nu mă înţelegi ? Ah... Janko ! De ce mă chinuieşti ?... De cîte ori nu te-am rugat, în gînd, să mă laşi, să nu mai ţii seama de mine şi să nu-mi mai amărăşti viaţa. Şi-aşa e destul de grea. Pleacă de lîngă mine, Janko, fugi ! sună glasul ei rugător.

Simţi degetele ei umblîndu-i prin păr ; îl atingeau cu o gingăşie necunoscută de el pînă atunci. O strînse şi mai tare.

— Ştii bine că nu pot, deşi aş fi bucuroasă. Michal... N-apucă să-şi spună gîndul pînă la capăt.

La auzul acestui nume, Janko se cutremură, blîndeţea şi beţia simţurilor se evaporară ca prin farmec şi ochii i se aprinseră din nou.

— Nu, Mariano, aşa nu se mai poate, izbucni deodată cu hotărîre. Fierbea de mînie. Ce ai tu comun cu Michal ? Nimic. Faptul că e tatăl lui Miška ? Dar în mine, în mine n-ai putea să ai încredere ?

Mariana se îngrozi pentru a doua oară. Lăsă capul lui Janko şi mîinile îi căzură în poală, lipsite de vlagă.

— Ah, Janko, rosti în şoaptă cu o voce amară, trădînd resemnarea în faţa destinului.

— Bine, spuse gîfîit. Atunci îţi spun eu ce-o să facem.

Sta cu ochii agăţaţi de buzele lui.

Dar tocmai în clipa în care Janko se pregătea să deschidă gura, Mariana îşi dădu seama că undeva aproape, chiar foarte aproape, se auzea un uruit de căruţă şi din nou se înfioră de spaimă.

— Dă-mi drumul, spuse tremurînd din tot corpul. Şi porneşte tractorul Janko, porneşte-l, pentru numele lui Dumnezeu ! Vrei să ne vadă ! ? !

În colţul şoselii se ivi o căruţă cu cai.

Janko o mai privi o dată pe Mariana, trase cu coada ochiului spre căruţa ce se apropia şi, clocotind de mînie, se apucă să cerceteze şi să pipăie cu nervozitate cauciucurile. După ce ocoli în felul ăsta remorca, lăsînd căruţa să ajungă pînă în dreptul lor, mormăi ceva şi clătină din cap spre Suchter, care păşea agale pe lîngă cai, plesnind vesel din bici şi strigînd în bătaie de joc :

— Hei, Janko, vrei să te remorchez ?

În clipa aceea tractorul se zgudui şi motorul începu să duduie.

Mariana își trase basmaua pe frunte și își întinse picioarele care îi înțepeniseră de-a binelea cît timp Janko se aflase lîngă ea. Gura i se uscase și totuși simți deodată pe limbă gustul amărui de salivă subțire care o năpădea întotdeauna, în clipele de adîncă tulburare.

Oare ce-o fi vrînd să facă, se întreba în sinea ei ; și privi drept înainte.

Spatele lui Janko se înălța drept ca o lumînare ; în ținuta aceasta se citea o hotărîre aprigă și dîrză. Se ghemui pe bancă descumpănită, își mușcă unghiile și, pe neașteptate, simți țîșnindu-i prin sînge o căldură plăcută, care încet-încet îi învălui creierul într-o amorțeală binefăcătoare.

Janko nu opri în fața stațiunii de tractoare ; străbătu tot satul, cu Mariana în remorcă. Abia în fața casei Radvakilor frînă brusc, coborî sprinten de la volan și, cu buzele strînse într-o crîncenă încleștare, îi întinse sacoșa și coșulețul Marianei, care tremura toată, ca varga.

La fereastră își făcu apariția Michal.

— Mda, noroc că ai adus-o tu, altfel nu știu zău cînd mai ajungea acasă, aruncă morocănos. Apoi se grăbi s-o întrebe pe Mariana : Ce se aude cu țigla ?

(12)

MICHAL ȘEDEA CĂLARE PE UN căprior al acoperișului și bătea cu securea un cui, în timp ce, de jos, președintele Kapsal îl urmărea cu atenție :

— Ascultă Michal, ce-i cu tine ? Cînd dracu ai de gînd să vii ?

— Iar ești aici ? se auzi de sus. Uf !... Ți-am spus doar... Cînd isprăvim de clădit.

— Și cînd, mă rog, o să isprăvești ?

Michal încetă să mai ciocănească, scuipă supărat cuiul pe care-l ținea între dinți și se uită în jos.

— Păi... tot timpul îi dai cu gura că-i ajutați pe oameni să clădească. Pe dracu îi ajutați... Cînd vine la o adică, totul se risipește ca aburul... Acum trebuie să așteptăm iar paisprezece zile. Și cînd zic ei paisprezece, asta înseamnă cel puțin o lună, cunoaștem noi. Auzi ma-

tale, din pricina unor nenorocite de țigle ! De ce nu se găsește țiglă ! ! ! De ce ? Întotdeauna se găsea cînd avea omul nevoie.

Kapsal se uită la el cu coada ochiului :

— Vezi, asta e... Poate că nătărăul acela care trebuia să-ți pregătească ție țigla a rămas și el acasă să-și facă cine știe ce treabă, sau, știu eu, să clădească, spunînd că nu se duce la lucru pînă nu termină. Of, ce mă fac eu cu oamenii ăștia ?...

De sus, cîteva clipe nu se auzi nimic. Pe urmă, Michal se mișcă din loc, își furișă mîna sub cămașa descheiată și își scărpină un timp pieptul dezgolit.

— Cum văd, și tu ai vrea să întindem povestea asta încă un an, spuse apoi, mînios.

Kapsal oftă din adînc, ciocăni cu arătătorul zidăria casei, dar privirea lui era veșnic îndreptată în sus.

— Știi, ziceam că n-o să mă apuc acum să te trag la cîmp, vorba ceea, am economisit noi niște oameni, de vreme ce am început să semănăm cu mașina. Ai putea însă să te duci cu Jurai Tîrpak să pregătiți împreună îngrășăturile și adăposturile de la coliba de pe Rozsochatý. În două-trei zile le faceți voi.

— Dar n-oi fi singur în cooperativa asta, ce dracu... Și-apoi, știi bine că atunci cînd mă apuc eu să muncesc, fac mai mult decît toți vrednicii tăi într-un an, mormăi Michal.

— Da, Michal, nimic de zis... Dar dacă ar fi toți ca tine, nu s-ar mai însămînța nimic. Și cînd ar fi să ieși tu la cules, n-ai avea ce culege, deșteptule.

— Cum văd, ai început iar cu agitația.

— Ascultă, unu și cu unu fac doi, te duci ori nu ?

— Nu, răspunse Michal cu încăpățînare.

— Cum vrei, spuse președintele clătinînd din cap. O să stăm de vorbă la ședință.

— La ședință, la ședință, strigă Michal furios la culme. Știi ce, ai putea să mă...

Kapsal rămase netulburat.

— Îți spun drept, nu prea am chef de așa ceva... Te-ai prostit rău de tot, Michale, mai adăugă și-i întoarse spatele.

Calmul președintelui avu darul să-l întărîte și mai mult. Cu trei zile în urmă, cînd Mariana plecase la oraș, mai sălășluia încă în sufletul său mulțumirea, căci lucrările casei înaintau cu repeziciune. În sfîrșit, au prins și ei să se urnească din loc și peste puțin timp casa lui avea să se înalțe mîndră peste sat. Dar după ce s-a întors Mariana cu vestea proastă de la oraș, a crezut că plesnește fierea în el. Umbla peste tot cu pumnii strînși și înjura de mama focului. Poftim, la lucru nu s-au dus ca să fie gata cît mai repede, și acum sînt iarăși în aer. Neieșind la cîmp au pierdut bani grei și asta îl rodea. De aceea, cînd a venit la el președintele, n-a vrut să cedeze, atît era de înverșunat. Dar nici să stea de pomană și să taie frunze la cîini nu-i convenea.

Se mai scărpină o dată pe piept, apoi se aplecă și strigă în urma președintelui, care se îndepărta.

— Hei, Kapsal ! M-auzi ? ! ? Cît iese pe chestia asta ?

Președintele se opri.

— Pe ce chestie ? întrebă Kapsal cu voce domoală și oarecum mirat.

— Ei, drăcie ! Cum pe ce chestie ?... Pentru îngrășăturile alea... reluă Michal, făcîndu-se roșu ca para focului.

— Te faci că nu știi, de parcă te-ai duce pentru întîia oară la o asemenea treabă.

— Cum văd, voi ați fi în stare să luați și cămașa de pe om, pe cinstea mea... Și Mariana ?

— Mariana ar putea să iasă la cîmp.

— Bine, încuviință morocănos. Așa dar, nu pierde nici unul nimic pînă le sosește țigla. Ai auzit ? se răsuci apoi spre spatele casei unde se auzea uruind o roabă.

Mariana nu-i răspunse.

Înjurînd în gura mare se duse înapoi la munca lui. Și din nou se auzi scrîșnetul cuiului ce pătrundea adînc în lemnul tare și sănătos.

Mariana îl auzise pe Michal strigînd-o, dar a întors capul într-o parte dezgustată. De două zile nu mai schimbaseră o vorbă. După ce Janko a adus-o cu tractorul pînă în fața casei, și ea de bine de rău s-a dezmeticit, încît să-i poată spune ce s-a întîmplat cu țigla, Michal s-a răstit la ea :

— Fir-ai tu să fi de căpățînoasă ! De nimic nu ești bună.

O dată nu ești și tu în stare să faci o treabă ca lumea. Mai bine mă duceam eu...

A suspinat, și din nou a răpus-o toropeala aceea adîncă și grea, care-i amorțea creierul.

Era atît de istovită, și pe deasupra mai băgase și Janko spaima în ea. Oare ce-o fi vrînd să facă ?

Din clipa cînd a adus-o pînă acasă, ori de cîte ori își amintește de el, vede în față ochii lui fulgerători și spatele acela țeapăn, care se scutura în mersul zdruncinat al tractorului. Or, ce n-ar da să aibă în sfîrșit liniștea ei, să nu mai știe de nimic. De nimic, decît de liniștea ei.

— Să mergem, Mariano, auzi deodată lîngă ea glasul lui Michal.

Nici nu sesizase că de sus nu se mai auzeau loviturile de topor, că Michal coborîse și se apropiase de ea.

Strînseră uneltele și porniră. Mai tot drumul, pînă la fierărie, merse cu un pas înaintea ei.

În colbul din fața fierăriei stăteau cîțiva oameni. Puškár-Churchill și Michal Oleksík țineau calul, în timp ce Jačecko îl potcovea.

Michal se opri în loc. Calul, ce-i drept îmbătrînise, avea ochii sticloși, acoperiți parcă de ceață, dar încă mai era în stare să mănînce foc. Simțindu-l pe Michal, ciuli urechile.

Puškár-Churchill se îndreptă din șale, își împinse căciula pe ceafă și spuse rînjind cu viclenie :

— Ascultă, Michal n-ai vrea să-l ții tu un pic pe diavolul ăsta al vostru ?

Michal îi aruncă o privire scurtă, dar ochii îi fugiră înapoi spre calul lui. Animalul plescăi și printre dinții săi gălbejiți se ivi o limbă trandafirie-lăptoasă, despicată în vîrf. Odată, pe vremea cînd Radvakii mai cărau lemne din pădure, și-o mușcase.

Michal își aminti cît de caldă era această limbă ori de cîte ori calul îi lingea mîna.

— Păi... da, l-ați dat gata, spuse cu amărăciune în glas.

Se aplecă, prefăcîndu-se că a scăpat ceva pe jos, apoi duse repede mîna în buzunarul pantalonilor.

După un timp le întoarse spatele și își șterse nasul cu arătătorul, dar în palma sa neagră și bătătorită ținea o bucățică de copită arsă, care-l desfăta cu mirosul ei.

Acum Mariana pășea alături de el.

— Ei, acu o să te odihnești și tu nițel de vreme ce te duci la cîmp, îi spuse pe neașteptate. Cred că lui Kapsal i-a picat bine la socoteală faptul că n-am căpătat țigla și că o să trebuiască să mai așteptăm.

„Ce-o fi vrînd ?“ se întreba în sinea ei. Și în clipa aceea își dădu seama cît e de bucuroasă că președintele îl trimite pe Michal să muncească în pădure și, în felul ăsta, cel puțin n-o să-l mai vadă două sau trei zile. O să fie singură !... Cu inima ușurată de o povară grea își ridică privirea ; Michal tăcu un timp, pe urmă însă se schimbă la față, de parcă mintea lui ar fi descoperit un lucru pe cît de limpede, pe atît de neplăcut.

— Ei, drăcie... Te pomenești că ei au pus la cale povestea asta cu țiglele ? spuse deodată pe un ton ce trăda bănuiala omului pornit pe ceartă. Da, ar fi în stare. De ce nu ? Era de ajuns să spună : „Mai țineți-i un pic cu țiglele alea, că, vorba ceea, tot nu vor să iasă la cîmp. Să le arătăm noi lor“.

Așteptă să audă răspunsul Marianei.

— Uf, Doamne ! oftă ea cu amărăciune ; ai fi stare să-i jignești pe toți fără nici un temei.

— Păi... sigur. De florile mărului, nu-i așa ? Ca și cînd nu i-ai cunoaște și n-ai ști ce le poate pielea. Acum se mai petrec în sat și alte lucruri, și mai și... Dar tu tot așa ai rămas. De cînd te știu ai ținut mai mult cu străinii decît cu bărbatul tău. Nici unul dintre noi, Radvakii, nu-i pe placul tău. Tare aș vrea să știu ce ai tu, de fapt împotriva noastră ? Cînd o să-ți vină și ție odată mintea la cap ? bodogăni morocănos, după care se grăbi să adauge :

Ia spune, nu-i așa că ultima dată cînd te-am trimis la oraș ai fost cu Andrej și pe urmă te-ai abătut pe la Tereza ? Spune ! Iar după aceea Janko Turok te-a adus acasă cu tractorul...

Cînd îl auzi rostind numele lui Janko, i se tăiară picioarele. Nu cumva bănuiește ceva ? ! ? Te pomenești ! Altfel ce rost avea să-i spună toate astea ? Deodată o cuprinse neliniștea, și un fior dureros o săgetă drept în șale.

Din clipa aceea începu să fie nesigură pe ea.

I se părea că Michal o suspectează. La început, cînd i-a scos pe nas faptul că fusese cu Andrej și cu acest prilej

ar fi dat pe la Tereza, şi-a pus în gînd să tacă. Acum însă socoti că e mai bine să vorbească şi de aceea spuse repede :

— La Tereza n-am fost. Ştii, ne-au trimis vorbă că au un băiat...

În sfîrşit ajunseră acasă.

Cu o furcă lungă Miška se omora să care bălegarul din grajd. Îl tîra spre groapa de gunoi, lăsînd în urma lui o cărare de paie umede amestecate cu bălegar.

Mariana se răsti la el :

— Ce faci ? Îmi porcăreşti ograda, păcătosule. Isprăveşte odată !

Băiatul se schimonosi la faţă ; o privi un timp pe maică-sa, cu nedumerire, apoi ridică din umeri şi, azvîrlind furca într-o parte, o rupse la fugă.

— Să vii să strîngi, păcătosule ! strigă Mariana în urma lui.

— De ce nu-l laşi în pace ? În loc să fii bucuroasă că munceşte, te repezi la el ca o smintită, o certă Michal.

După cină îl chemă pe Miška la el.

— Vrei să te hîţîni ? Hai, vino încoace.

Copilul nu se duse. Încet, fără să întrednicească pe vreunul cu privirea, se strecură în pat şi îşi trase plapuma peste cap. Michal se aplecă asupra lui.

— Bine, Miška, cum vrei. Dar pe mama o laşi în seara asta să vină lîngă mine, că doar n-o să dormi tot timpul numai tu cu ea ! Ce zici ?

Va să zică aşa, de asta a început el să-i vorbească ! I s-a făcut poftă de trupul ei ; vrea să se culce cu ea...

— Cum poţi să-i vorbeşti astfel ? ! ? se stropşi la el.

— Ce-i, ce s-a întîmplat ? Ce nu-ţi miroase iar ? Ce te strîmbi aşa ? Hai, nu vii ? Altă dată te culci odată cu găinile...

Întinse braţele spre ea.

Mariana se cutremură.

— Azi nu pot. Ştii doar...

Îi îngheaţă răsuflarea de propria ei minciună. Nu voia să se lase nici măcar atinsă de mîna lui.

Cu inima uşurată, citi pe chipul bărbatului nemulţumirea de a fi silit să se retragă. Se simţea jignit.

Mariana se furişă iute în patul lui Miška.

Acum, cînd băiatul sta lîngă ea tăcut și cald, îi părea nespus de rău că se răstise la el, fără nici un rost ; și ce dacă a împrăștiat prin curte un pic de gunoi ? Te pomenești că mititelul a vrut să-i facă o bucurie, și drept răsplată ea a fost atît de rea cu el. Ca și cînd bietul copil ar fi de vină de toate necazurile ei.

Afară se lăsase întunericul.

Cu ochii deschiși, Mariana asculta răsuflarea puternică a bărbatului și respirația plăpîndă a copilului. Odaia nu era prea bine aerisită. Coborî din pat și cu băgare de seamă deschise fereastra.

Între timp noaptea se îngroșase ; era o noapte caldă, învăluită în beznă. Odată cu întunericul, cădea spre fereastră un miros stăruitor ce răzbea parcă din toate lucrurile înconjurătoare. Tot ce izbutea să deslușească din acest miros era izul dulceag al bălegarului din groapa cu gunoi, peste care bătea parfumul unui copac în floare, răspîndit de adierea ușoară a vîntului.

Ăsta-i mărul din grădina lui Štofa, își spuse în sinea ei, scuturată de o tresărire lăuntrică. Jos, în iarbă, printre urzicile îmbătrînite, se auzea foșnind un șoricel.

Se smulse de lîngă fereastră și se întinse din nou în pat ; rămase așa multă vreme, cu ochii larg deschiși, răpusă de o oboseală moleșitoare.

*

Dimineața o deșteptă Michal. De data asta se trezise înaintea ei.

— Ce-i cu tine, de zaci atîta ? S-a crăpat de ziuă și tu încă nu ești în stare să te dezmeticești. Cînd dracu mai pregătești gustarea ?

Deschise ochii umflați și toropiți de somn, și zărindu-l aplecat asupra ei, simți deodată în oase un fior rece ca gheața ; ar fi avut chef să închidă pleoapele la loc și să zacă așa, în neștire. Pe urmă, însă, oftă fără speranță ; sări din pat, își trase la iuțeală fusta și o zbughi repede afară, spre fîntînă.

— Azi te duci la cîmp, nu-i așa ? o întrebă Michal, cînd o văzu intrînd în casă.

Dădu din cap, în semn de încuviințare.

În același timp își aduse aminte că la amiază și seara trebuia să treacă și pe la maică-sa, să-i deretice prin casă și să-i hrănească vaca. Fusese ieri pe la ea și-i spusese că pleacă la oraș, de unde i se trimisese vorbă să vină să stea cu Tereza.

Michal mîncă pe săturate, luă cu el bucata de pîine cu slănina pe care Mariana i-o pregătise, apoi scoase toporul din magazia de lemne și porni. Juraí Tîrpak îl aștepta în drum.

Mariana a stat toată ziua pe cîmp. Se bucura nespus că după atîta vreme se află din nou în mijlocul femeilor. Dar și aici, mai stăruia în ea o apăsare grea, de care nu era în stare să se descotorosească. Nu voia să se gîndească la nimic, nici la cei zece ani trăiți alături de Michal, nici la clipa în care s-a legat de Janko. Toate astea sălășluiau în adîncul ei, dar peste ele se mai așezase povara unei triste răscolitoare. Numai anilor copilăriei le ducea dorul și își amintea de ei cu nostalgie.

Așa s-a scurs ziua.

Seara deretică prin casă, îl culcă pe Miška, spunîndu-i că pleacă niței, dar se întoarce numaidecît, apoi se repezi pînă în capătul de sus al satului.

După ce-i aruncă vacii hrana în iesle și se apucă s-o mulgă, în mintea ei reînvie deodată clipa în care Najdena a fost adusă în grajdul lor pentru întîia oară.

Singura lor vacă, Lysa, căzuse atunci grea. Înainte de a făta au mai scos-o o dată la păscut și cu acest prilej vaca s-a pierdut fără urmă. O săptămînă întreagă au bătut pădurea în lung și-n lat, căutînd și strigînd, dar totul a fost în zadar. Au crezut că le-a furat-o cineva. Ce zarvă a fost atunci în casa lor ! Și totuși, după o săptămînă de căutare — era într-o duminică — s-au mai dus cu toții încă o dată în pădure. Mariana avea cîinele cu ea și s-a îndepărtat mult de locul unde de obicei păștea cireada. Deodată, în dreptul unui tufiș, Brocko a început să latre și în clipa următoare s-a auzit de undeva un muget prelung. Marianei i s-au aprins obrajii de emoție. S-a cățărat pe un povîrniș abrupt, împiedicîndu-se la tot pasul de puieți și de gîlmele rădăcinilor de copaci.

În cele din urmă a dat de Lysa. Zăcea în iarba înaltă, în mijlocul unui zmeuriș, și rumega liniștită. Lîngă ea tremura de frig un viteluș : Najdena...

Atmosfera familiară și caldă a casei părintești o însoți pe Mariana și în clipa în care se întoarse din staul în odaie. Turnă repede laptele într-un vas, își șterse la iuțeală mîinile ude și tocmai se pregătea să plece.

Deodată însă, îndemnată de un instinct, se răsuci în loc și în clipa aceea icni speriată. Dădu înapoi, se prinse cu mîinile de masă și ochii ei holbați de uimire îl priveau acum pe Janko.

Sta în pragul ușii și nu se clintea.

Trei-patru secunde, ce nu se mai sfîrșeau, rămaseră așa, sorbindu-se unul pe celălalt din priviri.

În ciuda semiîntunericului ce învăluia odaia, Janko deslușea petele albe ce se stîrneau deasupra buzelor ei, în încleștarea convulsionată a fălcilor. Iar pe fața chinuită citea bătăile deznădăjduite ale inimii.

Nici unul nu apucase încă să rostească o vorbă.

Încremenită în tulburarea ei, simțea, privindu-l, că în ea se prăbușește ceva, că așa cum a trăit pînă acum nu mai poate trăi, că tot ce se petrece în aceste clipe e peste puterile ei. La numai cîțiva pași se află Janko ! Ce anume o împiedică să-i meargă în întîmpinare ?

El se apropia încet.

O trecură fiorii și buzele i se întredeschiseră ; cînd ajunse în fața ei, se mișcă și ea, și, ridicîndu-și brațele, îl cuprinse pe după gît. Apoi se lipi de el toată.

O strînse cu putere și răsuflarea lor se contopi într-una singură.

— Nu, încă nu, să mai așteptăm, murmurau buzele ei.

Știa însă că e prea tîrziu, că ea însăși era dornică să i se dăruiască. Ochii i se măriră aprinși de o lumină lucitoare și trupul i se înfierbîntă. De mult, da, de mult i se dăruise în visurile ei, dezvăluindu-i-se ca o floare...

*

După ce îmbrățișarea lor slăbi, rămaseră multă vreme întinși unul lîngă altul, ca doi porumbei cu aripile împreunate.

— Vezi, îi şopti ea, cu capul lăsat pe mîna lui. De atîtea ori te-am rugat în gînd să nu-mi mai ieşi în cale, spunîndu-mi că e mai bine să nu te mai văd.

Suspină, dar de data asta suspinul ei nu era un suspin al tristeţii, ci al uşurării.

Janko zîmbi. Şi fiindcă trupul ei se afla acum în strînsoarea braţelor sale, nu se putu stăpîni să nu-i spună :

— Nici nu mi-am închipuit că ai sînii atît de frumoşi. Uite şi tu...

Pe moment Mariana înmărmuri. Pe urmă însă, mişcările îi deveniră şi mai gingaşe, iar trupul ei se lipi şi mai mult de trupul lui.

— Ca fată mi-a fost întotdeauna ruşine cu ei.

O strînse din nou, cu putere.

— Au, mă înăbuşi, dă-mi drumul ! îi spuse cu glas rugător.

Pe neaşteptate însă o copleşi dorinţa nestăvilită de a fi cît mai aproape de el.

Şi se ridică repede în capul oaselor.

O privea pe întuneric. Îi urmărea braţele şi auzea un foşnet tulburător. Mariana îşi scoase cămaşa şi bezna se lumină deodată de strălucirea mată a trupului ei. Apoi se ghemui din nou lîngă el, cu o mişcare plină de generozitate feminină. Mîinile lui rătăceau dezmierdătoare pe trupul ei supus ; acum nu i se mai împotrivea, era duioasă şi blîndă. Totul între ei se schimbase ca prin farmec. Toată amărăciunea, durerea, încordarea ce stăruiseră pînă atunci în sufletul ei se risipiră din ea ca din senin, de parcă şi-ar fi aparţinut unul altuia de cînd lumea...

— Janko, murmură ea încet şi se întoarse spre el.

Apoi, cu o voce scăzută, ţîşnită din adîncul sufletului, îi povesti multă vreme despre copilăria ei, despre părinţi, despre Miška. Cuvintele alunecau din ea cu uşurinţă, iar el le asculta tăcut şi, în mirosul ameţitor al trupurilor lor răscolite de dragoste, simţea că Mariana i se dăruia toată. I se părea alta, mai apropiată şi mult mai frumoasă.

Amuţiră.

Pe neaşteptate o pufni rîsul, şi rîsul ei, deşi înăbuşit, trăda o veselie fără margini.

Se crăpa de ziuă cînd Mariana îşi aţinti privirea spre fereastră. Îşi mai lipi o dată trupul fierbinte de pieptul lui păros şi sări iute din pat.

— Scoală. E timpul să pleci, Janko.

Se răsuci într-o parte şi îşi întinse oasele mulţumit.

Se uita la mişcările ei însufleţite de puterea bucuriei, o vedea umblînd desculţă printr-o odaie pe care n-o cunoştea. Dar picioarele ei luminau uşor întunericul şi, încet-încet, în preajma Marianei toate lucrurile prindeau contur — masa, scaunele, laviţa, scrinul scund şi cuptorul i se păreau acum familiare şi plăcute, de parcă le-ar fi cunoscut de-o veşnicie.

Se aşeză lîngă el, pe marginea patului.

— Trebuie să pleci, Janko, îl rugă suspinînd. Eu mai rămîn, e prea devreme ca să mă întorc.

O cuprinse de mijloc.

În cele din urmă însă, coborî din pat şi se îmbrăcă.

În prag se îmbrăţişară pătimaş, fără să-şi spună o vorbă.

— O să vin să te iau, Mariano, spuse el într-un tîrziu, cu vocea răguşită. O să mergeţi cu mine, şi tu şi Miška.

O privi îndelung şi ea simţi deodată o apăsare grea cotropindu-i trupul şi braţele ; şi totuşi zîmbi.

Ieşi prin curticică, în drumul din spatele casei şi îşi învîrti privirea în jur. Departe pe cer mijeau primele luciri ale zorilor. Prin tufişuri îşi strecura răsuflarea o adiere slabă de vînt, iar de undeva de aproape, din spatele gospodăriei lui Šuchter, se iscă un lătrat de cîine.

Îl copleşi deodată un dor nemărginit. Simţea din nou aproape trupul Marianei, atingerea ei fierbinte şi catifelată. Dar nu în clipele încrîncenate ale iubirii trupeşti, ci în clipele de tandreţe, cînd se lipea de el cu duioşie, cuibărindu-se toată în braţele lui. Şi cu o ascuţime de o claritate aproape dureroasă, îşi dădu seama, pe neaşteptate, că sunetul cel mai frumos de pe lume e bătaia inimii din pieptul fiinţei iubite.

Se întoarse.

Mariana sta în pragul casei.

Văzînd-o, dorința aceea cotropitoare se mistui în el ca prin farmec și, în ciuda faptului că nu dormise toată noaptea, se simțea plin de forță și prospețime, și un puternic val de adîncă bucurie îi învălui sufletul.

Mariana sta sprijinită de canatul ușii și se uita în urma lui. Departe, în suflarea jilavă a văzduhului, se încrețeau roșietic zările înspumate. Noaptea se risipea. Peste luciul ierbii zburda o adiere plăpîndă avînd darul să învioreze obrajii. Totul în jur era pătruns de mirosul proaspăt al unei dimineți încîntătoare.

„Ce poftă de viață poate avea omul"... își spuse în sinea ei, uitîndu-se după el cu recunoștință și devotament.

Janko se opri și își aruncă privirea înapoi. Mariana îi flutură din mîini.

Și din nou se așternu o liniște adîncă.

După un timp însă, fără voia lui, Janko călcă peste o bucată de tablă aruncată în drum, și în clipa aceea Mariana se cutremură. La auzul acestui zgomot nesuferit, se dezmetici de-a binelea și, într-o fracțiune de secundă realiză că lipsise toată noaptea, iar Miška speriat de singurătatea lui ar fi putut s-o strige...

Se dezlipi de ușă și se duse repede în grajd, deși era încă mult prea devreme pentru muls.

(13)

PRIN SAT ÎNCEPURĂ SĂ SE RĂSpîndească zvonurile.

La amiază, căruțașul Šuchter vorbise cu vecina Krajnaková care aștepta în stație autobuzul. Se ducea la oraș la botezul nepotului. În seara aceleiași zile Mariana venise să deretice, să hrănească și să mulgă vaca și, nu mult timp după aceea l-a zărit pe Janko Turok intrînd în casa Krajnacilor. Din clipa aceea Šuchter nu s-a mai clintit de la fereastră, unde a stat și a fumat țigară după țigară ; pînă la zece n-a văzut pe nimeni să iasă din casa vecinilor. Și-a dat seama de toate astea abia a doua zi cînd i s-au limpezit mai bine gîndurile. În timp ce trecea cu căruța prin piața satului și caii s-au speriat de tractorul lui Janko, care cobora spre curtea cooperativei, i-a venit în minte că

nu de mult îi văzuse pe amîndoi în pădure. Atunci şi-a zis că Janko dregea maşina, şi l-a mai şi luat vesel peste picior, întrebîndu-l dacă nu vrea să-l remorcheze. De data asta însă a fluierat, spunîndu-şi în sinea lui : Va să zică aşa stau lucrurile !

Seara i-a deşertat nevestii tot sacul cu noutăţi.

Šuchterova îşi cunoştea bine bărbatul ; şi, ascultîndu-i flecărerile despre Mariana şi Janko, a dat din mînă plictisită. A doua zi însă, a întîlnit-o în piaţa satului pe bătrîna Radvaková, şi deodată a început s-o rîcîie ceva. A mers cu ea o bucată de drum, i-a vorbit de una, de alta, de starea vremii, apoi aşa, ca într-o doară, a întrebat-o dacă feciorul ei fusese peste noapte acasă. Aflînd că nu, că Michal era plecat la Rozsochatý ca să repare îngrăditurile şi adăposturile pentru vite, şi-a luat repede rămas bun de la ea.

Radvakovei i s-a părut ciudată întrebarea Šuchterovei în legătură cu feciorul ei, de munca lui la coliba de pe Rozsochatý aflase şi ea întîmplător, de la Jurai Tîrpak care venise să-l ia să meargă la lucru împreună. Dar treaba asta i-a ieşit cu totul din cap.

Pe la amiază şi-a adus aminte că nu mai avea în casă nici un pic de zahăr şi s-a repezit pînă la băcănie. Nici nu apucase bine să intre în dugheană şi vecina Štofová a amuţit ca din senin ; după cîteva clipe de tăcere a auzit-o spunînd în gura mare, cu ochii ţintă la vînzătoare :

— Ei da, frumoase timpuri am mai ajuns să trăim. Şi toate astea ni se trag numai de la afurisita asta de cooperativă. Da, da... Cînd s-a mai pomenit în satul nostru aşa ceva ?...

Radvaková îşi ascuţi urechile.

— Da' ce s-a întîmplat ?... Şi în aceeaşi clipă înţelese că era mai bine dacă tăcea.

Štofová începu cu voce tărăgănată.

— Ce să se întîmple, nimic. Despre Janko al lui Turok se tot vorbeşte ceva, că s-ar ţine de capul unei femei măritate. N-ai auzit nimic ?

Şi, rostind aceste cuvinte, se uită în ochii Radvakovei cu atîta aroganţă, încît bătrîna pricepu numaidecît despre ce-i vorba. Dimineaţa Šuchterova o întrebase dacă Michal

a dormit ieri seara acasă. În urmă cu cîteva zile, Janko Turok o adusese pe Mariana de la oraş cu tractorul.

Ieşi grăbită din prăvălie şi, aprinsă toată, porni glonţ spre casă. Pe drum se minună singură de prostia ei. Cum de nu dibuise mai de mult întreaga poveste ? ! ? Crezuse că Mariana şi-a luat nasul la purtare numai pentru că urmau să se mute la casa lor... Şi cînd colo !... Îşi dădu cu palma peste frunte. Se simţi de parcă ar fi lovit-o cineva cu maiul în moalele capului. „Ce mai, sînt proastă de dau în gropi", gîndi dînsa.

Păi, de... Dar lasă, nu-i nimic, îţi arăt eu ţie cine sînt, îşi spuse rînjind şi abia aştepta să dea ochii cu Michal.

Era acasă. Se întorsese de la muncă şi tocmai prînzuiau. Îl chemă, dar Michal, flămînd, îi strigă să aibă răbdare că vine îndată ce termină de mîncat. Bătrînul nu era acasă. Poftim, acum şi-a găsit şi el să umble creanga prin sat !...

Pînă să isprăvească Michal masa, bătrîna crezu că-i plesneşte capul de ciudă şi îşi blestemă feciorul de mama focului. Da, a făcut-o de rîsul lumii, fiindcă nu-i în stare să pună piciorul în prag şi să fie stăpîn în casa lui. Umblă ca orbetele în timp ce nevastă-sa se curvăsăreşte ! Şi cu cine ? ! ? Cu feciorul ciobanului comunal !...

— Uf, Michal ! izbucni bătrîna cu voce tare.

De mult se săturase ea pînă în gît de Mariana lui ; numai din pricina ei a fost urîcioasă cu Michal ; pentru că le-a adus „podoaba" în casă, împotriva voinţei lor, în timp ce ei, bătrînii, plănuiseră altceva pentru el. Da, da, de atunci încă i-a făcut feciorul lor de rîsul lumii, de parcă ar fi încetat să mai fie un adevărat Radvak. Dar nu-i nimic, acum a sosit momentul să-i înveţe minte pe amîndoi.

În sfîrşit, după ce se ridică sătul de la masă, Michal intră la maică-sa în odaie.

— De mîncare ţi-a mai dat ? îl luă repede bătrîna.

Se uită la ea supărat încruntîndu-şi sprîncenele. Acum îi părea bine că nu s-a dus atunci cînd l-a strigat. N-are decît să aştepte dacă vrea ceva de la el.

— De ce m-ai chemat ? Pesemne că v-aţi luat iar la harţă... Pe mine să mă lăsaţi amîndouă în plata Domnului. Ce vreţi de capul meu ? În casa asta nu mai găseşte omul

niciodată un pic de liniște, ca să-i tihnească. Mereu e cîte ceva... păi...

Radvaková își împinse bărbia înainte și fața i se zbîrci toată.

— Prostule, îi pufni drept în obraz ; mai uită-te și tu nițel în jurul tău și ai să vezi cine-ți ia liniștea. Eu nu ți-o iau, ți-o ia în schimb iubita ta Mariana. Se curvăsărește cu Janko Turok, și tu stai ca un papă-lapte. Ce să zic, frumos ai ajuns ! Dacă vrei liniște, răfuiește-te cu ea. Tîrfa dracului ! scuipă bătrîna în scîrbă.

Auzind-o pe maică-sa, Michal înlemni și fălcile i se umflară de uimire.

— Cuuum ? Ce... ce tot îndrugi ?

— N-ai auzit ? N-ai auzit nimic ? Nu știi nimic ?

Se așeză pe laviță, abia trăgîndu-și răsuflarea. Un timp rămase țeapăn, cu mîinile atîrnate de-a lungul trupului. Se vedea limpede că se frămînta, căutînd o ideie de care să se agațe.

— Acum stai și caști gura ca un nătîng. Îi faci casă nouă, te spetești muncind pentru ea tocmai la mama dracului, și în vremea asta ticăloasa se înhăitează cu altul. Nu degeaba ți-am spus noi atunci să n-o iei. Dar tu n-ai vrut să asculți...

Între timp Michal se dezmetici un pic.

— Cu Turok ? întrebă greoi.

— Doar nu ți-oi fi închipuind că de dragul tău înflorește ? Nu te-ai uitat la ea ? Pînă și nările îi freamătă de dragoste. N-ai băgat de seamă nimic ? N-ai auzit nimic ? În halul ăsta ai orbit și ai asurzit ?

Michal observase că în ultima vreme Mariana se schimbase. Iar pe Janko de mult nu-l mai putea suferi. Din clipa în care Turok s-a întors în sat ca tractorist, s-a cuibărit între ei o încordare nemărturisită și lațul vrăjmășiei s-a strîns tot mai mult. Și-a spus, însă, că toate astea se întîmplă numai din cauza cooperativei. Dar... să fie oare adevărat că Mariana ?...

Bătrîna Radvaková îl privea cu o poftă de fiară flămîndă. Pe gîtlejul ei întins, mărul lui Adam juca neastîmpărat.

— Așa-ți trebuie prostule, dacă n-ai ținut-o din scurt. Ai răsfățat-o. Al meu m-ar fi ucis dacă aș fi strecurat o

singură uitătură în altă parte. Da, da, m-ar fi călcat în picioare pînă mi-aș fi dat și sufletul din mine. Și tu... tu ai ajuns de rîsul și batjocura satului... Tu, și noi pe lîngă tine. Trebuia s-o fi văzut pe Štofová cînd îmi povestea toate astea ! Și de vină e numai Mariana ta. Bărbatul e bărbat, se aprinde, nu știe cînd și cum... Parcă tu ai fost altfel... Dar muierea...

Lui Michal i se încleștară pumnii și tot sîngele îi zvîcni în cap. Își aminti de cele întîmplate ieri.

Cînd s-a întors de la colibă, s-a abătut un pic pe la cîrciumă să bea o bere. Văzîndu-l, bărbații, adunați la o masă în jurul lui Šuchter, au început să șușotească. La un moment dat, căruțașul a pufnit în rîs.

— Ei, n-o fi iubit-o nici el cum trebuie ; ce să-i faci, așa merg treburile pe lumea asta, fraților : calul nu-l saturi cu țesala, aluatul nu-l frămînți cu tînjala, iar femeia n-o iubești cu priveala...

Oamenii au chicotit.

Pe urmă Šuchter s-a ridicat în picioare :

— Hei, Michal, nu vii să bei cu noi ? Fac cinste, i-a spus, și în ochii lui scăpărau scîntei.

Michal era obosit ; își băuse berea și tocmai se pregătea să plece. Suchter s-a apropiat de el, amețit de băutură ; rachiul avusese darul să stîrnească în el îndîrjirea :

— Stai, Michal, să-ți spun ceva...

Și a început să rînjească. Bărbații, cu pumnii lăsați pe masa udă, rîdeau înfundat. În clipa aceea s-a sculat de pe scaun vecinul Štofa și l-a prins de mînecă pe căruțaș.

— Astîmpără-te, Vasie, acum nu-i momentul...

— Cum adică nu-i momentul ? N-ai chef să ne veselim ? Ți-a pierit curajul ? Mie nu mi-e frică de nimeni, a strigat Šuchter cu trufie și scuturîndu-și capul vijelios, de-i căzu părul pe frunte, se întoarse spre Michal :

— Ei, Mariană, Mariană,
femeie înșelătoare
cîte știi tu nană
alta știe oare ?...

Glasul lui răsuna batjocoritor în tot localul.

Abia acum pricepu Michal unde băteau ieri oamenii din cîrciumă.

Va să zică așa, au rîs pe seama lui, că nu mai e în stare să-și iubească nevasta. Și-au bătut joc tocmai de el care în anii tinereții băga spaima în toți, ori de cîte ori se întîmpla să se încaiere cu vreunul la cîte o petrecere. Să fi uitat ei oare toate astea ? Ei, fir-ar să fie... Dar nu-i nimic, le va arăta el dacă știe sau nu să fie stăpîn în casa lui. Au rîs de el, pentru că Mariana îl înșeală...

Și deodată totul i se limpezi. Va să zică așa, de aceea zace dumneaei în pat ca o bucată de lemn, de aceea se ferește cînd are poftă de ea... Păi, da, e cu gîndul la Janko Turok...

Va să zică așa...

Fierbea de mînie și o furie năprasnică i se rostogolea prin vine, zăpăcindu-i mințile. Toate lucrurile din odaie se învolburau acum în ochii lui. Se ridică de pe laviță clătinîndu-se ; se sprijini o clipă de ușorul ușii, apoi o zbughi afară.

— Păi, stai, că-ți arăt eu ție, se avîntă el cu vorba, de parcă ar fi mînuit o secure.

Văzîndu-i ochii injectați, bătrîna Radvaková se dezmetici ca prin farmec și se făcu galbenă la față. Se repezi la el și-l apucă de mînecă :

— Pentru numele lui Dumnezeu... ai grijă, Michal, vezi ce faci...

Se smulse din mîna ei și se năpusti în odăița lor ca o furtună.

Între timp însă Mariana plecase la cîmp.

Zbătîndu-se între ura împotriva Marianei și spaima ca nu cumva feciorul ei să săvîrșească vreun act necugetat, bătrîna Radvaková răsuflă aproape ușurată.

Michal rămase un timp pe loc ; în creierul lui amețit de vîrtejul mîniei, clocoteau, odată cu sîngele, cuvinte din cele mai aprige : „păi, stai că-ți arăt eu ție, tîrfo, îți arăt eu ce sînt în stare !"

Pe urmă își aduse aminte de Janko Turok și, cum erau ceasurile amiezii, își spuse în sinea lui că tractoriștii iau prînzul în cîrciuma satului. Fălcile slăbiră din încleștarea încrîncenată și gura i se deschise :

— Fir-ai tu să fii de jigodie...

Și o rupse la fugă.

— Michal ! strigă bătrîna în urma lui şi bărbia începu să-i tremure de emoţie. Of, Doamne, numai de-ar şti ce face, murmură pentru ea, îngrozită. Şi de i-ar da Dumnezeu minte s-o gonească pe tîrfă din casa noastră...

*

Cam pe la trei după-amiază preşedintele Kapsal sosi pe cîmp în goana mare, aducînd vestea că Michal Radvak şi Janko Turok s-au luat la harţă în cîrciumă şi s-au bătut. Michal l-a înjunghiat pe Janko cu cuţitul, iar Janko i-a spart lui Michal capul cu un scaun. Amîndoi au fost transportaţi la spital de băieţii de la SMT.

Din clipa în care îl zărise pe Kapsal alergînd cu sufletul la gură, Marianei începuse să-i bată inima de frică. Pe urmă îi zvîcniră buzele şi apăsîndu-şi de ele mîinile împreunate strecură printre degete un suspin înăbuşit :

— Janko !...

Umerii şi sînii îi zvîcneau de groază, tremura toată şi simţea că se prăbuşeşte. Kapsal se apropie de ea, şi apucînd-o de umeri îi spuse :

— Hai, linişteşte-te. Ce să-i faci... aşa-s bărbaţii, se mai încaieră. S-au bătut, o să se împace şi iar o să fie bine, ai să vezi...

Cu ochii înspăimîntaţi, se desprinse din mîinile lui, făcu cîţiva paşi ca şi cînd ar fi vrut s-o rupă la fugă spre sat, dar pe urmă îşi dădu seama că totul ar fi fost în zadar.

Se uitau la ea cu ochii holbaţi şi nimeni nu îndrăznea să-i adreseze o vorbă.

— Hai, Mariano, să mergem, auzi, în sfîrşit, glasul Julkăi Baráníková.

Dar Mariana se şi întorsese şi gonea singură spre sat.

„Ce s-o fi întîmplat ?“ îşi spunea într-una în sinea ei.

O cuprinseră remuşcările spunîndu-şi cu teamă că toată povestea s-a întîmplat din pricina ei. Pentru ea, Michal l-a înjunghiat pe Janko ! Ah, Doamne, ce-am făcut ! Ce-am făcut !

Alerga, fără să ştie de ce, spre casă. Ca şi cînd ar mai fi fost cu putinţă să îndrepte ceva. Cine ştie, poate nu mai voia să se arate în ochii lumii, sau pur şi simplu dorea să fie singură.

În tindă, o întîmpină mama lui Michal care se năpusti asupra ei :

— Tu ești vinovată de toată nenorocirea, cățea nerușinată !... Ibovnic ți-a trebuit, lepădătură ! Dar lasă că te învață el minte Michal cînd s-o întoarce. O să-ți rupă picioarele... ștoarfă ! Și începu s-o lovească fără încetare cu mîinile ei bătrîne și uscative.

Mariana o împinse într-o parte și se strecură în cămăruța ei. Abia acolo i se muiară genunchii și, lăsîndu-se pe laviță, amorți de parcă ar fi stors cineva sufletul din ea.

Radvaková izbea cu pumnii în ușa încuiată cu zăvorul.

— Cățea destrăbălată ! !

Dar Mariana n-o mai auzea. Devenise deodată nătîngă, iar sufletul îi ardea de rușine și părere de rău.

Nu deschise nici mai tîrziu, după un ceas, cînd altcineva bătu la ușă. Abia în clipa în care îl recunoscu pe Miška foindu-se prin tindă se duse să deschidă.

Băiatul se furișă pe lîngă ea tăcut și plin de sfială. Atunci Mariana băgă de seamă că prin preajma ferestrei mișuna o mulțime de oameni, iar o droaie de copii ce se adunaseră afară fluierau de zor, strigîndu-l pe Miška să iasă.

— Rămîi cu mine Miška, nu-i așa ? Nu mi-e bine, îi șopti în păr, strîngîndu-l cu putere la pieptul ei.

— Se aude că l-au luat pe tata și l-au dus.

Mariana înmărmuri :

— Știi doar că nu de mult a mai fost plecat, rosti cu vocea stinsă, după un scurt răgaz de gîndire.

De afară răzbăteau glasuri. Se lăsase înserarea, oamenii se întorceau de la cîmp și vorbăria lor nu mai contenea, făcînd să freamăte tot satul.

— Mariano ! răsună deodată un strigăt din spatele ușii. Mama !

De cînd nu mai dăduse ea pe aici, în casa Radvakilor ! ? ! Nici măcar atunci cînd s-a îmbolnăvit băiatul n-a venit.

Cu inima ușurată de o povară grea, o lăsă să intre.

— Ce s-a întîmplat, Mariano, pentru numele lui Dumnezeu ?

Fusese la Tereza, și la înapoiere aflase noutatea în autobuz.

— Spune, nu-i așa că nu-i adevărat tot ce se vorbește pe seama ta și a lui Janko Turok ?! Spune...

Mariana își întoarse încet fața descompusă cu ochii roșiți de plîns, apoi murmură în șoaptă spre chipul pe care se putea citi nerăbdarea :

— E adevărat, mamă.

Bătrîna făcu un pas înapoi și își acoperi ochii cu palmele.

— Vai, pentru ce te-o fi pedepsit Dumnezeu atît de crunt ? ! ?

Vorbea anevoie, cu vocea întretăiată, de parcă i-ar fi înțepenit limba :

— De cîtă vreme n-ai mai fost la biserică ?... Păcătuiești înaintea lui Dumnezeu, căci în fața Atotputernicului bărbatul tău e Michal. Du-te de te pocăiește și lasă-l pe Janko în plata Domnului. Uite unde te-a adus !

Văzînd că Mariana tace, se apropie de ea și, fără să țină seama de prezența copilului, care ședea pe laviță cu ochii holbați de uimire, o apucă de umeri și o scuturâ zdravăn :

— Vino-ți în fire, zăpăcito. Ce-i cu tine, ai înnebunit ? Dezmeticește-te ! Dacă, ferească sfîntul, Michal te-ar lăsa acum, ai pierde casa și numai tu știi cît te-ai spetit muncind la ea. Și băiatul l-ai pierde, da, pe Miška ți l-ar lua, fiindcă vinovatul ești tu. Și pe urmă ce te faci ? se tînguî bătrîna agățîndu-și privirea de ochii tremurători și deznădăjduiți ai fiicei sale.

Cînd o auzi vorbind de Miška, Mariana se făcu albă ca varul ; își mușcă buzele și pe obrajii palizi începură să-i joace pete de roșeață. Nu era în stare să scoată o vorbă.

Între timp însă, mîhnirea sporea în sufletul bătrînei.

Atît de rău a ajuns fata ei, încît s-o facă de rîsul satului ! ? ! Își face de cap cu un bărbat străin și pe urmă nici nu mai știe care-i datoria ei de nevastă ?

— Te duci la Michal și-i ceri iertare, m-auzi ? se răsti la ea. Știu bine ce fel de om e, dar oare nu el te-a hrănit și te-a îndestulat cu de toate ? Pînă și casă ți-a clădit, și-o să scăpați și de vrăjitoarea de maică-sa... Ce mai vrei ? Îți închipui că ești singură pe lume ? Cine mai trăiește așa ? Parcă n-ai avea ochi și n-ai vedea cîte se petrec în satul ăsta.

Aștepta cu nerăbdare momentul în care Mariana avea să-i înțeleagă grijile și teama, ca să-și dea seama că se

făcuse vinovată de o faptă grea. Mintea ei nu putea să priceapă așa ceva. Cît de rău ar trăi oamenii între ei, trebuie să trăiască împreună, și dacă se abate vreun necaz asupra lor, asta înseamnă că Dumnezeu ori îi pune la încercare, ori îi lovește cu pedeapsa lui.

— Gîndește-te măcar la băiatul tău, la Miška. Să n-ai tu oare nici un pic de rușine în sufletul tău ; ce fel de mamă ești ? Și izbucni într-un plîns sfîșietor, cu lacrimi grele : Te-ai dus cu el de bună voie, Dumnezeu v-a dat binecuvîntarea, iar acum tu îl trădezi pe Michal, așa cum l-a vîndut Iuda pe Hristos.

— Ah, Doamne, oftă Mariana, înăbușindu-și plînsul.

Se uita la lacrimile mamei ; întotdeauna au înduioșat-o, dar cuvintele ei despre vinovăție n-avură darul s-o convingă, ci, dimpotrivă, să-i apese și să-i îndurereze și mai mult inima ei zbuciumată. Nu, n-are dreptate, viața totuși s-a schimbat, vede doar în jurul ei că încetul cu încetul toate se îndreaptă. Își întoarse fața plînsă către maică-sa și-i spuse cu glas rugător :

— Lasă-mă măicuță. Te rog. Vreau să fiu singură. Dumneata nu vezi în ce hal sînt ?... Și Miška trebuie să se culce.

Mama sări ca friptă :

— Va să zică așa ? Mă gonești ? Vrei să fi singură ? Singură trebuia să rămîi atunci cînd a dat Turok buzna peste tine... Doamne, Dumnezeule, ce mi-e dat mie să trăiesc ! Cu ce te-a zăpăcit vagabondul ăsta blestemat, cu ce ? Trăsni-l-ar Dumnezeu să-l trăsnească !... Și eu care am crezut întotdeauna că e un om cumsecade. Ptiu ! scuipă bătrîna în scîrbă.

— Du-te, mămico, du-te... o îndemnă Mariana tremurînd din tot corpul ; și nu judeca pe nimeni, dacă nu știi despre ce-i vorba.

— Tîrîo ! strigă bătrîna, amenințînd-o cu pumnul, și, ieșind repede în tindă, trînti ușa în urma ei.

Mariana se trezi însingurată.

Și din nou i se învolburară în minte gînduri dureroase. Dacă însăși mama ei o judecă astfel, de parcă n-ar cunoaște-o și n-ar ști ce viață a dus alături de Michal, atunci cum s-o înțeleagă ceilalți ?

Se repezi la Miška şi-l strînse la pieptul ei cu putere, mai-mai să-l sufoce ; umerii începură să-i tremure şi capul îi căzu pe plapumă ca o floare secerată. Şi, deodată, în braţele copilului, izbucni într-un plîns prelung şi liniştitor.

*

A doua zi rămase toată dimineaţa acasă.

Mama nu mai veni, în schimb pe la unu îşi făcu apariţia în cămăruţa ei preşedintele Kapsal.

Se aşeză descumpănit, şi un timp îşi frecă bărbia, îngîndurat ; în cele din urmă oftă, vărsîndu-şi parcă năduful şi începu :

— Ah, Mariano, Mariano...

Îi citea pe faţă durerea şi suferinţa şi-i părea rău de ea. Cunoaşte viaţa, şi, vorba ceea, nici el nu-i uşă de biserică... Şi totuşi pe Janko Turok are necaz. Auzi dumneata, în sat se mai dă încă bătălia pentru biruinţa cooperativei, jumătate din sat mai stă şi-acum deoparte, şi el, tractorist fruntaş, îi bagă într-o asemenea belea ! Štofová răspîndeşte acum prin tot satul că pînă şi femeile vor deveni un bun al cooperativei, căci, vorba ceea, la ei totul e „vsio rovno“ ![1] Ah, afurisitul ăsta de Janko ! Cel puţin să fi fost cu ochii în patru, dacă a vrut să iasă cu Mariana „la păscut“. Aşa fel, încît nimeni să nu ştie şi nimeni să nu bage de seamă...

— Ascultă, Mariana, reluă după un timp de frămîntare ; cum să-ţi spun, Michal e, ca să zic aşa, un Radvak, asta ştii tu mai bine ca oricare dintre noi. Nu e vina lui că e aşa cum e, toţi avem cîte un beteşug, iar pe Radvaki i-ai ştiut dintotdeauna cum au fost. Dar Michal e un om vrednic, ce-i al lui e al lui, asta trebuie să recunoşti, Mariano. Spune şi tu, pînă să vă fi apucat voi de clădit, cine din cooperativă a avut mai multe zile muncă decît el ? Nimeni. Ce-i drept nu-i păcat...

Vorbea molcom, cu o voce groasă, neobişnuit de caldă, străduindu-se să-i aducă Marianei un pic de alinare.

Aseară, direct de la ea, mama Marianei fugise într-un suflet la el, şi astfel preşedintele ştia exact despre ce-i vorba ; căci pînă noaptea tîrziu a stat cu bătrîna

[1] O apă şi-un pămînt (rus.)

de s-a sfătuit. De aceea a ţinut acum să-i amintească Marianei că a ştiut cu cine s-a luat, că Michal e un bărbat harnic şi isteţ şi aşa mai departe. Şi de casă i-a pomenit. Dar asta nu era încă totul şi nici principalul motiv pentru care preşedintele venise la ea. În sat şi în cooperativă e nevoie de linişte ; cu cît se va înstăpîni mai repede, cu atît mai bine. Pentru asta însă, Janko Turok trebuie să plece la mama dracului, chiar dacă el, Kapsal, cinstit vorbind, n-ar fi în stare să vină niciodată cu o asemenea propunere. Păcat, Janko e un băiat vrednic şi priceput şi satul o să-i ducă lipsa. Dar preşedintele s-a lăsat înduplecat de lacrimile bătrînei Krajnaková, şi mai cu seamă, a trebuit să cedeze la presiunile sătenilor, indignaţi de purtarea Marianei.

Se uita la ea şi vedea cum îi zvîcneşte un colţ al gurii. Încurcat, îşi umezi buzele, apoi reluă :

— Toate se vor îndrepta, şi iar o să fie bine, ai să vezi... Eh, şi ce bucuroasă o să mai fii...

Acum nu-şi mai dezlipea ochii de pe chipul ei.

— Am fost azi-dimineaţă la centru şi le-am cerut să-l mute pe Janko la altă staţiune de maşini. Michal se va întoarce acasă. Zarva se va stinge şi totul o să fie iar cum a fost... Oftă din adînc, după care se grăbi să adauge : N-a mers chiar atît de uşor, dar pînă la urmă tot am izbutit. Au promis că-l mută la Pravrovecy. Iar Janko... mă înţelegi, e comunist şi va trebui să se supună... El ştie că familia nu poate fi destrămată, ci dimpotrivă trebuie întărită...

Aici, Kapsal tuşi să-şi dreagă glasul, aşteptînd răspunsul ei.

Mariana, ce-i drept, îl ascultase tot timpul dar, în mintea ei, cuvintele preşedintelui n-aveau decît un ecou tulbure. De undeva, de departe, fără să-şi de-a seama cum, pătrundea în ea conştiinţa că toată lumea se amestecă în viaţa ei, că toţi, pînă şi preşedintele cooperativei, ar vrea ca ea să rămînă cu Michal. Şi de Janko se „îngrijesc", fără ştirea lui ; vor să-l alunge din sat...

Toată noaptea nu închisese un ochi şi era năucă de cap. Un singur lucru deslușise mai bine din spusele lui

Kapsal şi i se furişase în suflet : acela că preşedintele fusese la oraş.

— Cum se simte... Janko ? îl întrebă cu voce gîtuită, fixîndu-l cu nişte ochi atît de înfioraţi şi totodată atît de înduioşători, încît preşedintele nu putu să-i suporte privirea şi îşi lăsă pleoapele în jos.

Era cu neputinţă să se izoleze de lume, să stea închisă în odăiţa ei şi să aştepte. Cu atît mai mult cu cît acasă n-avea astîmpăr. Dacă nu i-ar fi fost frică de mustrările şi ocările mamei, s-ar fi dus la ea.

După-amiază îl luă pe Miška şi ieşiră împreună la cîmp, Femeile din preajmă tăceau, cu privirea lăsată în pămînt. Numai Julka Barániková izbuti să intre în vorbă cu Mariana ; îi spuse însă doar atît cît trebuia să-i spună. În spatele ei, femeile şuşoteau şi se înţelegeau prin semne. Aşteptau s-o audă vorbind, dornice să afle ce avea de gînd să facă.

Spre seară, în timp ce se întorcea cu Miška de la cîmp, în drum îi răsări deodată casa lor cea nouă.

Se opri în loc, îşi frămîntă degetele aspre şi trudite, apoi le frecă de fusta moale. Cît a muncit ea aici, cît pămînt şi cîtă piatră a cărat, de cîte ori şi-a încovoiat spinarea şi cîtă sudoare a ţîşnit din trupul ei pînă s-o vadă ridicată !... Fiecare piatră, fiecare cărămidă avea în ea o părticică din munca ei, o părticică din speranţele ei. Şi toate astea să se ducă pe apă ? Iar Miška... da, într-o bună zi, căsuţa asta ar trebui să fie a lui !

Lăsă capul în jos ; o povară apăsătoare îi strivea sufletul. Din nou, ca de atîtea ori în visele ei, i se deschise în faţă odaia mare, luminoasă şi curată, fără vatră, cu sobă şi maşina de gătit nou-nouţă ; apoi văzu grădina din jurul casei, o grădină frumoasă cu trandafiri, cu tufe de coacăză şi meri tineri în floare... Pe urmă, însă, îl văzu şi pe Michal... Şi în clipa aceea, cu o limpezime dureroasă, i se înfăţişă, pe deasupra casei, viaţa care o aştepta, dacă avea să rămînă cu el. Viitorul îi rînjea, arătîndu-şi colţii de lup.

„Nu, aşa nu mai pot trăi, mămico, îşi spuse în sinea ei. Trebuie să mă înţelegi".

Pe șosea, oamenii întorceau capul după ei, iar pe la porțile caselor se auzeau șușoteli.

Străbătu satul repede, cu capul plecat, fără să-i scape totuși privirea batjocoritoare cu care vecina Štofová o însoți pînă în prag. Iar acolo, din odaia alăturată o întîmpină un val de ocări : — Uite-o, vine acasă, cățeaua !

N-apucă însă să intre în odăiță, cînd mătușa Tkáčová îi aținu calea, spunîndu-i că preotul îi trimite vorbă să vină la el.

Mariana nu se duse.

— Ce s-a întîmplat cu ea ? Unde s-a mai pomenit vreodată să nu te duci la popa, atunci cînd el însuși te cheamă ! ?

Se așeză pe laviță, avea iar picioarele înțepenite. Tot timpul s-a prefăcut, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, dar numai ea știe ce-a fost în sufletul ei. Acum avea senzația că-i plesnește capul și inima sta să-i pocnească. Cu toată lumea stă de vorbă, cu toți se lua la harță și se răfuia în gînd. Cu mama, cu bătrîna Radvaková, cu președintele Kapsal, cu popa. La urma urmei ce vor de la ea ?

— Nu mîncăm ceva ? întrebă Miška.

Se ridică și-i pregăti brînză de vaci cu sare și pîine. Ea, mai mult nu mînca ; n-avea poftă.

— Mănîncă și tu, o îndemnă copilul ; înghițea dumicatul și se uita la ea descumpănit.

Era înfricoșat, știa doar atît că aici s-a petrecut un lucru neobișnuit, că tata a plecat, iar pe mama o doare ceva ; că bunica a țipat la ea și a ocărît-o din pricina tractoristului care l-a plimbat de cîteva ori cu tractorul. Nu pricepea nimic. Cînd o vedea însă pe maică-sa îi venea să plîngă și voia s-o aibă lîngă el, cît mai aproape.

O trase în pat, o strînse cu încrîncenare la pieptul lui și îi ascultă răsuflarea pînă cînd, istovit de atîta tulburare, ațipi adîncindu-se într-un somn zbuciumat.

Mariana nu dormi toată noaptea. Creierul ei era într-o veșnică frămîntare.

La urma urmei ce mai vor de la ea ? N-a făcut oare în acești zece ani tot ce i-a stat în puteri ? Zece ani s-a lăsat călcată în picioare. Și cum ! Iar oamenii ce spun ? Să fie smerită, ca și cînd ei ar trebui să conviețuiască

mai departe cu Michal şi nu ea ; ca şi cînd omul ar fi dator să-şi trăiască pînă la moarte purgatoriul pe care şi l-a pregătit la vîrsta fragedă de optsprezece ani, atunci cînd nu ştia nimic despre viaţă. Of, Doamne, cine are dreptul s-o silească să meargă toată viaţa pe urmele ei greşite şi ale aceluia pe care nu-l iubeşte, dar în preajma căruia e obligată să rămînă în chip de soţie ? Cine are dreptul s-o silească să-şi calce în picioare mîndria şi demnitatea ? Cine are dreptul s-o silească să-şi continue viaţa în minciună ?

Nu, nu vrea să mai fie aşa cum a fost, nu vrea să se mai lase umilită şi chinuită, să trăiască fără nici un rost. De mult ar fi trebuit ea să rupă cu viaţa asta hidoasă. Acum însă ştie ce vrea, îşi dă seama că mai poate aştepta ceva de la viaţă şi de la ea însăşi. Mai e încă timp ! Iar Miška ? Miška e al ei. Numai al ei ! Şi nu-l dă nimănui, pentru nimic în lume !...

Gîfîia, şi pe frunte îi ţîşneau broboane de sudoare.

— Eşti aici ? întrebă somnoros copilul, după ce frămîntă perna şi nu dădu de maică-sa.

— Aici sînt... îi răspunse în şoaptă, apoi îi murmură de aproape : Dormi, Miška, dormi...

În sfîrşit, spre dimineaţă, răpusă de oboseală, adormi şi ea. Cînd se trezi, un timp nu fu în stare să realizeze ce anume se petrece cu dînsa, dar în adîncul sufletului era parcă mai liniştită.

Ieşi la muncă şi din nou îşi luă copilul. Pe cîmp, atmosfera era aceeaşi, poate mai puţin încordată şi mai puţin agitată ca înainte cu o zi. În preajmă, femeile vorbeau acum şi despre alte lucruri.

La întoarcere, li se alătură Julka Barániková.

— N-ai nevoie de nimic, Mariano ? întrebă cu compasiune în glas.

O privi cu recunoştinţă pentru cuvintele ei calde, dar clătină din cap în semn că n-are nevoie.

Nici nu intră bine în casă, cînd maică-sa dădu buzna peste ea.

— Ei, te-ai dezmeticit, ţi-au venit minţile la cap ? o luă repede, ţintuind-o cu ochi sfredelitori. Hai, du-te la Michal !...

Mariana, cu un genunchi pe podea şi cu cleştele în mînă aţîţa focul în sobă. Se întoarse spre mama ei, o cercetă cîteva clipe cu atenţie, apoi mîinile îi alunecară de-a lungul trupului.

— Mă duc, rosti încet. Mă duc, măicuţă. Dar nu la Michal. La Janko mă duc...

Bătrîna se clătină, mîinile ei uscate şi vînoase se prinseră cu putere de masă, iar buzele începură să-i tremure, într-o muţenie deznădăjduită.

Lovitura asta era mai grea şi mai neaşteptată decît tăcerea fetei din ajun. Atunci a ieşit de aici cu picioarele grele ca plumbul, şi tot drumul s-a tîrît anevoie, de parcă ar fi mers la cimitir. Patru copii a născut, trei au şi părăsit cuibul părintesc, numai Mariana a rămas în sat. Şi tocmai ea, copilul cel mai drag, să-i arunce în spinarea încovoiată de bătrîneţe o ruşine atît de grea ? Vecinele au liniştit-o. O să treacă şi zarva asta, i-au spus ele. Dar ea se ascundea de pe acum de ochii satului. Se temea de oameni şi umbla tot timpul cu capul în jos. Ultima noapte a petrecut-o în plînsete şi văicăreli. Numai preşedintele Kapsal i-a adus un pic de alinare : Janko Turok va dispare din sat. Şi acum ?... Toate speranţele ei s-au spulberat.

Pentru numele lui Dumnezeu, cînd s-a mai pomenit în satul lor ca o femeie să vrea să-şi părăsească bărbatul şi să plece cu altul ! ? !

Nu-şi aminteşte să se fi întîmplat vreodată aşa ceva. Întotdeauna, de cînd e lumea lume, fiecare s-a împăcat cu ce i-a hărăzit atotputernicul. Ce ? Parcă ea a trăit pe roze la bărbatul ei ? De cînd a venit acasă cu mîna strivită de un copac ce se prăbuşise peste el în pădure făcîndu-l schilod pe viaţă, ea a fost de fapt aceea care i-a hrănit pe toţi ! Pe el şi pe cei patru copii. A muncit cu ziua, s-a ciondănit cu toată lumea pentru o bucată de pîine ; colac peste pupăză, bărbatul s-a mai apucat şi de băutură. Oamenii îl aduceau veşnic beat de la cîrciumă, într-o zi, a căzut în fîntînă şi s-a înecat. Grea cruce i-a pus Dumnezeu în spinare, dar niciodată n-a cîrtit împotriva lui. A îndurat şi loviturile beţivului căci, aşa se spune din străbuni, că bărbatul îşi bate nevasta. Chiar

în Sfînta Scriptură stă scris că femeia e datoare să se supună bărbatului. Iar Mariana trebuie să priceapă acest lucru !

— Te rog, izbuti în cele din urmă să murmure, în numele Atotputernicului, te rog să fii înțeleaptă și să-i ceri iertare lui Michal. Fii înțelegătoare, copila mea, așa ceva nu e cu putință. Unde s-a mai auzit să pleci așa, din senin, de la bărbatul cu care ai trăit atîtea mii de zile și nopți ? Se poate una ca asta ?

Își ațintise privirea pe fata ei și urmărea cu înfrigurare mișcarea buzelor, așteptînd să le audă murmurînd ceva. Privirea îi era numai rugăminte. Ah, zi de zi se va duce la biserică să se închine și să-i înalțe rugăciuni Domnului, numai s-o asculte și s-o scape de crucea grea a fetei rătăcite, de crucea cumplită a rușinii pe care o poartă în fața întregului sat.

Mariana se uită la chipul chinuit al mamei, dar ochii nu-i mai lăcrămau. Bătrîna întinse spre ea brațele sale uscățive ; în clipa aceea însă, Mariana înmărmuri.

Pe șosea, în dreptul casei lor se auzi un uruit de motor, care amuți pe neașteptate.

Toate simțurile se încordară în ea și un fior puternic, ca un curent electric, îi scutură tot corpul. Cine a venit ? îi fulgeră prin minte.

Michal ?

La gîndul acesta fruntea i se broboni de o sudoare rece, iar cămașa i se lipi de trupul nădușit.

Se repezi la fereastră și, deodată, își duse mîinile la tîmple.

În drum se oprise tractorul lui Janko, același tractor cu remorca goală în care nu de mult o adusese acasă de la oraș. În tindă se auzi deodată zgomot de pași.

O clipă rămase ca împietrită, și inima i-o luă razna.

Picioarele însă și le simți sprintene, scăpate parcă dintr-o menghine.

Tractoristul se ivi în prag.

— Janko ! murmură ea în șoaptă, fără să se clintească.

Janko își plimbă privirea prin odaie.

Zărind-o pe bătrînă, tresări, pe urmă însă îi spuse Marianei, zîmbind :

— Hai... pregăteşte-te, Mariano. Plecăm.

Bătrînei îi pieri graiul, în timp ce fiica ei se învioră ca prin farmec, eliberată parcă de o povară grea, Mariana începu să se agite prin odaie.

— Stai, te ajut şi eu, îi spuse Janko, atingîndu-i braţele cu gingăşie ; ieşi repede afară şi se întoarse cu o cutie mare, în care aşezară împreună lucrurile ei şi ale băiatului.

— Încotro ?... izbuti în cele din urmă să îngăime bătrîna, uitîndu-se cu disperare la fata ei, care ardea toată în flăcările unei bucurii tulburătoare.

Ce-o fi oare în sufletul ei ? I se părea acum o străină, o fiinţă nouă, necunoscută. Pe Janko nu-l lua în seamă, de parcă nici n-ar fi fost acolo. Ah, cîtă dreptate aveau oamenii din sat atunci cînd spuneau despre Janko Turok că e un antihrist, care şi-a pierdut la oraş credinţa. Măcar o dată pe an, înainte de Paşti, orice om de omenie din Olšava se duce la preot să se spovedească. Dar el, nimic ! Şi cu acest blestemat, cu acest om dispreţuit de Dumnezeu vrea să plece fata ei. Mii de blesteme să cadă pe capul lui !

— Încă nu ştiu, Janko ştie, îi răspunse Mariana, de parcă abia acum ar fi realizat că mama se afla cu ei în odaie.

— Deocamdată la Pravrovecy, se grăbi Janko s-o înştiinţeze. Azi-dimineaţă, după ce mi-au dat drumul din spital, m-am dus imediat la centru să-mi cer transferul în altă parte. M-am mirat şi eu cît de repede mi-au aprobat cererea...

La auzul acestor cuvinte, bătrîna păli şi ochii i se împăienjeniră.

— Cum de nu ţi-e frică de Dumnezeu, fata mea ? îi şopti drept în obraz.

Mariana terminase cu pregătirile. N-avea prea multe nici ea, nici Miška.

— De mulţi ani, mămico, n-am mai avut cugetul atît de curat şi atît de liniştit ca acum, îi răspunse îndreptîndu-se din şale.

— Nu de Dumnezeu trebuie să ne fie teamă, măicuță, ci de prostia și deșertăciunea omenească... Dar, de fapt, nici de astea nu e cazul să ne speriem, făcu Janko din mînă cu un aer de indiferență, și se grăbi să adauge : Ei, Miško, ce zici, plecăm băiete ?

Afară, în jurul tractorului se îmbulzea un grup de săteni și mereu dădeau buzna din toate părțile alți vecini și alte cîrduri de copii. Ochii oamenilor ardeau de emoție și curiozitate. Bătrîna Radvaková ieși în fața casei, strigînd în gura mare :

— O vedeți, tîrfa ? ! ? Cățeaua ! ! ! Acum se teme să n-o găsească Michal cînd s-o întoarce de la spital. N-are decît, să-și ia tălpășița, ticăloasa ! Dumnezeu o s-o pedepsească oricum...

— A pedepsit-o destul, cu cei zece ani pe care a trebuit să-i trăiască alături de Michal, îi curmă vorba Janko și se uită la ea scuturînd din cap.

Mariana sta dreaptă ca o lumînare, dar în sufletul ei era numai văpăi. Își încordă toate puterile, ca să rămînă calmă în ochii satului. Ah, de-ar pleca odată, să isprăvească o dată cu clipa asta chinuitoare !...

Pîlcul de oameni din preajma lor fremăta de indignare ; Mariana simțea privirile răutăcioase și înțepătoare ațintite asupra ei, auzea cuvintele grele, de osîndă, împletindu-se cu murmurul dușmănos al mulțimii.

— O vedeți ce-a făcut ? începu să-l căineze pe Michal, mătușa Tkáčová. Toată viața s-a spetit muncind, s-a dus sărmanul să trudească tocmai în Cehia, și cu ce s-a ales ? Cu nimic. Niciodată n-a știut ce-i tihna, niciodată n-a avut parte de-o bucurie. Și pentru surorile lui a trudit din greu, sărăcuțul. Iar cînd a fost să capete și el ce i se cuvenea, a venit cooperativa de i-a luat pămîntul.

— Dacă Michal avea pămînt nu pleca ea, căci vorba ceea, cucoană i-ar fi plăcut să fie. Da, da, dacă nu era cooperativa, rămînea aici și ar fi trăit pînă la moarte cu bărbatul ei, după lege.

— Aiurea... cine are nevoie azi de pămînt ? Și de ce să fi rămas din pricina pămîntului ? își răcori sufletul fierarul Jačecko, adresîndu-se cu voce împăcată președintelui Kapsal, care sta țeapăn lîngă el și nu sufla o vorbă.

În sfîrșit, Mariana se urcă în remorcă și, apucîndu-l pe Janko de mînă, i-o strînse cu putere. Totul se învîrtea acum în jurul ei. Va să zică așa își părăsește ea satul natal !

Își întoarse privirea.

Bătrîna mamă, pămîntie la față, ca un martir, sta ceva mai încolo și se închina :

— Doamne, Dumnezeule, fie-ți milă de ea, și-a pierdut mințile !

Plecarea fetei îi îngreunase capul slăbit de bătrînețe. Totuși, privirile lor se întîlniră pentru o clipă.

„Cu ce sînt eu de vină ?“ întrebau ochii Marianei. Pe chipul ei se citea rugămintea iertării, dar asta nu avea deloc darul să ascundă dragostea ei pentru Janko, de mult înfiripată și în sfîrșit eliberată.

— Tîrfo ! strigă din nou mătușa Tkáčová, întorcîndu-se spre bătrîna Radvaková, care acum îmbrîncea femeile ce se strînseseră în jurul ei : Dumnezeu să-l ajute pe Michal !

— Ia te uită, sfînta ! o repezi cu dispreț Julka Baráníková. Călugărița ! A uitat că vaca a fost vițea.

Cineva pufni într-un rîs înfundat, un altul smiorcăi din nas, neputîndu-și stăpîni plînsul, dar din grupul femeilor răbufni un murmur de revoltă.

Mariana, arzînd acum de rușine în fața satului, se uită speriată într-acolo.

Ilona Tîrpaková o împungea cu cotul pe Eva Štofová și în ochii ei scăpăra veselia tinereții. În spatele lor, lîngă stîlpul porții spălăcit de vreme, rînjea chipul schimonosit al bătrînei Štofová ; pe șosea venea greoi vecinul Puškár-Churchill, iar la marginea drumului femeile strigau și își vînturau indignate mîinile.

Kapsal simți privirea Marianei îndreptată asupra lui ; își frecă nasul cu palma, și lăsă ochii în jos.

În clipa aceea, cu un calm desăvîrșit, de parcă s-ar fi oțelit împotriva întregului sat, Janko porni motorul.

Mariana îl strîngea pe Miška la șoldul ei ; cu ochii înrourați de lacrimi, mai apucă s-o vadă pe bătrîna sa mamă, care se jelea într-una, și pe Julka Baráníková fluturîndu-i din mînă, în semn de rămas bun. Pînă și

fierarul Jačecko, uitîndu-se încruntat la femeile ce țipau ca niște descreierate, ridică palma sa lată și puternică.

Patru sau cinci inși, cu totul, își luau rămas bun de la ea. Ceilalți o însoțeau cu vorbe de ocară.

În sfîrșit, răsuflă ușurată.

Trecură de marginea satului.

Aici îi întîmpină aerul înmiresmat al primăverii și iarba fragedă, în care soarele tocmai aprindea puful auriu al florilor de păpădie.

Fără pic de regret, de parcă ar fi zărit un lucru străin și îndepărtat, Mariana se uită la casa aproape gata, cu pereții albi și cu scheletul podului de un verde rece și țipător. Deodată se simți curată ca lacrima.

În față, la volan, ședea Janko. Se uită la umerii lui puternici, scuturați de mersul zdruncinat al tractorului, se uita la ceafa lui și își închipuia fruntea lată, sub care străluceau doi ochi senini și cutezători.

La un moment dat însă, tresări, și pe chipul ei se ivi un semn de îngrijorare ; se înălță și-i strigă :

— Janko !

Cînd el se întoarse, îl întrebă cu teamă în glas :

— Nu-ți face rău mersul cu tractorul ? Abia azi ți-au dat drumul din spital...

El ridică din umeri și drept răspuns, îi trimise un zîmbet liniștitor. Îi surprinse mișcarea, în timp ce se apleca spre el. Era o mișcare blîndă, și din toată ființa ei răzbea din nou acel firesc feminin, tainic și familiar, așa cum îl cunoscuse cu atîta intensitate în noaptea aceea cînd fuseseră împreună pentru întîia oară.

— Unde mergem, mamă ? auzi deodată lîngă ea vocea șoptită a băiatului.

Se răsuci spre el, îl săltă pe genunchi și-l strînse cu putere la pieptul ei, ca să-i insufle încredere :

— Departe, Miška, dar să nu-ți fie teamă, îi răspunse ușor încurcată și pe buzele ei se înfiripă un zîmbet firav...

Drumul suia în pantă abruptă.

1958 — Vara.